

בעזה"י

שערי הלכות

כג

זה השער לה' צדיקים יבואו בו (תהלים קיח:ב)
אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה (ברכות ח' ע"א)
אחר רבי לבית שערים (סנהדרין ל"ב ע"ב)

קובץ לתורה הלכה והשקפה

יוצא לאור בהשתתפות
ראשי הישיבה וחברי הכולל ותלמידי הישיבה
דישיבת בית שערים - אונגוואר

אד"ש תשנ"ז לפ"ק

המחיר חמשה דאלער

Published by

Mishne Halachoth Gedoloth Institute

Under the leadership of

Rabbi Menashe Klein

of Ungvar

Dean of Yeshiva Beth Shearim

1578 53rd Street

Brooklyn, NY 11219

לרכוש ספר זה או תקליטור תורני של כל הספרים
עם תוכנית חיפוש ובתבנית צילום, להתקשר:

To purchase printed copies of this volume or a Compact Disk
containing all the volumes in searchable text files & PDF format,
contact:

ארה"ב (888) 498-8642 Toll Free

ניו יורק (718) 851-0806

ארץ ישראל (02) 587-0613

MishnaHalachos@mail.com

תרומתכם תאפשר לנו להמשיך בהפצת תורה בישראל

Your financial contribution is appreciated as it will help us continue to spread torah
through publishing seforim and making them available on computer.

נא לשלוח תרומתכם החשובה:

Please send your generous donations to:

Machon Mishne Halachos

3301 W. Strathmore Ave.

Baltimore, MD 21215

USA

כל הזכויות שמורות תשס"ד

Copyright © 2004

בעזה"י

שערי הלכות

כג

זה השער לה' צדיקים יבואו בו (תהלים קיח:ב)
אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה (ברכות ח' ע"א)
אחר רבי לבית שערים (סנהדרין ל"ב ע"ב)

קובץ לתורה הלכה והשקפה

יוצא לאור בהשתתפות

ראשי הישיבה וחברי הכולל ותלמידי הישיבה

דישיבת בית שערים - אונגוואר

אד"ש תשנ"ז לפ"ק

המחיר חמשה דאלער

כל הזכויות שמורות
מכון משנה הלכות גדולות
16 שדרת 5306
ברוקלין, נ.י. 11204

על הטוב יזכר

הרבני הנכבד המפואר
איש האשכולות, המהולל בתשבחות
עומד לנס מוסדותינו הקדושים
ראש הקהל דקהילתנו המפוארה
קהילת אונגוואר
מוהר"ר דוד ארי' פריעדמאן הי"ו
נרו יאיר ויזרח כצאת השמש ממזרח
יהי ה' אלקיו עמו ויעל
כברכת רבני וחכמי הכולל

דפוס אופסט "מוריה"
MORIAH OFFSET CO.
115 EMPIRE BOULEVARD
BROOKLYN, N. Y. 11225
(718) 693-3800

תוכן הענינים

ה	הקדמת המערכת
ז	כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בענין כפייה לנתינת גט
יט	מדור דוכב שפתי ישנים מכתי"ק של הגה"ק רבי חיים מקיצע זי"ע [מסכת חולין] פרק השוחט
כא	מכתי"י הגאון רבי יקותיאל יהודא ראזענבערגער זצלה"ה אבדק"ק די ערעש בעהמח"ס שו"ת תורת יקותיאל (א) כמי שגזל מחבירו ולא שב ומת, ובניו רוצים לשלם להגזול אי הוי כזה כפרה. (ב) בענין צוואת ריה"ח ששם החתן היא כשם חמיו ובמסתעף. (ג) באבל על אביו בחורש הי"ב, ואחיו מת אז, אי שרי לומר קריש על אחיו.
לז	הערות על ס' נפש החיים מהג"ר זעליג ראובן בענגיס זצ"ל
לז	מדור רבנן ותלמידיהון כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א שיעור במס' פסחים רף ל"ה ע"א ראי' יוצאין במצה של טבל
מד	הרב דוד שלמה קליין - רב דקריית אונגוואר בגדר כלי לנטילת ידים ואי יוצאין חובת נטילה ע"י הברזא
מז	הרב צבי האגער - חרב"נ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א בענין שלש ארצות לנישואין ולפר' בענין מקום מזבח הפנימי
נג	הרב אהרן אליעזר ליפא הלוי זילבערמאנן - ראש הכולל (א) במצות מחצית השקל כביאור הפסוקים כזה. ובפלוגת הראשונים אי מותר ליחנה בפעמים רבות או דבעי ליחנה כאחת. ובמסתעף. (ב) ישוב למה אין מברכין על מצוות מתנות לאביונים, ומשלוח מנות המשך משערי הלכות גליון ט"ז עמ' נ"ח-ס"א
סד	הרב מרדכי פינסקי - בעהמח"ס עמק מרדכי בעניני פסח, פסחים דף ד' ע"ב, ו' ע"ב, ס"ז ע"א, ק"ח ע"א, קט"ז וקט"ז
עה	הרב משה אברהם הלוי דירקטער בענין אם קרושת הגוף צריך שוויות דמים ואם פקע שם קורש מותר ופיגול וטמא של קרושת הגוף

מדור הישיבה

צא	הרב עמרם קליין - ראש הישיבה בענין שנים שעשאוהו במלאכות שבת והמסתעף
קא	הרב אברהם אליעזר ציטראן - ר"מ בישיבה בענין ע"א נאמן באיסורין
קה	הב' ישראל דוד לייפער בענין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה
קז	הב' יהודה ראזענבלום בענין המביא גט ממדינת הים
קח	הב' שמואל הלל שנקר בענין עציץ נקוב המונח ע"ג יתירות
קי	הב' יואל קליין בסוגיא דפלגינן דיבורא
קיב	הב' מרדכי ווייס בדין קידוש בזמן תוס' שבת
	אר"י גבוה מכל הארצות
קיד	הרב משה קליין - ראש הכולל, קרית אונגוואר בענין עירובי תחומין ביו"ט
קיח	הרב אברהם הכהן ווייכמאן ז"ל ד"ת על פ' ויקהל
קיט	הב' החתן חיים דוד קליין בענין שואל ומתנה ע"מ להחזיר
קכג	הב' דוב יהושע שאהן בענין חופה גומרת

הקדמת המערכת

ישמחו הלומדים ויגילו התלמידים בהגלות נגלות קונטרס שערי הלכות הנוכחי, חידושי תורה ממרנן ורבנן הגאונים הצדיקים זצ"ל, אשר בישיבה של מעלה המה, ורואים אור הדפוס לראשונה מכת"י [ותודתינו שלוחה בזה לכל אלו שהמציאו לנו כתבי הקודש הללו], ולהבחל"ח ממרנן ורבנן אשר אתנו הם לאורך ימים וש"ט, ורבני ותלמידי הכולל שליט"א.

גליון הנוכחי היא גליון הכ"ג מחוברת שערי הלכות, ודבר בעתו מה טוב, משנכנס אדר מרבין בשמחה, ושמחה היא תורה כדבר האמור פקודי ה' ישרים משמחי לב [ערכין י"א ע"א], והזמן גרמא להרכות בלימוד התורה, דהדר קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קיימו מה שקיבלו כבר [שבת פ"ח ע"א], ועאכו"כ בשנה הזו שנת העיבור שיש לנו שני אדרים וכפלים לתושיה עאכו"כ שהשמחה היא בכפלים, והרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהן אדר שנאמר אדיר כמרומם ה', ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, אורה זו תורה וכה"א כי נר מצוה ותורה אור [מגילה ט"ז ע"ב], ופירש"י אורה זו תורה שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה. ויה"ר שכאשר שמענו כן עוד נחזה ונזכה להגדיל תורה ולהאדירה כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה ולהרחיב גבולי הקדושה אכיה"ר.

כשורה טובה תדשן עצם על שניתוסף נדבך חדש בישיבתינו הקדושה, ה"ה הישיבה קטנה לבחורי חמד העוסקים ומייגעים עצמם בתורה, וכבר הצליחו לסיים כמה פרקים גמ' רש"י ותוס' במס' גיטין ועמדו על הבחינה בע"פ, תודות לצוות הרמ"ם, הרה"ג ר' אברהם אליעזר ציטראן שליט"א והרה"ג ר' ישראל אלעזר סקלארש שליט"א, ושאר צוות הישיבה העוסקים ללא ליאות וב"ה הצליחו וגם עשו פרי, בהנהלת הראש הישיבה הרה"ג ר' עמרם שליט"א דומ"צ דקהלתינו הקדושה בכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בהדרכתו ובפיקוחו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, ויה"ר שנזכה להרחיב גבולי התורה והקדושה ושיתרומם קרן התורה וכבוד שמים על ידינו אכיה"ר.

חודש אדר תשנ"ז לפ"ק
פה ברוקלין יע"א

המערכת

כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בענין כפייה לנתינת גט*

עש"ק לסדר ויאמן העם התש"נ בני יצו"א

מע"כ ידי"נ אהובי הרב הגאון המפורסם
כגן הדסים משיב דברים נכוחים משרידי
גדולי הרבנים מדור הישן נא כל מדה נכונה
כש"ת מוהרי"א שליט"א גאב"ד בדעטרויד מיש.
בעמח"ס כנ"י

המוכהקים וגם כי כבר שאל גם להגרש"ז (שליט"א) זצוקלה"ה בירושלים עיה"ק ועוד ויש לו פסק דין בזה מגדולי הדור כהגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך (שליט"א) זצוקלה"ה והגאון ר' משה פיינשטיין זצוקלה"ה כמכתב ובעדות בנו הגאון מוה"ר דוד שליט"א פיינשטיין וגם מהגאון מוה"ר ישראל פיעקארסקי (שליט"א) זצוקלה"ה וחס לי לחלוק על הני גדולי עולם אשר קטנם עבה ממתני, לכן הדבר אינו נוגע להלכה כבר רק להשתעשע בדברים כד"ת. ולפי שאך חזרתי מארצינו הקדושה והנני עוד עיף ויגע מהדרך אקצר כפי האפשר.

כדבר המכאיב העומד על הפרק בעונ"ה אשר נתרכו מקרים שזוגים

שליט"א בהוקרה רבה,

כנדון שאלתו כמעשה שהי' שבאו לפניו אודות איש אחד שיש עליו פס"ד מב"ד בני"י שיש לו לגרש את אשתו והוא מסרב ואיש זה דר בני"י ובא במקרה לעירו דעט. לחתונה ויש בידם לסגרו שם ויביאו מנ"י אנשים אלמים העוסקים בדברים כאלו ועושים בו שפטים ומכין אותו וחובטין וכופין עד שיאמר רוצה אני ומגרש במקום ולפעמים אפשר יבואו לידי סכנת נפשות, והיות כי מעכ"ג הוא רב העיר ופנו אליו שם אם נכון לעשות כן ומעכ"ג האריך בזה בתשובת חכם תשובה שלמה ורוצה לדעת גם חו"ד העני' והגם דלא לדידי צריך כי ידיו רב לו בכיורור הלכה כאחד הפוסקים

* כרכנו בקובצים הקודמים, מעטרים אנו את ראש החוכרת בתשובה הלכה למעשה - המערכת

רוצחים בישראל וכבר הקשו כן במס' מכות דף ז' על ר' טרפון ור"ע שאמרו אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם ואמר להם רשב"ג אף הן מרבין שופכי דמים בישראל ופרש"י שלא יראו מב"ד, ומ"ש הכא ועיין כתובות דף ל"א אע"פ שארבע מיתות ב"ד בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו ועיין תוס' שם מה שהאריכו, ועיין בס' עבודת עבודה להגרש"ק. מ"מ מצינו דבשביל שנתרכו הרוצחים הלכו להם ממקומם שלא יתחייבו ולא חששו שאדרכה עי"ז יתרכו וכתבתי מזה במקום אחר דהיכא דליכא אימת ב"ד יכא בעל הכרם ויכלה קוציו ויש בזה דברים מה שא"א להאריך פה.) ב) למ"ד כופין היאך ובאיזה דרך ובאיזה מקום צריך לכופן ומי יכול או חייב או צריך לכפותם.

ונבא אל הראשון בעצם דין דכופין כוה"ז נחלקו כזה רבותינו בעלי הש"ע והאחרונים ז"ל המתבר בש"ע הגם שבס"י קל"ד ס"ה כתב הא דאינו גט כשהוא אנוס ה"מ כשמסר מודעא אבל אם לא מסר מודעא אם אנסוהו שלא כדין פסול וכדין כגון שהוא חייב להוציא ואינו רוצה ואנסוהו ב"ד עד שהוציא הוי גט, ו"מצוה על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש ולבטל המודעא, מיהו בס"י קנ"ד ס"ה איש המשתטה מידי יום ויום ואומרת אשתו אבי מחמת דחקו השיאני לו וסכורה לקבל ואי אפשי לקבל כי הוא מטורף ויראה אני פן יהרגני כעסו אין

שאינם יכולים להסתדר ואין להם שלום בית ולפעמים גם אינם רצונם להתגרש שהוא או היא מסרבין ליתן או לקבל גט ואין לדבר סוף אם אפשר להשתמש בדין כפי' לכוף הבעל ליתן גט בע"כ המבואר בש"ע א"ע סי' קנ"ד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, ויתן גט בע"כ. או לחוש להפוסקים דהכופה כוה"ז מרבה ממזרים בישראל.

הנה יש לפנינו ב' דינים א) עצם דין הכפי' בזמן הזה שנתרכו המקרים בעונ"ה שרוצין להתגרש וצד אחד מעכב, ונתמעט כח הב"ד שאין דבריהם נשמעין, אי יש לנו לכוף בכל מה שאפשר שיגרש, כיון שנתרכו המקרים כוה"ז שיש לחוש יותר לקלקולים אחרים, או שכ ואל תעשה עדיף ואדרכה כשיראו שאין מסייעין להם יחשבו הדבר ויסתורו ביניהם (וקצת דוגמא לדבר מצינו בחז"ל שכתב ט"ו ע"א וע"ז ח' ע"ב סנהדרין מ"א) מ' שנה עד שלא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחניות למאי הילכתא א"ר יצחק בר אבדימי שלא דנו דיני נפשות מ"ט כיון דחזו דנפיש להו רוצחין ולא יכלי למידן אמרו מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו. והרמב"ם פי"ד מהל' סנהדרין הי"ג ארבעים שנה קודם חרבן בית שני בטלו דיני נפשות מישראל אף על פי שהיה המקדש קיים מפני שגלו הסנהדרין ולא היו שם במקומן במקדש ולכאורה הדבר פלא אדרכה עי"ז ירכו

דברי מהר"ם שכתב אין כופין כלל אפי' משומד, וק"ו בן בנו של ק"ו היכא שאינה יכולה לברר, ויש ג' חילוקים בעניין, המורדת בטענה דמיאוס וכו' והוא פשוט מקדמאי ובתראי דאין כופין כלל, ומשמע דכל הבא לא חילק בין לכתחילה בין דיעבד אלא כל המעשה מרובה הוא ממזרים וכ"כ הרשב"א ואף המ"מ כתב על דברי הרמב"ם וז"ל כבר פשטה הוראה בכל ארצותינו שלא כדברי רבינו בזה שאין כופין האיש לגרש ולא עוד אלא אפי' היה הדין כדבריו הי' ראוי לגזור בה משום פריצות ומפני קלקול הדור שלא תהא אשה נותנת עיניה באיש אחר ומפקעת עצמה מבעלה, כ"ש שהם הכריחו והוכיחו שאין כופין אותו מן הדין ע"כ, וא"כ בודאי לית שום מורה שיורה עתה לכוף אותו לגט, כל הדברים הללו פשיטא ומאמרים רחבים בספרי הפוסקים והמחברים ומי שיש לו אור עינים בספרי לימודים ופקיעי ליה שבילי דתלמוד ופסקי הגאונים לא ישגה ולא יטה ולא יאפל ואף אם ח"ו כבר שגג אחד וכפוהו לגט פשיטא שאין הגט גט ולא תינשא כלל וכלל ולא ירבו ממזרים בישראל דברי שלמה לוריא עכ"ל עיי"ש. העתקתי רוב דבריו כי הם קילורין לעינינו.

ובנולד לו מום גדול כגון שנסמו שתי עיניו או נקטעו שני רגליו משמע מדברי ה"ה פכ"ה מה' אישות הי"א דאין כופין והרא"ש נראה חולק דוקא עינו אחת והכ"י הביא דכתשו' כלל

כופין אותו לגרש שאין כופין אלא באותן שאמרו חכמים והנה חזר ופי' כוונתו דהא דמצוה על כל ב"ד ישראל לכוף אינו אלא באותן שאמרו חכמים לכוף אבל אחרים לא והרמ"א מודה לו בזה שאחרים אין לכוף בב"ד. שהרי לא חלק אלא שהוסיף שם במי שהוא נכפה ע"ש.

ורבינו הגדול המהרש"ל ז"ל כתשוכה סי' מ"א כראובן שנשא בת שמעון ונפל מריבה ביניהם ואשתו עם אביה תובעים גט מראובן ונותנים איזה אמתלא לדבריהם אם יש לכוף אותו לגט.

תשוכה יראה שאין כופין אותו לגרש אלא אותן השנוים בהמדייר אבל לא היכא שטוענת מאוס עלי אפילו נותנת אמתלא לדבריה ח"ו באיזה מעשים שאינם הגונים וראויה לבר ישראל, לא זו היכא שאין בידה לברר אלא אפי' כיררה עליון שנחשד בכך או בשאר דברים הגרועים מזה שטוענת אין בידינו לכופו, כמ"ש בהגמ"י בסוף אישות בשם מהר"מ דלא מנו חכמים רשע שכופין אותו לגרש אלא כעובר על דת לגבי דידה, והוסיף שפי' משומד אין כופין אותו אם לא שעבר הדת נגדה, ואפי' משומד כל שלא יצא מן הכלל ולא נטמע בין הגוים אפי' הוא משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו מאחר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי על ידה יתחרט ויחזור למוטב. ובוה יתישבו

ובתש' הגאון מוהר"א אשכנזי ז"ל בשו"ת הרמ"א סי' צ"ו כתב שאפילו להרמב"ם וקדושים שעמו היינו כופין כיון שר"ת והאחרונים נחלקו מי יכניס ראשו בין ההרים ולא ירצצו את מחו ובפרט לעשות גט מעושה לדידיהו ולהתיר אשת איש, גם הא טענא דכיון דאין לן ב"ד סמוכין ולכן ע"כ צריכין לסמוך על אנן שלוחי דידהו קעבדינן וכה"ג לאו שליחותיהו הוא דהם לא עשו ככה ולא נתנו לנו רשות לחבוט ישראל ע"י עכו"ם או אפי' ישראל בלי צו ב"ד, ואפשר שיבא אפי' לידי סכנה, עוד הביא מטעם דינא דמלכותא שאופן כפי' זו באכזריות וחבטה בשוטים וכיצא כזה הרי הוא אסור ע"פ דיני דמלכותא (והביא מדברי ריטב"א נדרים כ"ח ע"א וחת"ס יו"ד סי' שי"ד ד"ה אמנם ושו"ת דבר אברהם ח"א ס"א).

שוב הביא ממרן פוסק הדור הגר"מ פיינשטיין זצלה"ה באגרות משה ח"ג א"ע סי' מ"ג שכתב וז"ל "אך בכלל ליכא מציאות לדינא לכפות כזה"ז. ובכל אופן צריך להשתדל שיתן גט ברצונו הטוב עכ"ל. וגם הביא מכתב מכנו הגאון מוה"ר דוד שליט"א שמעיד בשם אביו וז"ל יודע אני שמעולם לא הסכים על כפיות כאלו, רק בכפיית דברים וכדומה, והיה נראה לי דעתו דאילו הי' יודע גט כזה באופן פלוני, לא היה מסדר קידושין בנשואיה השניים.

מ"ב חולק דאפי' בשתי עיניו אין כופין ועיין א"ז הגדול סי' תש"ס מתחילה רצה לומר דבשתי עינים לא פליגי רבנן ושוב כתב ומיהו אין כח בידי לומר כך דדילמא ה"ה בשתי עיניו פליגי והא דנקט עין אחת וכו' כללו של דבר אינו נראה בעיני כלל להתיר לכוף אותו וכו' כי יש כאן חיוב כרת וממזר ע"כ ועיין רבינו הגדול בה"ג הל' כתובות ובמשנה"ג ס"ק קצ"ג וכ"כ האחרונים ז"ל. והבט נא וראה רבינו הגדול הא"ז שסיים אפי' במום גדול שהרבה פוסקים ס"ל דמותר לכוף סיים אינו נראה בעיני כלל להתיר לכוף אותו כי יש כאן חיוב כרת וממזר, הרי דבספק כפי' הוא עכ"פ הוא דין של כרת וממזר.

ומבואר מיהו דבעלי הש"ע וגדולי הפוסקים כולם סגרו לנו הדרך מלכוף רק באותן המבוארים בחז"ל וה"ה הוסיף אפי' הי' מקום להקל לכוף יש לנו לגזור משום שמא תתן עיניה באחר ולכן הגי' נמי שכתבו דכופין אפי' בזמן הזה לכאורה צ"ל דהיינו כשנתחייב לכופו שהוא מהגי' דמבואר כפי' המדיר ובחז"ל אבל טענות שאחר זה אין כופין כלל אלא אפי' באותן המבוארין בחז"ל כדורות אחרונים לא היו כופין.

ויפה העיר מעכ"ג מדברי הרמ"א א"ע שם שסיים וכיון דאיכא פלוגתא דרבנותא ראוי להתמיר שלא לכוף בשוטים שלא יהא גט מעושה עכ"ל.

שמשו כל צרכן ושכרו להם כריונים מעולם התחתון (אינטערועולט בלע"ז) להכות את אחינו בני ישראל ולכופן במכות המגיעין לסכנת נפשות. וכבר צוח עליהן משה רבינו בפרשת השבוע רשע למה תכה רעך ופרש"י רשע כמותך כלומר אפי' אתה חושב שזה המוכה הוא רשע וחייב להכותו אבל למה תכה אתה אומר לי מי שמך וא"כ אמור לעצמך מי שמך ולמה תכה רעך כמוך שהוא רעך ומכה אותו שלא ברשות ב"ד ולא לפני ב"ד אלא בינך ובין עצמך).

וגם אני הקטן ת"ל שמשתי אצל הרבה גדולי הדור (הן לפני המלחמה מו"ד הגה"ק ר' יוסף אלימלך כהנא הי"ד וב"ד ועוד הרבה אחרים, ולאחר המלחמה מרן הגר"י שטייף זצוק"ל, מרן הגאון מטשעבין זצ"ל, מרן הגר"ז סאלאווייטשיק, אדמו"ר מרן הגה"ק מקלויזענבורג זצוקלה"ה בעל שפע חיים וב"ד, הגר"פ עפשטיין ראב"ד עדה החרדית, הגרצ"פ פראנק רבה של ירושלים זצ"ה, מו"ר הגרא"ל ורלנער זצ"ל ב"א להגר"מ אריק מטורנא, הגר"א קאטלער, הגר"א הענקין, גאון ופוסק הדור הגר"מ פיינשטיין זצ"ל ועוד שאר גדולים) ועכשיו מעכ"ת צירוף בתשובה מכתב שכתב שכן העיד לו גם בנו הגאון מוה"ר דוד פיינשטיין שליט"א שיודע שאביו מעולם לא הסכים על כפיות כאלו בשוטים ואלו הי' יודע שהגט נעשה ע"י כפייה כזה לא הי' מסדר קידושין בנשואיה השניים. והם דברים ראויים למי שאמרם. ולא שמענו ולא ראינו ח"ו לכונן על גיטין בשוטיין וכתבתי מזה בתשובה בארוכה, ואין להיות שום שותף וליתן יד בענין כזה

עוד הביא תשובה שלמה מאת מרן נשיא ורכן של ישראל הגרש"ז אויערבאך זצוקלה"ה שכתב לו וז"ל גם דעתי כדעתו הנכונה שגם גט מעושה כדין ע"י נכרים וגם נעשה ע"י ב"ד חשוב, אפי"ה העישוי ג"כ צריך להיות בגלוי ולא ליתן ח"ו יד למי שבא להשתמש בפושעים שפלים הנקראים בשם עולם התחתון, וחושבני שאך למותר הוא להרבות מילין על חילול השם שבדבר זה.

ונוסף לזה איכא למיחש נמי לתקלה שאינשי דלא מעלי ישתמשו בעצמם על ידי פושעים כאלה בלי שום כו"ד לאיים על הבעל וליתן גט לאשתו בפני ב"ד של ישראל ולא יהא להם פחד מפני שאף אם יתפרסם אח"כ יאמרו שזה נעשה כדין ע"י כו"ד, ומה שהם מכחישים זה רק מפני הפחד ולכן גם גט מעושה כדין צריך גם להיות העישוי בגלוי ולא בסתר עכל"ק. וחתם שלמה זלמן אויערבאך ע"כ ההעתק ממכתבו.

וכן הביא עוד מכתב מהגאון ר' ישראל פיקארסקי זצלה"ה והנה כולם הודו ופסקו הלכה ברורה שעישוי כזה אסור ולא מקרי עישוי אפי' ע"י ישראל וכ"ש ע"י עכו"ם.

ויפה העיר כי מעולם לא שמענו ולא ראינו כפיות כאלו ע"י עכו"ם לא בחו"ל היינו ערי יוראפף ולא בארץ אמעריקא (עד שקמו איזה אינשי שלא

חשוב בישראל שיגיד ההיפוך. מבואר מיהו דאנן קיי"ל דאין כופין ויפה כיון מעכ"ת וכל כי הני מילי מעליותא יתאמרו בשמי. יהי' מאיזה טעמים שיהי'.

וממילא פשוט דמי שמורה לכוף איש מישראל ליתן גט ע"י כפי' בשוטיין אפי' היכא דיש מקום לכפות אפי' מדינא כיון דקבלו היום בכל כתי דיני ישראל שלא לכוף, חוץ ממה שהגט שנותן הו"ל בכלל גט מעושה שאם תנשא בגט זה הו"ל בניה ספק ממזרים עכ"פ ואפשר ממזרים ודאי כמ"ש היש"ש בשו"ת הנ"ל וחוץ מזה אותו הרב שהורה לכוף ולהכות אדם מישראל הרי הוא עובר על לאו דפן יוסיף ועל רשע למה תכה רעך ואם הוא במזיד הוראתו לאו הוראה הוא ואם הוא בשוגג עכ"פ בדיני אישות אין לו להורות עד שילמוד ההלכות כיון שהוא בכלל אינו יודע בטוב גיטין וקידושין וזה פשוט מאד. וכל זה אפילו הי' הכפי' ע"פ כ"ד ולפני כ"ד.

אבל אם באים ותופשין וחוטפין אדם שבא לחתונה בעיר אחרת בשוק כלסטים בלי להזהיר ולהתרות וכמעשה דמעכ"ת ששאלו שם ולא הזהירו הב"ד אותו לגרש כלל ועכ"פ להגיד לו שכופין אותו לגרש ולא הודיעו לו לא בכ"ד ולא ע"י שליח כ"ד ולא בכית ולא בשום מקום אלא באים ברחוב וחוטפין אותו כדרך הטעראריסטים וקושרין עיניו שלא יראה מי הם

של מעשה דכ"ת שאחרים יעשו הכפיה.

גם נועמים עלי התשובות ששלח עוד מעכ"ת בצירוף תשובתו מהגאון הגדול פוסק הדור האחרון ידי"ע וידי"נ הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצוקלה"ה מירושלים עיה"ק, שאסור לכוף ולעשות כפי' כזה אלא שהוסיף שגם במקום שמתור לכוף מדינא, מ"מ אסור לכוף בצנעה אלא הכפוי' צריכה להיות בגלוי ובפני כ"ד ועכ"פ בהוראת כ"ד ולא בסתר ולא ליתן יד ח"ו למי שבא להשתמש בפושעים שפלים הנקראים בשם עולם התחתון, ואפילו כ"ד חשוב לא ישתמשו באופן זה דאיכא למיחש נמי לתקלה שאינשי דלא מעלי ישתמשו עצמם ע"י פושעים כאלה בלי שום כ"ד לאיים על הבעל וליתן גט לאשתו בפני כ"ד של ישראל ולא יהיה להם פחד מפני שאף אם יתפרסם אח"כ יאמרו שזה נעשה ע"י כ"ד ולכן גם גט מעישוי כד"ן צריך להיות דוקא ורק בגלוי ולא בסתר. וגם התשובה מידידי הגרי"י פעקארסקי שפלפל וסיים שאין לעשות כן (ולפני זמן ביקרתי אצל ידידי הגאון הגדול הגרי"ש אלישיב שליט"א ומאד חרה לו על המעשים ששמע שכופין פה ומכין בני ישראל על ידי הכאה ואמר לי ששלח אזהרה חמורה לאותם שהי' להם יד ככפי' כזה ופשוט שהגט פסול ובטל עד שירחם ה') וכן ביקר אצלי הג"ר אטלס ראש ישיבה בחיפה ואמר ג"כ שהגט פסול, ולא שמעתי מרב

אילו הי' דין של כופין בשוטיין שייך מדינא אפ"ה הי' אסור במדינה זו לעשות כן לחבטו אם לא בפק"נ וכיוצא בו שהוא מדין הבא להרגך ועיין ברכות (דף נ"ח ע"א) רב שילא נגדי' לההוא גברא דבעל מצרית וכו' אמר להו אנן מיומי דגלינן מארעין לית לן רשותא למקטל אתון מאי דבעיתון עבידו ביה וכו' חזייה דקאזיל וכו' אמר רודף הוא והתורה אמרה אם בא להרגך השכם להרגו, מחייה בקולפא וקטליה, (ופשוט שאם בשעת ע"י אלו המכים אם יקום הבעל המוכה ועומד נגדן והרגן אין לו דמים מדין דהבא להרגך השכם להרגו ואם יכול להציל עצמו בקטיעת אברים יעשה כן) ולכן הכפי' של הכאה שלא כדין הוא אפילו למ"ד כופין אלא אם חייב לכוף יכופו באופנים אחרים וכעין זה כתבו מהאחרונים לגבי חרמות במקום שהממשלה גזרה שלא להחרים (עיין ברמ"א ח"מ סי' א' וסי' כ"ו) ויש להאריך בזה הרבה ולכן כיון דהב"ד אסורין לכוף בשוטיין מכח דינא דמלכותא נמצא כה"ג שאין להם רשות ועוברין על חק המדינה להכות אדם הו"ל כפי' שלא כדין מטעם זה ג"כ.

וז"ל הערה"ש שם בהל' ד' וכיצד עושין כשהדין נתן שמחוייב לגרש ואין דינו תקיפה לכופו וצריכים לכופו ע"י ערכאות יבקשו הב"ד את הערכאות שיכופו אותו כך שיאמרו לו הננו כופים אותך עד שתעשה מה שב"ד של ישראל אומרים לך ואז דינו

המכים אם הם גוים או יהודים ואם הם בכלל שלוחי כ"ד או רק שהאשה שנתנה עין באחר ומשפחתה, או מי שהוא שנתן עין בה שכר אותן להכות אותו להסכים לגרשה וכמו שאמרו בגמ' גיטיין פ"ח ע"ב דמה"ט לא מהני עישוי ע"י עכו"ם שלא תתלה עצמה בעכו"ם ואפשר שהאמת הכא כן וכמו שכתב בזה הגרש"ז (שליט"א) זצוקלה"ה. אין דבר זה צריך כושש שאין זה כפי' כדין תורה ואינו אלא מכה רעהו בסתר והוא חילול השם גדול ונורא להכות בלי שום כ"ד וכל אשה שתתן עיניה באחר תשכור לעצמה כמה אינשי דלא מעלי מעולם התחתון ויכו את בעלה עד קרוב למות ויתן לה גט ויהי' גט כשר רח"ל מהאי דעתא.

וכדי להשתעשע בדברי תורה עם מעכת"ר הנה מעכ"ג בדין דדינא דמלכותא כיון שע"פ חוק המדינה אסור לכוף בשוטים א"כ ממילא אין בכח ביד כ"ד לכוף. אעתיק לו כאן מה שכתבתי בענין זה בתשובה אחת, וז"ל בתשובה הנ"ל עוד רגע אדבר לפ"מ שידוע ופשוט דלהכות אדם הוא נגד חקי המדינה ואם ימצאו מי הם שהכו אותו ענוש יענושו המכה והמסייעים לו וכיון שהוא נגד חוקי ודיני המדינה וגם אפשר שע"ז יצא איזה מכשול א"כ הכפי' הוא גם נגד הדין וכה"ג מצינו בכמה מקומות וכיון שאסור ע"פ חוקי המדינה לכוף בשוטיין אסור לדייני ישראל לצוות להכות בן ישראל אפי'

(עיין כתובות ל"ג ע"ב) ברש"י ולא שני לך יסורי המלכות הכאה שאין לה קצבה היא אבל מלקות יש לה קצבה ארבעים ע"כ. וא"כ לכ"ע הו"ל אונס גמור. וחילול השם גדול.

וממילא כיון דבמדינתנו אסור ע"פ חוקי המדינה לחבוט אדם מישראל אפילו לקיים מצות או לאיזה דבר והכל חייבים להביא לבית משפט שלהם ואם יעברו הב"ד ענוש יענוש מחוקי המלכות הב"ד והמכים וא"כ שוב הכפי' שלהם אינו כפי' ואפילו יעמדו בעצמן שמה ויכופו מ"מ כיון שעוברין על חוקי המלכות המוכה אינו מתחשב בהכאתן להפוך רצונו כרצונם, דלא אמרו מצוה לשמוע לדברי חכמים אלא כשהם בגדר עושי מצוה אבל כשהם מכין שלא ברשות ליכא מצוה לשמוע להם ופשוט. ועיין רש"י סנהדרין (דף ס' ע"א) ד"ה בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות והבן.

וממילא אפי' לאותן שמצוה לכופן ואפי' בזה"ז ולא דוקא במומין שחשבו חז"ל מ"מ כפי מה שכתבנו דכפי' כו' לא שייכא במדינתנו, חדא שהרי דייקו הפרוסקים לשון על כל מי שדינו שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני שהמצוה על ב"ד לכופו וכמ"ש המחבר סי' קל"ד הנ"ל וז"ל ומצוה על כל ב"ד שבכל מקום ובכל זמן לכופו לגרש וכו' והנה דייק לכתוב ומצוה על כל ב"ד ולשון הרע"ב שציין עליו

כאנסוהו ישראל וזהו ששנו חכמים במשנה שם גט המעושה בישראל כשר ובכותים פסול ובכותים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך עיי"ש, וכל אלו הדברים אין לנו לעשות בלי רשיון מהממשלה עכ"ל.

והרי שכתב מפורש דאפי' היכא דמצוה לכוף מ"מ כיון שזה נגד חוקי הממשלה אין לעשות כן בלי רשיון ואם כופין אותו ולוקין בלי רשיון מהממשלה ושלא ע"פ חוקי הממשלה אין הבעל צריך לשמוע להם מדין מצוה לשמוע מכח הכאה זו שעל הכאה זו לא נצטוו אפי' אי ה' מאותן שכופין אותן הכאה זו שלא כדו"ק הוא. וכ"ש שאם יתברר הדבר שב"ד צו להכות או הכו אדם שיהי' חלול השם גדול בכל המדינה כמובן ולזה כיון הגרש"ז במכתבו שכתב החלול השם שיש בדרך.

עוד למדנו מדבריו ז"ל שאם ה' הכפי' בערכאות צריך שיבקשו הב"ד את הערכאות שיכופו אותו כך שיאמרו לו הננו כופין אותך עד שתעשה מה שב"ד של ישראל אומרים" ואז דינו כאנסוהו ישראל. ומבואר דדוקא כשהשופט אומר לו כך הננו כופים אותך וכו' אבל אם אינו אומר כך אלא כופה ע"פ החוק של המדינה אין זה כפית ב"ד כלל. וכיון שזה אין כפית ב"ד א"כ הו"ל אונס גמור ואינו גט כלל, ובאמת כי יסורי מלכות קשה ממיתה דהו"ל כהכאה שאין לה קצבה

ב"ד שפסקו ע"פ הדין ושיהיו פסקיו מקובלין בכלל ישראל שהם בגדר חכמים שמצוה לשמוע דבריהם, שאם הוא ב"ד שאין סומכין עליהם בשאר הלכות כ"ש שאין להם דין של מצוה לשמוע דברי חכמים והמוכה לא יטכיס בלבו ליתן הגט. ובפרט כשרוצין לכוף בהכאה שהוא בגדר דיני נפשות שצריך ב"ד.

והשנית) אפי' ב"ד כזה דוקא כשהב"ד שדין לכופו לגרש בפני ב"ד והוא והן ישנם יחד פנים אל פנים כלומר בפני הב"ד, וכהא דר"ה (כ"ט ע"ב) אמר רב הונא בפני ב"ד ועם ב"ד ע"ש, והב"ד אומרים לו הפסק דין שחייב לגרש את אשתו ולעיניהם הוא מסרב ליתן הגט או כופין אותו או הם או ע"י שליח וכמ"ש התוס' גיטין הנ"ל בשם רבינו הגדול הבה"ג ז"ל ואפי' ע"י הכאה (וזה דלא כהשיטות דבזה"ז אין מכין בכל אופן וכמ"ש לעיל שו"ת מהרש"ל וגם כי חיישינן לכרת וממזרות) עכ"פ כה"ג כיון דשומע מפי הב"ד ורואה שהב"ד כופין אותו אפשר לומר דגמר בליביה לקיים דברי ב"ד.

ועיין בעה"ש סי' קל"ד ס"ב ז"ל ויש בזה שאלה ואיך הוא רצון במה שאומר רוצה אני וכו' וזהו שאמרו חז"ל דמצוה לשמוע דברי חכמים כלומר לכן כי אמר רוצה אני גמר בלבו לגרשה דמצוה קעביד מאחר שחייבוהו חכמים להוציא (רשכ"ם), (סקי"ג) ולכן אם אנסוהו שלא כדין

מעכ"ג (ערכין כ"א) כל מי שדינו שכופין אותו לגרש ב"ד של ישראל מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ונותן הגט והוא כשר ומבואר דהב"ד הוא שעושין וכשר ואף מה שאמרו בגמ' (גיטין פ"ח) שאפילו הכוהו נכרים ואומרין לו עשה מה שישראל אומרים לך וכשר היינו שהב"ד עומד ומצוהו לעכו"ם והעכו"ם חוכטו בשליחות הב"ד שעומד שם ואומר לו עשה מה שהישראל כלומר הב"ד של ישראל אומרים לך לעשות וזה פשוט מאוד והארכתי בזה הרבה בספרי בס"ד.

אלא דלעצם הכפי' נלפע"ד כיון דכל עיקר מה שכופין בזה"ז אפי' במקום שכופין הוא רק מדינא דאנן שליחותיהו דקמאי עבדינן וכיון דשליחותיהו קעבדינן לא עדיף השליח מן המשלח וכיון דבדידהו היכא דאיכא כפי' או הכאה ע"י ב"ד הרי קיי"ל דצריך הב"ד לעמוד שם בעת הכפי' ולהשגיח על כל חבטה וחבטה ובתשובה כתבתי דלכוף צריך שני תנאים, הראשון) שיהי' ב"ד חשוב בקי בהלכות, ויראים וחרדים לדבר ה' זו הלכה, כמבואר בגמ' סנהדרין ובטוש"ע ח"מ, (עיין רמב"ם פכ"א מסנהדרין הל' ט-י ופכ"ג הל' ח' ט' ובש"ע ח"מ סי' א' ב' ג' וע"ש סי' ד' הלכה ד') וצריך שיהיו כל היושבים בב"ד ת"ח וראויים, וכו' מי שאינו מומחה ולא קבלוהו עליו בעלי דינים אע"פ שנטל רשות מראש הגולה אין דינו דין אפילו לא טעה. ועכ"פ בעינן

שליש מלפניו על חזהו בין דדיו ושני שלישים מאחוריו שלישי על כתף זה ושלישי על כתף זה, (ה"י) המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו שיהיו עיניו של שופט בו לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו מכאן שאין מכים שנים כאחד. (ה"א) הגדול שבדיינים קורא וכו' והשני שבדיינים מונה וכו' והשלישי אומר לחזן הכה. (ה"ב) מת תחת ידו פטור. ואם הוסיף רצועה אחת על האומד ומת הרי החזן גולה ואם לא מת הרי החזן עבר על מצות לא תעשה שנאמר לא יוסיף. והוא הדין לכל מכה את חבירו שהוא בלא תעשה ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו צוה הכתוב שלא יוסיף להכותו ק"ו לשאר כל האדם. לפיכך כל המכה את חבירו אפילו הכה עבד הכאה שאין בה שו"פ לוקה. אבל אם יש בה שו"פ הואיל והוא חייב לשלם ממון אין אדם משלם ולוקה כמו שביארנו בכמה מקומות. (פט"ז ה"א) כיצד מלקין את המחייב מלקות כפי כחו שנאמר כדי רשעתו במספר וכו' ע"ש.

וכמה הלכתא רבוותא למדנו מדברי הרמב"ם אלו, א) שאפי' במחוייב מלקות מה"ת ומ"ע להלקותו כשמלקין אותו צריך להיות בפני השופטים הדיינים כמו שנאמר והפילו השופט לפניו, ומה"ט המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו שיהיו עיניו של שופט בו לא שיהא מביט בדבר אחר

שאינו מחוייב ע"פ הדין ליתן גט ואנסו אותו ב"ד ליתן גט אפילו אמר רוצה אני ולא מסר מודעא או מסר מודעא וביטלה, הגט פסול מן התורה, אלא שמ"מ יש בו ריח הגט מה"ת ופוסל לכהונה משום הגזרין אטו כדין (כ"ש סק"ג) ע"ש. והנה כל זה מיירי אפי' במעשה ב"ד שכפו אותו ובפניו ואפ"ה צריך שיהי' אנסוהו כדין לאחר שפסקו כדין שחייב לגרשה.

ז"ל הרמב"ם (פט"ז מסנהדרין ה"א) כשם שמצוה להמית את המחוייב מיתה כן מצות עשה להלקות את המחוייב מלקות, שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו, ואע"פ שמלקות בשלשה במקום מיתה היא עומדת. (ה"ב) מלקין בזה בכל מקום מה"ת בפני שלשה סמוכין אבל לא בפני הדיוטות, (ה"ג) וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום אינה אלא מכת מרדות, (ה"ח) כיצד מלקין אותו כופת שתי ידיו על העמוד אילך ואילך וחזן הכנסת אוחו בבגדיו וכו' שאינו מכהו על כסותו שנאמר והכהו ולא לכסותו והאבן נתונה מאחוריו שהחזן המכה עומד עליה ורצועה של עגל בידו כפולה לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות של חמור ועולות ויורדות בו ורוחב הרצועה טפח וארכה כדי שתהא מגעת עד פי כרסו ויד של רצועות שאוחז בה ארכה טפת, (ה"ט) האיש המכה צריך להיות יתר בדעה וחסר בכח ומגביה את הרצועות בשתי ידיו ומכה בידו אחת בכל כחו ומלקהו

הוא רק בפני כ"ד וסדר המלקיות מבואר במכות דף כ"ג דאחד מהדיינין קורא והשני וכו' והשלישי וכו' והיינו משום דהמלקות הוא בפני כ"ד ואם הלקהו שלא בפני כ"ד אין זה מלקות כלל ולא מיפטר בהכי ומגזה"כ דוהפילו השופט והכהו לפניו, ע"ש באריכות, וע"ז הערני חתני הרה"ג ר' צבי האגער שליט"א. [וקצ"ע שכא לדייק כן ולא הביא ראי' (מהל' י') שכתב המוכה אינו עומד ולא יושב אלא מוטה שנאמר והפילו השופט והכהו לפניו שיהיו עיניו של שופט בו לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו מכאן שאין מכים שנים כאחד. (י"א) הגדול שבדיינים קורא וכו' והשני שבדיינים מונה וכו' והשלישי אומר לחזן הכה. הרי לא זאת שהמלקות תהי' בפניהם אלא החיוב על הדיין שיהיו עיניו בו בהמוכה כל שעה ושלא להסיר ומביט בדבר אחר אלא בהמוכה והמכה.]

והרמב"ם בסה"מ מצוה רצ"ב שהזהירנו מהרוג מחויבי מיתה כשנראה כבר עשה חטא שנתחייב עליו הריגה קודם הגיעו לכ"ד אכל נביאהו לכ"ד בהכרח ונעיד עליו העדים לפניהם וכו' והאזהרה שכאה בזה הענין הוא אמרו לא יומת הרוצח עד עמדו לפני העדה למשפט ולשון מכילתא יכול יהרגו ואתו משהרג או משנאף ת"ל עד עמדו לפני העדה ואפי' היו כ"ד הגדול הם שראוהו הורג והם כלם עדים תבא העדות אצל כ"ד

ומכהו עד שלמד שאין מכים שנים כאחד שלא יסיח דעתו מאחד מהם. (ב) שכל השלשה דיינים עומדים ומתכונים להשלים המלקות על סדר הפסוקים והתורה שלא יעברו דבר ולא יוסיפו מה שלא נצטוו. (ג) שאם מוסיף הכאה על מה שלא נצטווה (וכן כדין מה שלא צריך) הרי הוא עובר על לאו דלא יוסיף ואם הכהו שיעור פחות משו"פ חייב מלקות ואם יותר משו"פ חייב לשלם לו ממון. ואמר ר' שמעון בן לקיש כל המגביה יד על חבירו נקרא רשע רב הונא אמר תקצץ שנאמר וזרוע רמה תשבר, רב הונא קץ ידא, ר' אליעזר אומר אין לו תקנה אלא קבורה דכתיב ואיש זרוע לו הארץ. (ד) האיש המכה צריך להיות יתר כדעה וחסר בכח, ומכה ברצועה של עגל והכל כהשגחת הכ"ד ואם לאו הרי הוא בכלל מכה רעהו ונקרא רשע ותקצץ ידו.

והנה כתב הרמב"ם (פ"כ מהל' עדות ה"ב) נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אינן נהרגין מן הדין וכו' אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין וכו', ובהשגות נהרג זה וכו' א"א שיבוש הוא זה עכ"ל. ובח' ר"ח הלוי יצא לפרש וז"ל ונ"ל דהרי מצינו גבי מלקות דבעינן דוקא שילקה בפני כ"ד וכן הוא לשון הרמב"ם בפט"ז ה"ב מלקין בזה"ז בכ"מ מה"ת בפני שלשה סמוכין ולישנא דבפני שלשה משמע דכולל גם זאת שהמלקות יהיה בפניהם דוקא וכל עיקרה של מלקות קיומה

לקיים דברי חכמים שהרי אין כאן חכמים אלא איזה רשעים שעושיין שלא כדין תורה בכלל, ונשארין בכלל רשע למה תכה רעך וחייב על מכה ישראל ונפסל לעדות ונכלל בהא דר"ל ורב הונא בסמוך ולא דמי לחזן שהוסיף אחת שנגלה דהתם עוסק במצוה הוה ולכן אינו חייב רק גלות אבל כאן חייב מיתה אם ימות מההכאות ופשוט מאד.

והנה עברתי על כל התשובה וראיתי שאסף וקבץ מכל הצדדים ועלתה לו כהוגן וכהלכה אשרי לו ככה והגם כי יש לפלפל בכמה דבריו להשתעשע בדברי תורה אבל היות כי אך ורק חזרתי מארצה"ק ואין הז"ג כעת לפלפל אפי' פלפלת כ"ש בדבריו היקירם לי מאד, והנני כעת בשים שלום וי"ר שיזכה ויאריך ימים על ממלכתו מלכות התורה וליתן לנו מפרי עטו בעתו פירות מתוקים עדי יבא ינון ולו יקחת עמים כמים לים מכסים ידי"ג הנאמן דושכ"ג ובזה הנני אסקופא הגדרסת עבד נרצע לאדניו בלב ונפש, מנשה הקטן

אחר ואחך ידינוהו ובמכלתא הרי עדה שראו בא' שהרג את הנפש יכול יהרגוהו עד שיעמוד אצל ב"ד ת"ל עד עמדו לפני העדה עכ"ל. והמבואר דאפי' ב"ד ראו רוצח שהרג את הנפש אין לעונשו אלא בפני ב"ד ובפניו. ועיין שם עוד מצוה ר"צ ודו"ק.

ועכ"פ מבואר החילוק בין חבטה בפני ב"ד או שלא בפני ב"ד ולכן כתבו התוס' דצ"ל דוקא עשה מה שרב פלוני וישראל פלוני אומר לך משמע דעל פי הרב פלוני שהוא חכם חובטין אותו וכשר הוא שהוא אומר להם לחובטו ע"כ, והמובן שהוא החכם מהב"ד שעומד שם ורואה דהנחבט ואומר לחובטו אבל היכא דמכין אותו שלא בפני ב"ד אין זה אלא הכאה בסתם של מעשה רצח ואין בזה שליחותייהו קעבדינן שהרי התם ההכאה היתה בפני ב"ד וכאן אדרכה מעלימין ממנו הב"ד ומעוורין עיניו שלא יראה מי הוא המכה אותו ואם יש כאן ב"ד או סופר או עדים בכלל א"כ לא הוה כפיה מד"ת שנאמר שבלבו אומר מצוה

מדור דובב שפתי ישנים

מכת"י הגה"ק רבי חיים מקיצע זי"ע*

בענין קושיא בתוס' חולין קדשי בדה"ב

התוס'.
ראיתי בענין זה בת"י במס' תמורה דף כ"ח ע"ב ד"ה והאי תנא מייתי לה מהכא שכ' ז"ל תימא דהכא משמע דר"ש לית ליה האי דרשא דכי משחתם דהא מפיק ליה לעיל מקרא אחרינא מדאמר אם נאמר מגר למה נאמר רובע משמע דדריש ליה ממן הבקר, ובפרק אין מעמידין קאמר ר"ש לענין רביעה דפסולה דכתיב כי משחתם בהם אלמא משמע דדריש ליה משחתם. וי"ל דהא דקאמר לר"ש לעיל אם נאמר לדבריו דת"ק קא"ל דמפיק ליה ממן הבקר וליה לא ס"ל דדריש ליה מכי משחתם עכ"ל הת"י.

ולענ"ד נ"ל קושית ת"י הלזו, דבשלמא מתחילה פריך המקשן שם בפרק אין מעמידין שפיר אלא מעתה תפסל ביוצא דופן וקשה מדר"ש דמכשיר ופי' התם כאן בחולין משם בפרק הנ"ל במסקנת דהקושיא קאי משום דמסתמא לא יפלוג אקרא דחטאת קרי'

שלום רב וכל טוב לאהובי אאמ"ו ע"ר התי' והרבי' ומופלא בתורה חרוץ ושנון חציו חציו גבור שנונים הורו כזית רענן חריף ובקי משנתו ק"ו [=קב ונקי] נ"י [=נר ישראל] ע"ה [=עמוד החזק] פ"ה [פטיש הימיני] כק"ש כמה"ו איצק נר"י.

אורצע לך מה דקשה לי כעת להבין דדברי התוס' במס' חולין דף י"א ד"ה חטאת שכ' בסוף דבריהם ז"ל וא"ת בכל דוכתא דמשוי קדשי בדיק הבית היא וכו' ע"ד ובכורות דף י"ד נמי דקאמר דאין בה איסור גיזה ועבודה לאחר שנפדת, משום דלאחר פדיון אין תורת פרה עלי' כו' יע"ש, וק"ל ע"ד מאוד דהא שם בכורות דף י"ד אינו נזכר מידי מפרה. ואדרכה במס' בכורות דף כ"ה קאמר בהדי' הש"ס דאפילו בפרה כשירה וקודם פדיון אין בה איסור גיזה משום דקדשי ב"ה היא עיי"ש ותיקשי שם קושית התוס'. וגם הרמב"ם בריש הל' פרה דין כ' שם דחטאת קרי' יע"ש וצל"ע כעת ע"ד

* מכת"י של הגה"ק רבי חיים מקיצע מחילופי תשובות עם גיסו מרן הגה"ק רבי עמרם חסידא זי"ע. - נמסר לנו מאוצרו הטוב של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א.

הוא מפיך לה ממן הבקר ואין זה מסתמא אלא מפורש בהדיה להיפך.

ועוד שי"ל דגם דברי ת"ק דההיא כרייתא דאיירי בה ר"ש דקתני בה מן הבהמה להוציא את הנעבד ומן הבקר להוציא רובע ונרבע ג"כ של כת הקודמין הי' דאפשר שנשנה מן תד מן קדמאי שהי' בזמן ר"א ור"י וא"כ לק"מ אי יפלוג ארבותיו אלא דהיינו ר"א ור"י משום דיסבור הוא כאותו רבו האחר ודוק.

מ"מ צריכין לבוא לזה דהא קשה מאי פריך הגמרא מר"א ור"י אר"ש, וע"כ צ"ל משום דמסתמא לא יפלוג ארבותיו הנ"ל. אמנם למאי דמשני שם אלא שאני פרה הואיל ומום פוסל בה ד"ע וע"א נמי פוסל בה ומייתי מדבי ר' ישמעאל שוב לק"מ אר"ש. אך אם הוא גופיה לא ס"ל להא דר"ר ישמעאל כדקחזינן ליה בהדיא, מאחר דהשתא נתגלה לן טעמייהו דר"א ור"י מהיכן נפקא להו הכי, וכזה קחזינן בהדי' דר"ש לית ליה דב"י ר"י הנ"ל שהרי

שלש תשובות מכת"י
 הגאון רבי יקותיאל יהודא ראזענבערגער זצלה"ה*
 אבדק"ק דיערעש
 בעהמח"ס שו"ת תורת יקותיאל

א

במי שגזל מחבירו ולא שב ומת, ובניו רוצים לשלם להנגזל,
 אי הוי בזה כפרה מעליא

תשובה - מכתב שאלתו מאז הגיעני ולא לקחתי פנאי להשיב כי לא ראיתי נחיצות כלל בדבר, וכעת עוררני בשניות להשיבו כי נחוץ לו למעשה, אם כי לא אאמין שיהא שאלה באמת להלכה למעשה, ולפלפולא בעלמא אין לי פנאי, עכ"ז אמרתי לברר בקיצור תמצית השאלה אי בזה שהבן יחזיר את הגזילה יהיה כפרה לאביו, או דילמא רק משום כבוד, וכיון דאיהו לא חש גם בניו א"צ לחוש.

לפענ"ד נראה בס"ד דבודאי יש תועלת להמת כשישיבו הגזילה, מקור הדבר במסכת ב"מ דף ס"ב [ע"א] וכן במסכת ב"ק דף קי"ב על האמור במשנה דף קי"א [ע"ב] הגוזל ומאכיל את בניו פטורים מלשלם ואם היה דבר שיש בו אחריות נכסים חייבין לשלם, ועיין בתוסד"ה ומאכיל ובדף צ"ד ע"ב

להרבני החסיד מופלא ומופלג בתוי"ש כמו"ה מנחם קלערמאן נ"י בק"ק ס' אווואר יע"א

שאלה, מי שגזל מחבירו ומת ולא שב והניח לבניו נכסים ומבואר בחו"מ סימן שס"ח דאם הניח להם אביהם נכסים מחוייבים לשלם, וכן פסק הרמב"ם בפ"ד מה' מלוה ולוה ה"ד דבהניח להם אביהם מחוייבים להחזיר משום כבוד אביהם, בד"א כשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת, אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו. וכן קיי"ל ביו"ד סימן קס"א. ואסתפק כעת אם בניו רוצים לשלם אי הוי כפרה מעליא משום ברא כרעיא דאבוה וברא מזכה אבא, או דילמא כל זה משום כבוד, וכפרה לא הוי משום דלא שב עכ"ל השאלה.

* נמסר לנו ע"י נכדו הרה"ג זלמן ליב רו"ב שליט"א אב"ד דיערעש ברוקלין נ.י., מגדולי הרבנים ככולנו, תשואות חן לו.

והמעשה באורך בוהר חדש בחכם שהלך כהרי ארטט שמצא אדם אחד ושאלו וא"ל יהודי חייבא רשע ואפילו שמו שכת רק שם מקומו ושם אשתו, וכא החכם שמה וא"ל שהיה רשע גמור וכו' ולקח את בן הרשע ללמוד ולא היה מקבל, והתענה ג"פ מ' תעניתים עד שהתחיל לקבל ונעשה גדול בתורה, וכא אביו של הנער בחלום ופניו מאירים וכו' עיי"ש כמה רשע היה שמעונותיו הי' ממלאכי חבלה מכסים המוח של בנו שלא יקבל, ועכ"ז הועיל תשובת בנו עיי"ש באורך.

הרי אע"ג דהיה רשע עכ"ז העלוהו בנו, וא"כ פה ג"כ אפילו נימא דלא שב אביו, ומצד הדין אין מחוייב להחזיר אבל מצד נשמת אביו מחוייב להעלותו ע"י ששייב הגזילה להנגול וזה ברור.

והנה כל ספיקו דכיון דלא שב לא מהני מה שבניו מחזירים הגזילה להנגול וכו', ולפענ"ד זה אינו, אטו גוף העבירה של גזילה בתשובה סגי, התשובה הוא רק מה שנוגע בין אדם למקום, אבל בין אדם לחבירו אינו מתרצה עד שירצה את חבירו בהשבת הגזילה, לולי כן אפילו ישיב כל ימיו בתשובה כל שלא השיב הגזילה עון גדול תחת ידו, זולת באין לו ממה לשלם ושכ בתשובה שלימה ככל לבכו אפשר קמי שמיא מעלי גם בזה מהנכון שחבירו ימחול לו בלב שלם, כדתיקנו

פריך מדברי הגמ' הנ"ל הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שיודעין שהן ריבית אין חייבין להחזיר, אינהו הוא דלא, הא אביהן חייב. כדן הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר, ומשום דקא בעי למיתנא סיפא בהניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבים להחזיר משום כבוד אביהם וכו'. ופריך מ"ט כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך. ומתריך כדאמר ר' פנחס בשעשה תשובה הי"נ בשעשה תשובה עכ"ל הש"ס.

עכ"פ מבואר בכה"ג בגזלן וכיו"ב נקרא אין עושה מעשה עמך כמפורש ברש"י ז"ל ד"ה בעושה, ומסקנת הש"ס בלא הספיק לעשות תשובה שלימה להחזיר עד שמת שנא לן כבנידונן אה"נ כיון שלא עשה תשובה אין חייבין בכבודו וא"צ להחזיר משום כבוד. אבל י"ל אעפ"כ צריכים הבנים למיעבד כל האפשרות להעלות נפש אבותיו אפילו אינם מחוייבים, אם אמנם קיי"ל בש"ס קידושין [ל"א ע"ב] מכבדו בחיים מכבדו לאחר מותו, וא"כ אין לחייב יותר לאחר מיתה מבחיים. אבל דבר זה השכל מחייב דקיי"ל ברא מזכה אבא אפילו בלא שב בחיים. וגוף אמירת קדיש יוכיח עיקרו בלימוד מאגדת זוהר [מובא] בב"י יו"ד סימן שע"ז ד"ה כתב הכלכו על מה שנמצא בהגדה שפעם אחת פגע ר' פ' באחד שהיה מקושש עצים וכו', וא"ל כי אין לו תקנה רק שיאמר בנו קדיש,

לפענ"ד אחראין וערכאין לנגזל, עכ"פ עיקרו של דבר יש על הבנים אחריות כי בידם יש תועלת וכפרה מעליא הוי לאבוהון כאמור בספר חסידים דבניו ג"כ דינונים בגיהנם.

ועדיפא מצאתי עוד בס"ח סימן ק"ע והביא מהש"ס כריתות כי צדקה שנותנים בעד המתים דומה לעגלה ערופה שאמרו ראוי כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים למפרע, וה"ה צדקה מועלת עיין במפרש, ועיין עוד בס"ח שם מעשה באחד שהלך ותעה ביער בלילה לאור הלכנה בא אדם אצלו והכיר בו שמת וכו' א"ל למה אתה הולך ביער, א"ל בשביל שדה פלוני שגזלתי אין לי מנוחה ומייגעים אותו ביערות, וכיו"ב שמעתי מעשה בנכרי שמת ואחר ימים הלך עבדו ומצאו בלילה א"ל מייגעים אותי מפני שלקחתי מנחלה פ' בעל כרחו ואתה אמור לאשתי להחזיר לו, א"ל והן לא יאמינו לי, א"ל אמור להם שילכו במקום פלוני ויראו אותי, והלך העבד וסיפר בעיר, וא"ל סימן כי ימצאנו במקום פלוני באותו אילן, והלכו כולם ומצאו על אילן וחפשוהו בגברי ולא מצאוהו, אמר העבד החזירו לנגזל נחלתו אז ינית, הרי זה בנכרי. ואם תסתפק אם זה אמת בישראל כודאי הדין כן, וא"ת למה יועיל באותו עולם הואיל ובחייו לא עשה ולא צוה אלא שעושיין בשבילו נאמר כי חילוק יש בין האנשים שאם לא יזכה בחייו לא יצילו כל הצדקות, ופירש המפרש שלא

חז"ל על המריש הגזול שבנאו בכירה שיקח את דמיו משום תקנת השבים, ועיין ש"ך חו"מ סימן כ"א סק"ג דאונס רחמנא אבל רחמנא חייבו לא אמרינן דבשביל אנסו של זה אין לחייב להפסיד חברו יעשה"ט.

ובשו"ת השיב משה סימן מ"ח כתב באורך, א"כ בנידונן ג"כ מה לו להנגזל באנסו של זה הגזול, אבל בכה"ג נחוץ לו למחול ולסייע בתשובתו, אבל ביש לו לשלם אין לו שום תשובה כל עוד שלא החזיר הגזילה, וא"כ פה אין תלוי כלל בתשובתו גוף התשובה נשלמת בהחזרת הגזילה תו פשיטא דאם בניו מחזירין הגזילה או תשלומין להנגזל מסולק מעל אביו לאו דגזילה, וזה ברור ואמת בלי שום ספק, ובטח הוי ליה כפרה מעליא.

והדבר מפורש יותר בספר חסידים סימן תקצ"ה ראובן גזל קרקע אחד והורישו לבניו וזרעו לאחרים וזרע זרעו כמה דורות אם ה' יודעים היו חייבים להחזיר לזרעו של נגזל וכולם נידונים בגיהנם אע"פ שאין עדים וכו', ובשו"ע בלא שב אפילו דבר מסויים א"צ מדינא להחזיר כמבואר בש"ס, ועיין חו"ד יו"ד סימן קס"א ובש"ך שם ועכ"פ לצאת ידי שמים מחוייב יעשה"ט.

ולפענ"ד בדבר מסויים אה"נ בוודאי מצד ידי שמים יש לחייבם ג"כ דסוף כל סוף נשאר נכסי אב והנכסים עכ"פ

עמך, ומתרחץ בשעשה תשובה, מוכח
הא אם לא עשה תשובה אינם לחייבים
בכבודו. והב"י בטור יו"ד ובכס"מ שם
תירצו דהתם הכוונה דבעבד תשובה
ולא הספיק להחזירו הו"ל האי פרה
כאילו לא הורשה כלל ואינו של הבן
ומחוייב להחזיר, משא"כ בשלא עשה
תשובה והבנים ירשוה והתורה לא
חייבתם להחזיר, דלדידיה אזהיר
רחמנא לבריה לא אזהיר, הלכך הוי
לגמרי ממונם ולא מצינו שחייבים
לכבד את האב בממונם, דאפסקא
הלכתא משל אב, אבל בדבר כבוד
דלית ביה חסרון כיס איה"נ דמחוייבין
אע"ג דהוא רשע עכ"ל.

ובזה תמהני כי הרמ"א הביא דברי הג'
מיימוני דאינו מחוייב וכו', והלא סברת
הגהות מיימוני מצד גמ' זו דדוקא
בעשה תשובה, וקשה קושית הטור
ממש. והב"י והכס"מ מתרץ כחומר.
אכן ראיתי בלח"מ שהקשה על תירוצ'
הכס"מ דא"כ יקשה למ"ד משל בן
וכו'. ולפענ"ד לא זכיתי להבין
קושייתו, והכס"מ הציל עצמו מקושיא
זו דדבריו בתירוצו אמורים לפי
ההלכתא כמ"ד משל אב, ולק"מ
ודו"ק, מאי נפ"מ דלמ"ד משל בן
יקשה כנ"ל, נימא דבזה פליגי ולמ"ד
הנ"ל לית ליה סברת הכס"מ. אכן
להלכתא קיי"ל למ"ד משל אב ושפיר
נכון ודו"ק.

אכן לפענ"ד קושיא אחריתי קשה לי,
מהיכי תיתי נזכהו לכן בגזילה

עשה בחייו שום זכות שיזכה לבא
לג"ע אז לא יועילו לו כל הצדקות,
אבל אם זכה וחסטאו וכו', אז מועיל
שמתפללין או נותנים צדקה יע"ש.

עכ"פ מבואר כל שהיה לו בזה העולם
איזה זכות בחייו מועיל הצדקה עיי"ש,
ומי לנו גדול מנכרי דג"כ הועיל לו
בעון זה גופא פשיטא כל עוד שהגזילה
תחת ידו יש לו עליו עונש גזילה,
ואה"נ מיד כשבניו יחזרו הגזילה
להנגזל פשיטא שמסולק ממנו עונש
זה, עכ"פ יצא לנו מבואר דיש עונש
על הנפטר כל עוד שלא ניתקן חטא
הגזילה, ובניו מסלקים מעליו עונש זה
כמבואר, א"כ פשיטא שמחוייבים
להחזיר ולהעלות נפש אבותיהם, וז"ב
כמפורש בספר חסידים שבישראל ודאי
הדין כן כמפורש בהמפרש שם אות א',
ר"ל שאם הבן הוא מחזיר גזילת אביו
המת להבעלים אז יש להאב הנחת
בקבר עכ"ל, ומפרש הדבר שיש צד
חיוב על הבן להחזיר.

וביותר לפענ"ד שיטת המחבר הלכה
פסוקה ביו"ד סימן ר"מ סעיף י"ח
דאפילו היה אביו רשע מכבדו ומתירא
ממנו, ומקורו ברמב"ם פ"ו מה' ממרים
וז"ל הרמב"ם שם הי"א, הממזר חייב
בכבוד אביו וכו', אפילו היה אביו רשע
ובעל עבירות מכבדו ומתירא ממנו,
והטור יו"ד סימן ר"מ תמה על
הרמב"ם מהניח להם אביהם פרה
וטלית חייבים להחזיר משום כבוד
אביהם, ופריך והא לא עושה מעשה

שחטא בזה גופא אין לו כפרה, ועיין תשו' חת"ס חיו"ד סימן שכ"ו דבסתם באמת מיתה מכפרת זולת כשבעצמו גרם לו מיתתו יעשה"ט ובתשובה הארכתי ג"כ בזה דבספק עכ"פ אוקמינן אחזקת כשרות שמסתמא שב בתשובה קודם מותו, ע"כ בוודאי מחוייבים הבנים להחזיר הגזילה.

זאת תורת העולה לפענ"ד, הבנים מחוייבים להחזיר הגזילה ולהעלות נפש אבותיהם בכל האפשרות, וברא מזכה אבא כנלפענ"ד בס"ד.

כדר"ש

הק' יקותיאל יהוד' רז"ב

ונחשבוהו כשלו שלא יצטרך להחזיר, ויהא האב מקבל עונש בגיהנם, לזה מוטב שלא ננחיל והוה לבן וישאר בנחלת האב ויהא מוכרח הבן להחזיר וכאמור. ע"כ נלפענ"ד אין ה"נ התורה לא חייבתו אבל חוב גדול על קרקפתא של הבן מבלי להיות כפי טובה ולהחזיר הגזילה ולהציל נפש האב מדרת שחת, וז"ב באופן שלפענ"ד לכל הדברות והאמירות צריך הבן להחזיר הגזילה ולנקות נפש אביו מגיהנם.

אכן לפענ"ד ידוע מיתתו של אדם מכפרת ותלינן סתם בחזקת כשרות שבוודאי שב קודם מיתתו דבטח קודם יציאת נשמתו בודאי נמלך בלבו רק במאבד עצמו לדעת ח"ו אמרינן כיון

ב

בענין צוואות ריה"ח

ששם החתן היא כשם חמיו ובמסתעף

עוררתני כ"פ כי נתעוררת מבחור א' מק"ק ווישאווע לשאול הלכה למעשה זו, הנני בקצירת האומר וזה החלי בעזהי"ת, אמת כי חמירא סכנתא מאיסורא והעולם חוששין מאד ע"ז כמ"ש הנוכ"י סימן ע"ט דלהשיא בתם לע"ה הוא פשוט אצלם, אם כי הוא נגד דברי חז"ל וכאלו כפתה לפני הארי, ולהתחתן עם צורכא מרבנן

לתלמידי יקירי הבחור המשכיל בחו"י כמר אלטר פנחס שווארץ מק"ק ווישאווע יע"א

שאלה, אם מי ששמו מענדל יכול ליקח חתן ג"כ ששמו כן באינו מקפיד וכבר יש לו חתן א' ששמו כן. ואם יש לחוש לצוואת רבי יהודה החסיד בזה, או יש עצה ואופן להנצל מזה.

ומש"כ דחכמתינו אינו נגד חכמתם, לא ידעתי השגתו על הנוב"י כיון שהד"ח גופא מודה במוצא בי"ד ראשונים נגדו יוכל לחלוק ופה השגתו נכונה כמפורש בדברי חז"ל בש"ס להיתר, וריה"ח אמר נגד דברי חז"ל בש"ס שמתירים דברים אלו. ואם שנתרץ דבריו מצד הסבר הד"ח שראה שאין מכוונים לש"ש, אם כי סברתו נכונה וכבר קדמו בזה סברא רבינו הגה"ק החיד"א בפירושו על ספר חסידים סימן תע"ז די"ל עתה יש עיה"ר בזה [עיי' בספר דברי יחזקאל החדש סימן י"א [עמוד ס"ד] וז"ל ואגב אודיעו כי שמעתי מח"ז הרה"ק מו"ה משה טייטלבוים אבד"ק אוהעל זצ"ל שהצוואה שלא ישא בח אחותו אינו נגד הגמרא כי טעמו שדוב בנים הולכין אחר אחי האם והאשה שישא הוא אחי אמה ונמצא שהזרע שיהיה לו מב"א יהיה כמותו. ובראשונים שהיו זיווגם בקרושה וטהרה היה מצוה אבל בדורות האחרונים שאינם מכוונים למצוה כ"כ גרע זיווג של ב"א מאשה אחרת כן שמעתי מפיו שראה דבר זה בשם הס"ח ואינו זוכר אם בס"ח עצמו ראה או באיזה ספר ח"א לחרץ דברי הס"ח, בין כך ובין כך חלילה לחשוב שדברי הס"ח הם נגד הגמרא ואלו ואלו דא"ח עכ"ל - הערת הראש הכולל] אבל הסברא עדיין צע"ג אטו בימי הש"ס לא היו אנשים פשוטים ועכ"ז הניחו הדבר בסתם ולא מיחו כלל. אם כי ד"ק הד"ח מחליצה נכונה והא ראייה שחשו לזה הסברא ושם ג"כ יקשה כן, ורק י"ל סברא כיון שהי' מכוונים לש"ש ובהנך היו מקיימו מ"ע בשביל שיזדמן מי שאינו כ"כ מכווין לא רצו למנוע מלקיים מ"ע כראוי, משא"כ בדבר נתרכה הנך שאינם מכוונים וכו', משא"כ לגבי צוואות

ששמו כשמו הם שואלים ולא תהא תורה שלנו כצוואה בעלמא יע"ש מ"ת חאה"ע שתמה כן על רוב העולם, וכירר דבהכרח צוואתו רק לזרעו יע"ש.

אכן מרן בתשובת דברי חיים ח"א אה"ע סימן ח' כתב ושרי לי מארי להנוב"י שהרחיב בלשונו נגד ריה"ח רבן של גולת אריאל וכו'. וכתב רלא קשיא מדברי הש"ס ידוע מצות יבום היה קודם ואח"כ ראו שאין הדור מכוונים לשם שמים חזרו לומר מצות חליצה קודמת וה"ה בכמות אלו הזיוויגום אם היה החיתון לש"ש כמו בדורות הראשונים לא ידעו שומרי מצות דבר רע וכו' והחסיד ראה שאין מכוונים לש"ש והעלה מה שיקפד בעניני הזיווג וכו' ואין בחכמי דורות האחרונים לדחות דברי הקדמונים אם לא נמצא בדורות הקדמונים חולקים עליו כי אנו כאין נגד חכמתם וכו', אך מחמת שבדבר זה ספק אם לזרעו כיוון או לא, לזה נאמר הלכה רופפת בידך צא וראה איך העולם נוהג, ובמדינתנו אין מדקדקים רק באשה ששמה כשם חמותה וכו' ובשאר דברים אין מדקדקין במדינתנו, וכנראה שלא היה כוונתו בזה רק לזרעו כי האחרונים כמשנת חסידים מביאין רק שמה כשם אמו אלמא דבשאר דברים לא היה רק לזרעו ולכן אין שום חשש בעבודת עכ"ל"ק, הרי מפורש יוצא בד"ק שיש מקום מרווח להקל בנידון שאינה כלה וחמותה.

בדאיכא זכות תורה דאפילו אדכית עלי מתכפר בתורה ובגמ"ח מכש"כ, ובאמת לא מצאתי חשש זה בס"ח כי אם בסימן תע"ז שם נאמר דלא ישאו האב והבן וכן הבן שלשה נשים ששמותן שלשתן שוות ותו לא נמצא דבר ש"מ דליכא קפידא במירי אחרינא, ויהי' זיווגם עולה יפה עכל"ק נועיין בשו"ת משפטיך ליעקב חי"ר סי' מ"ב וז"ל והנה נמצא אתי עמי כתי"ק של מרן הח"ס ז"ע [פאטאגראפירט] אשר כתב לגביר מופלא א' שמו ר' משה גינו וזל"ק: והנני כי זקני מו"ה מהרש"כ והגאון מוה"ר שמואל חיים ישעי' נתחתנו, ומזרע"י קאחינא ולא חששני לשיור שם האבות, כי כל מה שלא נזכר בס"ח עצמו כ"א בצואתו אין לחוש כ"א זרעו ממשפחת החסיד זצ"ל, אבל האמור בס"ח עצמו בסי' תע"ז בעניני זיווגים יש לחוש לו עכל"ק של מרן הח"ס אות באות - הערת הראש הכולל, הרי הורה בפירוש להתיר בשם החתן וחותנו שוים, וכדאי הוא לסמוך עליו אפילו שלא בשעה"ד.

ובתשובת השיב משה סימן ס"ט הביא דכל שיש איזה שינוי ממה שנאמר בצוואה יש להקל, ונידונו בשם המתותנים שוה רק כיון שיש לאחד שני שמות כבר ל"ש לאסור משום צוואה כיון שיש שינוי יש להקל. ועיי"ש דלא אמרה בצוואה רק משום עינא בישא יעשה"ט, ובתשו' אמרי אש חי"ר"ד סימן ס' בשם חתן וחותנו ככה"ג וראיה מש"ס דנהגו להקל בחתן וחותנו שוה אע"ג שבוה לא צוה רק לזרעו שצפה ברוה"ק שאין זרעו מצליחים בזיווגים כאלה עכ"ל. עוד כתב כיון שאין שמותיהם שוה ממש

הללו ליכא ביטול מצוה כלל כי מצוה זו אפשר באחרת ג"כ איה"נ ודו"ק, אבל עכ"פ למה בימי חז"ל לא חשו להנך שאינם מכוונים לש"ש, בשלמא ביכום לא רצו לבטל מ"ע של יכום משא"כ בסתם נשואין דלא הוי כלל ביטול מצוה ועכ"ז לא חשו לה חכמז"ל ואמאי ניחוש אנחנו. אלא על כרחך שפיר כתב הנוכ"י דע"כ לזרעו כלכד כיוון ודו"ק.

וכעין חילוק זה בפ"ק דמסכת חולין [דף ו' ע"ב] אפשר בא אסא ולא כיערו [כו'] אלא מקום הניחו [לו אבותיו] להתגדר, והקשו בתוס' דף ז' [ע"א] בד"ה אלא, אמאי לא תי' כן בפרק במה כהמה [שבת נ"ו ע"ב] גבי הכמות. ותירצו דבשלמא הכא שנעשה עפ"י הדיבור טעו בו הראשונים אבל התם כמה היו טועין שלא לבער אותן הכמות עכ"ל. הרי התם כיון דלא הי' להם כמה לתלות ל"ש לומר כן והה"נ בנידונן בשלמא ביכום היה מקום לומר שלא גזרו אז אע"ג שהיו ג"כ שלא כיוונו למצוה מצד שלא רצו לבטל מ"ע משא"כ בנידונן בצוואות הללו לא הי' שום מקום שלא לגזור ומדלא גזרו אז ש"מ שאין מקום לחדש סברות ובהכרח לומר לזרעו גזר ודו"ק.

ובתשובת חת"ס חאה"ע סוס"י קט"ז כתב על מה שמקפידין על שם חתן וחותנו השווים או המחותנות אם החתן ואם הכלה שווים בשמותם, מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי, ובפרט

לחוש לכתחילה אבל בדיעבד אין לבטל דיש ספק אם לזרעו לבד נתכוין, וכיון שכבר נעשה אין להוציא מספק, גם שמעתי מכמה גדולים שלא הקפידו ע"ז אפילו לכתחילה עכ"ל.

ובתשובת לבושי מרדכי אה"ע סימן מ"ד העיר מדברי הפת"ש וכתב ג"כ דיוסיף עוד שם להחתן ואז גם הוא מסכים להקל. וכן ראה כת"י הגאון חתן סופר זצ"ל ואם יסכימו עוד שני רבנים כאמור באבנ"צ יע"ש בלבושי מרדכי. ופלא בעיני הח"ס התיר בסתם בלי בית מיחוש. ובתשובת בית דוד סימן נ"ה הביא דברי הגאון שב יעקב שהטיל ספק בצוואת ריה"ח. ובתשובת מהר"ם מינץ הישן סימן ע"ט דכתב דלא נתפשט צוואותיו ורובן בטלין עיי"ש להקל ג"כ בכ"י שמות, ובשם קדוש ישראל מהר"י מבעלזא זי"ע שבמקום שהחתן ת"ח אל יחשוב לזה עכ"ל, ופלא בעיני כי נעלם מהגאון בית דוד וכבר מפורש כן בח"ס זכות התורה מגין. והנו"כ ג"כ העיר מזה בסימן ע"ט.

וראיתי בתשובת מילי דאבות ח"ג סימן י' להגאון המובהק מפעוונג זצ"ל בענין שמות החתן וחותנו שוים ואחרי האריכות כתב זול"ק, אך לדעתי אני אומר כי מעולם לא עלה על דעת החסיד לצוות על זה רק אם אין המחותר מוחל אבל אם המחותר מוחל ליכא קפידא כי נראה כל טעמו כי בהיות אשר ברכת צדיק שיקברו בניו

עיי"ש באורך, עכ"פ יש סעד גדול מד"ק להקל בשם חתן וחותנו, ופלא כי לא העיר מד"ק רבו בח"ס שהורה בפירוש להקל בזה.

ובתשובת אבני צדק חאה"ע"ז סימן ד' הביא דברי ההשיב משה וא"א"ש שמצדד להקל בשני שמות רק הוסיף דהמעין בס"ח יראה בסימן תע"ז דכל הקפידא במשולשים דוקא וכ"כ החכ"א, ועיי"ש עוד בסימן ו' ובסימן י"א דמקובל בידו אם יסכימו ג' רבנים להתיר אין להקפיד. ועיין בסי' י"ב והמעיי"ש ימצא מבואר דוקא בכלה וחותה להחמיר אפילו באינם משולשים משא"כ באינך יע"ש. א"כ בנידונו ליכא משולשין יש מקום בפשוט להקל, ועליו ג"כ פלא דכבר קדמו הח"ס דמס"ח לא משמע לחוש רק במשולשין. וראיה ברורה משום זכות תורה. ועיין פת"ש סימן ב' סק"ז בשם כרם שלמה דהחת"ס בהיותו בדרעזניץ עשה הלכה למעשה לשנות שם החתן מפני שהיה כשם חותנו ותו אין בית מיחוש. וצ"ל דבתשו' הי' זכות תורה ע"כ סגי ליה בהא עכ"ל הפת"ש, ועיין פת"ש אה"ע סימן נ' סק"ד בשם תשו' שב יעקב באבי הכלה רוצה לבטל השידוך מחמת ששם החתן כשמו ואז לא היה יודע מצוואת ר"י החסיד ועתה נודע לו, ומה שרוצה לבטל השידוך מחמת צוואת ריה"ח לאו כלום כי לא נאמר רק לזרעו כן טענתם. והשיב מחמת זה אין כדאי לבטל השידוך אף שיש

בחוסר כל זרע אין לה רח"ל יוסף אומץ עכ"ל, תסמר שערות ראש הרואה דברים אלו, עכ"ז ראינו רבותינו המקילים בדבר בפרט באופנים המכוארים בשני שמות בטח גם ריה"ח לא צוה, וכדאי הם כל רבותינו לסמוך עליהם אפילו שלא בשעה"ד.

וראיתי גדולה מזה בכלה וחמותה צווה הגה"ק בתשובה בית הלל סימן ע"ה להה"צ רבי הלל מקאלאמייע הורה לשנות שם חמותה שמה היתה רבקה ולקרותה חי' רבקה. אם כי שם היתה סיבה שנתרפאית בהוספת שם, עכ"פ הורה לסמוך ע"ז יע"ש בד"ק, כש"כ בנדיזון כבר הראינו לדעת חתן וחותרנו קיל כמכואר בדברי חיים דוק כלה וחמותה נאמרו במשנת חסידים פשיטא מילתא לסמוך על הוראת הח"ס לשנות שם א' מהם בלי בית מיחוש וכדאי הוא לסמוך עליו כנלפענ"ד.

וראיתי באחרונים בשם תשובת דבר משה סימן נ"ח בשם חתן וחותרנו שוים זל"ק, זכור אזכור מה ששמעתי מש"ב מרנא ורבנא קדוש ה' מכוכב מו"ה שלום רוקח אבד"ק בעלזא זי"ע דרכו בקודש להזהיר להמסתופפים בצל מכלי לזוז זיז כ"ש מצוואת ריה"ח. ואמר כי בכלה וחמותה הי' צוואתו גם להעולם ודלא כהחכ"א דוקא משולשים דזה אינו כי שם לא מיירי כלל מכלה וחמותה רק קאי אמה שצייר מקודם באיש שהוא אלמן ויש לו בן ולקח אשה ששמה רבקה והבן שיש לו

א"כ אם ימות המחותר ויולד בן לחתנו לא תוכל להקרא בשם אביה, דא"כ יהיה שם הבן כשם אביו ויתרעם המת בקבר ויצפה למיתת חתנו למען יקראו בנים על שמם, אבל אם הוא בחיים ומוחל על כבודו בפרט ביש לו בנים אחרים לא גרע מהאומר אל תספדיני ששומעין לו וכש"כ אם מוחל על נידון יע"ש יעץ להחזיק עצמו עכשיו ל' יום קודם החתונה שמו יוסף ארי' ובטל כל הדברים יע"ש. ושם היה המדובר החתן ממשפחת ריה"ח יע"ש. עכ"פ הרי לנו היתר אפילו בסתם כש"כ אם החותר מסכים וכבר יש לו חתנו כשמו פשיטא מילתא לפענ"ד לפד"ק החת"ס ודברי חיים ונוכ"י יש מקום מרווח להקל כעדות השב יעקב בשם גדולים להקל, בפרט לשנות שם החתן פשיטא מילתא מעשה רב כרם שלמה, וכן העיד הלבושי מרדכי בשם החת"ס למעשה כן להקל בדבר, וכבר הארכתי מאז בדבר שמות המחותרנים להקל בפרט בשני שמות הה"נ בנידון יש לעשות כן לשנות שם החתן מקודם ובהסכמת ג' רבנים לפענ"ד יש מקום להקל.

וראיתי בספר זכור לאברהם ח"ב יו"ד אות ס' סימן ק"צ צוואת ריה"ח חתן וחמיו לא יהי' בשם א' וכו' הגם כי רכים לא חששו לזה אני הצעיר ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגים ואתיא מכללא אחת היתה שאמר אביה שאינו חש לזה ולא היו ימים מועטים שמת החתן בקצרות שנים והכלה אזלה ומדלדלה ושוב נשאת ונתגרשה ומתה

לשון הצוואה שכתב סתם לא ישא אשה ששמה כשם אמו וכן העולם מקפידים, לזאת לא אוכל להגיד נגד צוואת ריה"ח, אם לא בהסופות שם א' לא' משתיהן - הערת הראש הכוללן.

גם כבר הראינו לדעת ד"ק הדברי חיים דרוקא כלה וחמותה חמור דנאמר במשנת חסידים משא"כ חתן וחותרו וכאמור ג"כ היתר האחרונים בזה, ובספר לקוטי חבר בן חיים ח"ג ראיתי מובא בשמו ז"ל נהירנא כי מרן הח"ס זצ"ל נשתדך עם בחור שהיה ג"כ שמו משה וקודם התנאים שלח אליו בנו הגאון מקראקא שיקרא לעצמו עוד שם אחר וקרא עצמו עפ"י עצת גיסו משה טובי' יע"ש, עכ"פ זכינו לזה אחרי כל החומרות לשנות שם החתן וכיו"ב אז יש אילן גדול הח"ס שסמך להלכה למעשה בצירוף הסכמת ג' רבנים בודאי מסולק כל חשש, וכבר הארכתי במק"א בס"ד.

[יש להעיר עוד משורת משפטיך ליעקב הנ"ל בסוף דבריו וז"ל גם כקאמור"ר זצ"ל (ה"ה הערה"ב זצ"ל) בדידה היה עובדא בכה"ג שהחתן הי"ל ב' שמות והמחותן שם א' ולא חש כלל, גם אני הצעיר שאלתי את פי קודש של מרן הגה"ק מבעלזא רבינו יש"ד זצ"ל זי"ע לענין שיורי שמות המחותנים והסכים דאין לחוש והזיווג יעלה יפה. וגדולה מזו מצאתי בכי"ק של כ"ק אמ"ו זצ"ל אפילו לענין כלה וחמותה שצדד להקל באם החתן כבר הוא בן עשרים שנה וז"ל: ולענ"ד דכ"ז לא נאמר אלא במי שעדיין לא הגיע לעשרים, אבל במי שכבר עבר עליו כ' שנה ולא נשא, ירדע מה שאמרו רז"ל וכו' (קידושין כ"ט ע"ב) אין לו לחוש לשום דבר, ומצוה לזרוז נפשיה דיפה שעה אחת קודם להנצל מלטותא שנאמרה ע"ז מפי רבותינו ז"ל.

מאשתו ראשונה ג"כ לקח אשה ששמה רבקה גם אותו הבן יש לו בן מאשה אחרת קודם שנשא את רבקה ואם הבן המשולש נשא ג"כ אשה בשמה רבקה אע"פ שאינה כלתו של רבקה כיון דהמה מנשים אחרים עכ"ז כיון שמשולשת לא תצלת, אבל בחתן וחמיו וכלה וחמותה ששמותיהן שוין המבואר בצוואה לא בעינן כלל משולשין, ודבר ד' אמת בפיו. ואולם ידעתי שאם הי' לאחד מהם עוד שם צוה שיהיה נקרא בשם הנוסף לכו, ובכה"ג לאו שמותייהם שוים עכל"ק. והנה אם כי זה דוחק גדול לפרש כן בס"ח דסתם לשונו לא משמע כן וכנראה מהחת"ס והאב"צ ויתר אחרונים ג"כ הבינו כהחכ"א ולא נבנה טעות גדול כזה על החת"ס ויתר גדולי הדור וכנראה ד"ק נכונים בכוונת ס"ח והיינו טעמא דצי"ן בצוואה להאמור בסימן תע"ז להורות בא דרוקא בכה"ג ודו"ק גם בכל דברי האחרונים לא נמצא רק ביש לאחד שני שמות מותר אפילו נקרא בשני שמות [וראוי להעתיק כאן מש"כ בדברי יחזקאל החדש הנ"ל כדברות קדשו של הגה"ק מבעלזא וז"ל ואודות שקשה לו (ה"ה השואל הגאבד"ק האנטשעוירטץ זצ"ל) כי בגוף הס"ח בסימן תע"ז איתא משולשים. אבל אחרי עיון קצת לא קשה כי מה שכתב במשולשים לא איירי שהבן הוא מאשתו זאת ששמה רבקה רק הוא מאשה אחרת וע"כ הוא רק במשולשים אבל כלה וחמותה הרבה מונעין אפילו אינם משולשין. וקצת ראייה דאיתו סימן לא איירי בכהי דכתב שם אב ובן הנשואים שתי אחיות ובוודאי דהבן אינו מאחות שנשא האב דה"ל דודתו ערוה דאורייתא, ע"כ י"ל דכל הסימן איירי בהאי גוונא על כן א"א לסתור מזה

שערי הלכות

לא

סוף דבר עולה מזה למעשה בצירוף הסכמת חותנו ואינו מקפיד ובצירוף שינוי שם החתן והסכמת ג' רבנים נלפענ"ד מקום מרווח להקל כהכרעת רבותינו הנבר"י, חת"ס, השיב משה, דברי חיים, אבני צדק, שב יעקב, פת"ש, בית הלל, לבושי מרדכי, מילי דאבות ויתר האחרונים המורים להקל בלי בית מיוחד יש מקום להקל בשינוי שם החתן, ור' יצילנו משגיאות.

באעה"ח ד' בשלח תרפ"ט פה דיערעש

הק' יקותיאל יהוד' רו"ב

וכל כה"ג ל"ש גם טעמא של הדבר חיים שם בתשובה סי' ח' (הג"ל) דבשלמא מה שהוא משום מצוה שפיר שייך לחלק בו בין אם כוונתו רצויה לש"ש או לאו, משא"ב לאפורשי מהרהור עבירה דקשין (ראה יומא כ"ט ע"א) ל"ע, לא איכפת לן כ"כ בכוונה כיון דסוף סוף מצוה קעבד במה שמציל עצמו מהרהור עבירה ל"ע עכל"ק, ומכש"כ בנ"ר נלענין שמות של חתן וחותנו דאין לפקפק כלל וכלל עיי"ש - וה"ז כלל אחר באם החתן הוא בן עשרים שאפשר להקל וכתבאר. - ולא אמנע מלהעתיק כאן מה שסיפר לי אממר"ר שליט"א שזקיני זצ"ל שמו היה הרב צ"ת יוסף צבי, ודודי שליט"א שמו הוא הרב יוסף מאיר שליט"א (דומ"צ בק"צ נתני-ה) ושאל אז טרם שבאו בקשר החיתון מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק מהר"א מבעלזא ז"ע בזה. והשיב תאמר לחמיך שיקרא את עצמו ל' יום רק בהשם צבי. והזיווג יעלה יפה. - הערת הראש הכולל.

ג

בענין אבל בחודש הי"ב על אביו ואחיו מת אז,
אי שרי לומר קדיש על אחיו

קדיש ואחיו הג"ל חס עליו להעלותו מדיני של מעלה על כן קיבל עליו לומר אחריו קדיש, וכעת הספק אי בתוך חודש י"ב של אביו אסור לומר קדיש גם לאחר שכבר פסק איזה ימים להכירא שלא יאמרו כי משוי נפש אביו ברשיעא, או י"ל כיון שכבר עשה היכר במה שכבר הפסיק איזה ימים כבר סגי ויוכל לומר קדיש, בפרט היותו תוך שלשים על אחיו שאז צריך יותר להקדיש עכתה"ש למעשה.

לכבוד ידידי הרב המופלג בהפלגת חכמים ונבונים יר"א מרבים החסיד המפורסם שלשלת היוחסין מגזע קודש כק"ש מו"ה יחזקאל שיפף (שליט"א) מג"מ בקלויזנבורג יצ"ו נכד לרבינו אא"ק רשכבה"ג מרן הנועם אלימלך זי"ע

שאלה, אבל על אביו וכלו י"א חודש שצריך להפסיק מלומר קדיש ומת אחיו וכלי בנים ואין לו מי שיאמר עליו

והזוהר לומר קדיש כתב לפיכך נהגו לומר קדיש כל י"ב חודש, הרי משמע מלשונו כל י"ב חודש ולא רק י"א חודש, והדר כתב רק י"א. ולא ראיתי מתעורר בזה.

אכן לפענ"ד י"ל באגדת הזוה"ק מובא בכ"י יו"ד סימן שע"ד ד"ה כ' הכלבו אביא מעשה באחד שפגע במקושש עצים וא"ל אין לי תקנה שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש וכו', על זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חודש וצי"ן לזוהר פרשת אחרי וכו'. ברשע אה"ג צריך כל י"ב חודש לא כסתם ושם בהכרח ברשע מפרש משמע כל כן אחר אכיו יב"ח, וצ"ע לכאורה ולפענ"ד ראיה מדברי מהר"י מקורבל בד"מ שם שראיתי יש נמנעים מלומר קדיש בר"ח ושוי"ט ויש להביא ראיה איפכא מתשו' מהר"י מקורבל לאמרו יב"ח וי"א יום וכו' שמשפט דור המבול שנה תמימה י"א יום ששנת החמה יתירה על שנת הלכנה הקדיש ומושכת ממנו ונהגו העולם שלא לומר קדיש רק י"א חודש כי היכי דלא משוי אינש אבוה ברשיעי. ושמעתי שהעולם טועים שלא יועיל כ"כ קדיש בשוי"ט או תפלה כקדיש בחול וטעות הוא שאם יועיל כש"כ קדיש ושאר תפלה שלימה שיתפלל הבן בשבת וכו' והעלה ד"מ מהא שמעינן שאין להקפיד לומר קדיש בשוי"ט. וכש"כ תפלה וכן נוהגין בין אשכנזים. וכאירע יארצי"ט אומרים קדיש בשוי"ט ואין לחוש שהמתים נוחים באותן הימים

תשובה ר"מ עוררנו בדבר והנני בקצירת אומד בעזה"ת, גוף הדבר שלא לומר יותר קדיש מי"א חודש ברמ"א יו"ד סוס"י שע"ו ונהגו שאין אומרים קדיש ותפלה רק י"א חדשים כדי שלא יעשו או"א רשעים כי משפט רשע י"ב חודש עכ"ל, וכזה י"ל אין קפידא אפילו כמפסיק איזה ימים מ"מ לא יאמר אח"כ דלא יאמר יותר מי"א חודש אתמר ועפ"ד גם תפלה לא יתפלל רק י"ל דתלוי באם הי' מגו גם מקודש להתפלל לפני התיבה דבכה"ג גם בשבת ויו"ט מותר להתפלל כדמבואר בתשובת מאיר נתיבים מובא בפת"ש, ועיין תשו' שע"צ, וכתשו' הארכתי במק"א, א"כ לפ"ז י"ל תפלה ליכא הוכחה כ"כ.

אכן עכ"פ כיון דגוף אמירת קדיש הוא מכח מצות כיבוד, א"כ לא יאמר קדיש להבזות אבותיו עוד זולת באופן דמבואר בספר חומת ירושלים סימן רנ"ג מובא בפת"ש סק"ט דמי שיודע באו"א שהיו רשעים מאותם שנידונים י"ב חודש ראוי ומחויב שיאמר קדיש י"ב חודש עיי"ש, וגוף ד"ק לא ראיתי להיות אותיות מחכימות, ולפענ"ד סייעתו רבא מש"ס פ"ק דברכות חד מג' דברים שעשה חזקיהו המלך והנודו לו כמה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים שיהיה לו כפרה ודו"ק בס"ד.

והנה ברמ"א שם יש כעין קצת סתירה דבריש הג"ה הביא בשם המפרשים

קדיש איזה ימים ואח"כ מתחיל ואצל המנין שיתפלל יפורסם שאומר קדיש עבור אחיו אה"ע י"ל ליכא בזיון כלל. וליכא למימר שמקטרג הדין ג"כ ליכא דבשמים ממעל ג"כ נודע שכוונתו על אחיו ואנן סהדי דניחא ליה לאביו בתקנתו של בנו הנפטר בלי בנים, א"כ אין דבר זה חמור כ"כ.

והנה כתשובת בית היוצר חאו"ח סימן מ"ה ששמע מאבי השואל כי הכת"ס זצ"ל לא פסק מלומר קדיש על אביו החת"ס זי"ע עד י' או י"ב ימים קודש חודש י"ב, רק המטה אפרים כתב דאפילו יום א' לא יאמר קדיש אחר י"א חודש, וכ"כ בעל הכנסת יחזקאל דאין להכניס אפילו יום א' בחודש י"ב דיום א' בחודש חשוב חודש והוי כמחזיקו ברשע. והבה"י הסביר כנראה החת"ס צוה כן לבנו ובכה"ג ליכא בזיון, רק כתב דיש לחוש מצד שמעורר עליו דינים באמירת קדיש י"ל כי עד עתה היה לו מליצי יושר משא"כ אם יאמר קדיש בחר י"א חודש יעורר לחפש אחריו, ותפלה שאני שבלא זה היה ג"כ מתפלל ואין נראה כ"כ שזו עבור אבותיו קפידא בדבר עכ"ז לפענ"ד י"ל דאנן סהדי דניחא לאבוהו ואילו היה ידע מתחילה היה כודאי מסכים שכנו המת ג"כ יהי לו תיקון, אם אמנמכי כתב דקדיש מועיל לגיהנם משא"כ שאר דינים ואפילו בגי'ע דנין כשמעלין האדם לזה לא נתקן הקדיש ולזה מועיל תפלה ומפטיר וכיו"ב תפלה מועיל לגיהנם

וכשאומר קדיש משוי נפשיהו כרשיעי עכ"ל ב"ז, וכן נוהגין בזה"ז רק שאין מתפללין בר"ח ושיו"ט וכ"כ במהרי"ל דאין אבל מתפלל שבת וי"ט וכל יום בבקור שאומרים בו הלל וקדיש אומרים יע"ש.

ולפי"ז לא זכיתי להבין למה בזה לא חשו לומר שמשוי נפש אבותיו כרשיעי גמירא, דבסתם אין נידון בשו"ט ובה שיאמר קדיש מעלה שהם נידונים. ובאמירת קדיש בחר י"א חודש חשו לה יותר מחשש הנ"ל ומ"ש אדרבא בזה יש עוד יותר בזיון דלפענ"ד אין נגלה לכל אימתי כלים הי"א חודש, משא"כ שו"ט ידוע לכל שהיום שבת וחייבי גיהנם ניחא באינון יומין. אלא על כרחך לפענ"ד דמסולק חשש הנ"ל בפשוט דחרץ עונש גיהנם יש שאר עונשים, ותועלת באמירת קדיש לי"א יוכיח שלאחר כמה שנים ואיך יאמר קדיש למשוי נפש אבותיו כרשיעי כ"כ, שכ"כ זמן רב נידונים שרק באפיקורס נידונים לדורות ח"ו. אלא על כרחך עיקר הקדיש מועיל כל עוד שרוצים האדם לעלות למדרגה נידון מקודם, וזה היא יומא די"א צ"כ כמבואר בתשו' חת"ס אור"ח סימן קס"א על כן מצוה על הבן להעלות נפש אבותיו, א"כ כמו דלא חיישו לבזיון אבותיו באמירת קדיש בשו"ט דעפ"י רוב נייחים הנשמות אז זולת ברשעים גמורים, אעפ"כ תלינן במילתא אחריתא להעלות נפש אבותינו, כמו כן בחודש י"ב י"ל כן. בפרט אם כבר פסק לומר

רא"א לקברו בו ביום יאמר קדיש תיכף אחר מיתה בוחול לא יעשה כן, והש"ך בנקודה"כ פליג עליו דטעם הקדיש לפדות מגיהנם וכל שלא נקבר אין בו דין גיהנם, יפה דחאו הבית לחם יהודה א"כ בשבת וי"ט לא יאמר קדיש כלל דאין בו דין גיהנם, אלא עכר"ח יש טעם אחר. וכן ראיתי בכמה ק"ק נוהגים כהטו"ז יע"ש, עכ"פ עפ"י האמור ניחא זה"ט ש"ל בחודש י"ב ג"כ וליכא בזיון כ"כ, ובמעבר יבק פרק כ"א כתב דקדיש בשבת וי"א אין הטעם להנצל מגיהנם רק להעלותו מג"ע של מטה ממדרגה למדרגה וזה מועיל אפילו בשבת, בספר מדרש אליהו דרוש ו' דו"ה והעולה שמועיל מאד הקדיש שיאמרו התלמידים הנחשבים כבנים על הרב שעם הקדיש עולה הנשמה ממדרגה למדרגה שע"ז יש סכרא בין הפוסקים לאומרו גם בשבת וי"ט עיי"ש לענין הקדיש ביום היא"צ מדי שנה בשנה דליכא לאביו בזה, וביום יא"צ מעלין אותו ממדרגה למדרגה נקרא פטורה מן העולם שיצא משם יע"ש.

וכתב שמזה הטעם י"ל קדיש בשבת שעם זה הקדיש עולה בג"ע למדרגה יותר גדולה. וזה הטעם שאומרים קדיש על הצדיקים גמורים אע"פ שאין נכנסים בגיהנם שעולה בג"ע ליותר מדרגה וכו' ואין נראה כמחזיקו לרשע חלילה שגם בג"ע עולה עם הקדיש ליותר מדרגה עכ"ל, למעיין שם בספר הקדוש מדרש אליהו.

ג"כ עוד יותר מקדיש כמבואר בפמ"ג א"א סימן קל"ב וטוב יותר התפלה מקדיש א"כ תפלה.

והנה במג"א סימן קל"ב מ"כ כמהר"ן דצ"ל לענין מי שאכל על אביו ואח"כ מתה אמו יש לו כל הקדישים מדין ל' ואפ"ה חולק עם שאר אבלים בגין אביו יע"ש, א"כ מוכח באופן דאבילותו של אביו נגמר אע"כ יכול לומר קדיש אחר אמו וכנידונן, ושיטת הריב"ש סימן קט"ו אה"נ במתה אמו יוכל אביו למחות בבנו שלא יאמר קדיש, אכן הרמ"א פליג עליו ביו"ד סימן שע"ז דאע"ג דאביו מוחה יוכל לומר קדיש על אמו, ועיין שו"ת רעק"א ובתשובת נוב"י כתב מצד כבוד החיים, אכן לפענ"ד במתה אמו פקע חוב כיבוד של בעל ובמה ימחה כיון דקיי"ל מכבדה לאחר מותה וזה הכיבוד אמירת קדיש פסק רמ"א ברור, וכן הסכמת מג"א סימן קל"ב כרמ"א שאין ביד האב למחות.

וכנידונן לפענ"ד כל שעשה הפסק י"ל דליכא משום בזיון ואורבא ניחא ליה לאבוהו שיתקן ויעלה גם נשמת בנו, וכפרט במפרסם בביהכ"ע הנ"ל שאינו אומר עבור אביו רק עבור אחיו יסולק המראית עין והכל על מקומו יבוא בשלום, וכבר עשה הפסק איזה ימים, כבר עשה מעשה מוכחת ודו"ק בס"ד.

ולענ"ד מדברי הטו"ז סימן שע"ז סק"ד במי שמת לו מת בשבת או ביו"ט

דכבר הפסיק מתחילת החודש באיזה ימים כבר ליכא י"ב חודש ושפיר דמי לומר מכאן ולהלאה קדיש גם על אביו וכדאי הוא הברכ"י לסמוך עליו זה נלפענ"ד בס"ד.

זאת תורת העולה, בנידון כבר הפסיק איזה ימים כבר יצא מסוג מבזה אבותיו נגד המון עם ונגד אביו ליכא עבירה בלא"ה כאמור בברכ"י, בפרט במפרסם ברכים דאמירתו על אחיו כודאי מסולק החשש ויוכל לומר קדיש כראוי ולית שום חששא. ומי שמתירא יוכל להתפלל לפני התיבה ולומר תפלה קדישים דבלא"ה תפלה עדיף וקדיש דרבנן בלא"ה אין חשש כלל, ודעת עני כמוני הסומך על הברכ"י ולומר קדיש בלי בית מיחוש כנלפענ"ד וד' יצילני משגיאות.

כדש"ת בלונ"ח

הק' יקותיאל יהוד' ראזענבערגער

ועפ"ז יש לפענ"ד יסוד גדול לסלק חשש בזיון באמירת קדיש בתר י"א חודש דבזה דהפסיק איזה ימים כבר קיים דברי הרמ"א ולאח"כ יוכל לומר באמרו עבור נפש אחיו להעלותו, ובפרט במפורסם בכל הביהמ"ד הנ"ל דאומר קדיש אחר אחיו ליכא בזיון וזילותא כלל והסומך להקל לא הפסיד כנ"ל בס"ד.

ועיין בתשובת משיב דברים חיו"ד סימן רי"ג לענין קדיש דרבנן, דעתו שהבן לא יאמר קדיש דרבנן ג"כ אחר י"א חודש רק לאחר מתיר יע"ש הביא דברי הברכ"י לומר סתם קדיש י"ב חודש בכל ענין הבן גופא רק הני ההמון יחסר שבוע האחרונה דכל שמחסר מ"ב חודש סגי. ועוד דאומר בשבת וי"ט וליכא משום דמחזיק אותו לרשע גמור דבשבת וי"ט ג"כ דנין אותו וכו', א"כ דברי הגאון במשיב דברים צ"ע לחלק בין בו לאחר, דלהברכ"י אין נפק"מ ממילא בנידון

הערות על ס' נפש החיים*

ג' הערות מאת הגאון הגדול מוה"ר זעליג ראובן בענגיס זצלה"ה
 מלפנים גאב"ד דירושלים עיה"ק
 על ס' נפש החיים להגאון פאר הדור ומופתו חסיד ועניו
 כקש"ת מו"ה חיים נ"ע האב"ד ור"מ דק"ק וואלאזין.

בעמוד יב (12) ד"ה יבמות בא"ד נראה לומר דמיתורא דייק הגמ' דאירי באזיל
 אשתו וגיסו ואשמעינן בבא זו דאף דאסורה לגיסו מותרת לו ולא אמרינן כשם
 שאסורה לבעל אסורה לכוּעל מחמת שהיתה קיימת עליה באיסורא דאחות אשה
 תחלה וכו'.

נ"ב הנה כבד מבואר ברמ"א אהע"ז סי' קע"ח סי"ט דאחות אשתו גרע מעכו"ם
 ע"ש ועיין תפארת שמואל על הרא"ש רפ"ק דכתובות מ"ש בזה. וע"ש בק"נ אות
 קטן ח' עכ"ל"ק.

שער ג' פרק ד' (דף 70) ד"ה כי מבואר בכ"מ בזהוה שאדון יחיד א"ס ב"ה ממלא
 כל עלמין וסובב כל עלמין.

נ"ב. אולי יש לפרש עפ"י אלה הדברים מה שאנו אומרים כש"ק גדלו וטובו מלא
 עולם היינו מילא כל עלמין דעת ותבונה סובבים אותו פי' סובב כל עלמין ואותו
 יתפרש לפי"ז על העולם דכתיב קודם עכ"ל.

בדף (48) ט' ע"ב ד"ה פסחים בא"ד אבל לדידן דאסור בהנאה לאחר זמן איסורו
 ואינו יכול לקיים תשכיתו רק כביעור אין סברא שיקרא לאו הניתק לעשה אלא
 לאו שקדמה עשה.

נ"ב אינו מוכן גם אח"ז האיסור אפשר לקיים מיהת העשה ע"י ביעור ולמה אינו
 נחשב לאו הנל"ע בשביל שאז אי"א ליה לקיים העשה ע"י ביטול עכ"ל"ק.

* תורה לירירינו הרה"ח מוה"ר חיים צבי שאהן ובנו המופלא והמופלג הי"ו על שהמציאו לנו
 הנ"ל.

מדור רבנן ותלמידיהון

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שיעור במס' פסחים דף ל"ה ע"א

(למחותני כ"ק אדמו"ר מגור זצוקלה"ה) שהביא מחידושי הרי"ם דבאמת יש להבין שהרי קיי"ל [יומא ע"ד ע"א] חצי שיעור אסור מה"ת ולפ"ז איך שייך לומר כאן עשה דוחה ל"ת דהרי לא הוי בעידנא דהרי קיי"ל הא דעשה דוחה ל"ת דוקא היכא דבעידנא דעוקר הלאו מקיים העשה וכאן בעור שאכל חצי שיעור של טבל הרי עבר כבר על לאו דטבל והמצוה לא קיים עד שיאכל כשיעור כזית עיי"ש. וחידוש דכאן לא שייך עבר על ל"ת כשאכל ח"ש שהרי בטעם מה שאיסור ח"ש אסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי לשיעור שלם ותינח בכל מקום שאם יצטרף וישלים לכשיעור ילקה שישלם השיעור באיסור משא"כ כאן כשיאכל כזית שלם לא יעבור האיסור דטבל שהרי אז יקיים העשה דמצה שדוחה לל"ת דטבל נמצא דהצירוף עושה היתר למפרע גם על

תנן התם (פסחים ל"ה ע"א) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו' ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל וכו'. והשאג"א סי' צ"ו הקשה למה אינו יוצא במצה של טבל כשאין לו מצה אחרת והא קיי"ל עשה דוחה ל"ת והכ"נ יבא עשה דאכילת מצה וידחה ל"ת דטבל. וכעין קושיא זו איתא בירושלמי (חלה י' ע"ב) והובא בתוס' קידושין (ל"ח ע"א) במצה הנעשית מחטים של חדש שדרשו ואכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול אלמא אקרוב עומר והדר אכול והקשו למה לא אכלו מצה מחדש ויבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש.

וראיתי בספר בתורתך שעשועי

* היות כי בעונ"ה לא זכינו ומן השמים הסכימו ליקח צדיק הדור ולכפר על בני ישראל החלטנו להיא"צ הראשון של כ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן מגור בעל הפני מנחם זיעועכ"י, להעתיק כאן שיעור מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אשר סובב והולך ע"ד מחותנו [להבחל"ח] כ"ק אדמו"ר מגור. יהי זכרו ברוך.

כיוה"כ ומודה ר"ל בעתיד להשלים, פי' דהגם דפליג אר"י דח"ש מותר מה"ת ומיהו היכא דדעתו להשלים מודה דאסור מה"ת ובמראה הפנים ציין משמע הכא דמודה ר"ל כיוה"כ דאסור מה"ת דמדמי לה לעתיד להשלים אבל בכבלי ר"פ יוה"כ דפריך ענוש כרת הוא הניחא לר"י דאמר ח"ש אסור מה"ת אלא לר"ל מאי איכא למימר ומשני מודה ר"ל שהוא אסור מדרכן ודוחק הוא לפרש דגם הכא מדרכן קאמר ופשוט דא"א לפרש כן דא"כ בכל ח"ש מודה מדרכן ולא דוקא כיוה"כ ועתיד להשלים ואיסה"נ.

ואשר נראה לישב דלא פליגי הירושלמי אבבלי לפמ"ש כק"ז בבית שערים א"ח סי' קל"ט דלר"י דח"ש אסור מה"ת אינו אלא בבא משיעור שלם אבל ח"ש שאין חציו השני בעולם אינו אסור מה"ת, והוא מתוס' יומא פ"א ד"ה כל שהקשו למ"ל לר"ע קרא לרביעית דם הבא משני מתים ותי' דמיירי ברביעית דם שבא משני נפלים שאין בא מהם רביעית מתחילה, אבל ביש רביעית בכ"א לד"ה מצטרפין מבואר דכה"ג אי לאו קרא לא היו מצטרפין וכן מבואר ברש"י חולין ק"ח ד"ה בבא מיורה גדולה ומבואר דעיקר איסור ח"ש הוא משום דחוי לאיצטרופי ולכן כיון דח"ש אין לו עוד לצרף מותר מה"ת אפי' לר"י ובעתיד להשלים מבואר בירושלמי דגם ר"ל מודה דח"ש אסור מה"ת וא"כ במאי פליגי ר"י ור"ל וצ"ל דפליגי

ח"ש וממילא אף כשיאכל כח"ז שעדיין לא קיים העשה אינו עובר בלאו דלא שייך חזי לאיצטרופי ע"כ. (וכשיטת הפוסקים דכל שאינו ראוי לאיצטרופי כגון נזיר בסוף שלשים או חמץ סוף ז' של פסח וכיוצא ח"ש מותר מה"ת).

והקשה מח' וצוקלה"ה על תי' חדא שהרי יש עוד טעם לח"ש דיליף לה בגמ' מכל חלב והוא איסור בפני עצמו ולא מטעם דחזי לאיצטרופי ולשיטות אלו עכ"פ קושי' במקומה עומדת. והשנית דגם על טעם דחזי לאיצטרופי אכתי יש כאן להקשות שהרי אמת אם יאכל עוד ח"ש וישלים לכשיעור כמצה של טבל או יקיים המצוה ויתוקן האיסור של ח"ש הראשון למפרע אבל אם ישלים ויאכל חצי זית מטבל שאינו שמור למצה ולא יקיים בו המצוה, וכן אם יאכל עוד ח"ש חדש שאינו שמור לשם מצה שפיר יעבור האיסור וממילא מיקרי חזי לאיצטרופי, ומנין שמוכרח להשלים אכילתו דוקא באכילה של מצה זו דליהוי חזי לאיצטרופי באיסור וצ"ע עכ"ל"ה. וש"י משיב דבריים נכונים.

והיות כי ע' פנים לתורה טרחתי לישב תי' של בעל חי' הרי"ם ז"ל לפמ"ש בירושלמי (תרומות פ"ו ה"א) דאמר ר' יוסי השב מידיעתו חייב ופריך אמר אני פורש מכזית ואיני פורש מכחצי זית לרשב"ל יפטור ומחיק דמודה רשב"ל באיסורי הנאה ומודה רשב"ל

לאיצטרופי חצי זית נמי אסור והו"ל דרך אכילה כיון שחזי לאיצטרופי וא"כ אע"פ שנמלך ואח"כ לא אכל יותר מ"מ בשעת אכילה כיון שהי' חזי לאיצטרופי כבר בשעת אכילה ס"ל לר"י דהוה כדא"כ ואסור מה"ת הואיל וחזי לצרף ור"ל חולק על זה וס"ל כיון דאוכל ח"ש הו"ל שלא כדא"כ ומותר מה"ת וכיון שאין בדעתו עכשיו כפי' לאכול יותר אלא שחזי לאיצטרופי אם יאכל מ"מ כל זמן שלא אכל מותר מה"ת. ולפ"ז אתי שפיר ומודה ר"ל בעתיד להשלים דכיון דדעתו להשלים הו"ל כדרך אכילה ולכ"ע אסור מה"ת.

וקצת יש לדייק ולהביא סמוכין מגמ' מנחות (ט"ז ע"ב) הקטיר שמשום לאכול (למחר) שומשום עד שכלה קומץ כולו רב חסדא רב המנונא ורב ששת חד אמר פיגול וחד אמר פסול וחד אמר כשר ומסיק דפליגי מ"ד פיגול קסבר דרך אכילה בכך ומאן פסול קסבר אין דרך אכילה בכך ומ"ד כשר קסבר דרך הקטרה בכך ואין דרך אכילה בכך ועיין ש"מ ואפי' לר"י לקמן דיש הקטרה פחות מכזית הני מילי חצי זית אבל שושמום לא הוי דרך הקטרה ע"ש. ועיין רמב"ם פ"א מהחור"מ ה"ז האוכל מן החמץ כו' כל שהוא ובכ"מ הביא החילוק בין חצי שיעור ובין כל שהוא ע"ש ולכאורה בגמ' איפליגי בזה והרמב"ם פט"ז מהפס"מ פסק דדרך אכילה בכך ואין דרך הקטרה בכך משמע דאפילו

בסתמא האוכל ח"ש סתמא אין דעתו על צירוף כלום דר"י ס"ל סתמא אכילה הוא כיון דחזי לאיצטרופי ואסור מה"ת ור"ל ס"ל דסתמא ח"ש לאו אכילה ומותר מה"ת ואולי תלוי בהא מחלוקת דמ"מ בהל' חו"מ פ"א ה"ז אי סתם אכילה האמור בתורה כזית או סתם אכילה האמור בתורה בכ"ש ורק חיובי לא מחייב אלא ככזית ע"ש ובהא נחלקו ר"י ורשב"ל.

איברא דמהרש"ל שבועות כ"ג בתוד"ה דמוקי, כתב דלר"ש דכ"ש למלקות גם שלכד"א אסור והקשו האחרונים א"כ לר"י דח"ש אסמה"ת גם שלכד"א אסור מה"ת וא"כ לא הועילו שם התוס' בתי' עיין מהרש"א שם ותי' מרן דודאי אכילת ח"ש הוי שלכד"א דאין דרך אדם לאכול כחצי זית ולכן לר"ש דס"ל דאם באמת לא אכל אלא כ"ש חייב ע"כ שלא כד"א נמי חייב דחדא מילתא הוא. ומיהו כל זה באוכל ח"ש ואין דעתו לאכול שיעור שלם כה"ג המיעוט לא מקרי אכילה והנאה ופטור מלברך.

אבל מי שאוכל כשיעור כזית שהוא דרך אכילה אלא שאוכל חצי זית ועוד חצי זית כה"ג חצי זית נמי דרך אכילה הוא דאין דרך לאכול כזית דוקא בפעם אחת אלא אוכל חצי זית ומוסיף ואוכל חצי זית עד שאוכל כלו ומעתה האוכל חצי זית סתם ס"ל לר"י דהגם שאכילת חצי זית לכד הוי שלכד"א אבל זה דוקא אם לא יאכל יותר אבל אם חזי

מעט הו"ל כדעתו להשלים דלכ"ע
אסור מה"ת וה"ל אכילה והבן.

אלא דלפ"ז צ"ע אמאי מודה ר"ל
באיסה"ג וביו"כ ולפמ"ש השאג"א סי'
ע"ו דביו"כ שלכד"א נמי אסור א"ש
דמודה ר"ל ביו"כ דגם ח"ש אסמה"ת
אלא דא"כ באיסה"ג מ"ט דהא
באיסה"ג נמי האוכל שלכד"א ושלכ"ד
הנאתן מותר ולמה מודה דח"ש אסור
מה"ת.

ונראה לפמ"ש התוס' פסחים רפ"ק
ד"ה אור הטעם שהחמירו בחמץ טפי
מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו
לבערם משום דחמץ מותר כל השנה
ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מיניה
ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי
הכרם שאיסורם נוהג איסור עולם,
וכ"כ עוד בסמוך בין חמצו של נכרי
דהצריכו מחיצה וחמצו של הקדש
שלא הצריכו מחיצה מאי טעמא
דהקדש מיבדל בדילי אינשי מיניה
עיי"ש.

מבואר דבר שבדיל אינש מיניה לא
אתי לאכילה בסתמא ולפ"ז נראה נמי
דבכל השנה כולה אכילת איסורי הנאה,
או אכילת היתר ביו"כ שכל העולם
כולו בדילין מאכילה כזו ובא זה ואוכל
הרי אין זה בכלל אוכל בסתם אלא
ודאי דעתו להשלים ולכן מודה ר"ל
באיסה"ג וביו"כ דח"ש אסור מה"ת
ונותן טעם דמודה ר"ל בדעתו להשלים
והרי אלו הם בכלל דעתו להשלים.

משהוא נמי הוה דרך אכילה וזה דלא
ככ"מ שמחלק שם בין חצי שיעור לכל
שהוא וצ"ע. ולפמ"ש כיון שרוצה
לאכול הכל הו"ל דרך אכילה בכך
ודו"ק.

ומצאתי עוד דמות ראי' מגמ' ברכות
י"ד ע"א מטעמת אינה טעונה ברכה
ולדעת רש"י אפילו טועמת וכולעת
ועיין טוש"ע א"ח סי' ר"י ס"ב הטועם
את התבשיל א"צ לברך עד רביעית
ואפי' אם הוא בולעו וי"א שאם הוא
בולעו טעון ברכה וכו' ע"ש וצ"ע
אמאי לא יברך כיון דאסור ליהנות
מעוה"ז בלא ברכה ואפי' על פירוין
פחות מכשיעור מברכין ברכה הראוי'
ולמה במטעמת לא יברך, אמנם
לפמ"ש הו"ל שלכד"א ופטור מן
הברכה, ועיין מג"א דאפילו לטעום
מהרבה קדרות שרי, ובלבד שלא
יתכוין לאכילה. ובמ"ש נראה לי שב
דברי המג"א שכתב עוד שם דאם
כוונתו לאכול מעט אסור לעשות הרבה
פעמים דהו"ל אכילה מעלייתא, ועיין
ביאור הלכה שהקשה דכיון שכוונתו
לאכול מעט אפילו פ"א אסור עיי"ש
מה שתי' ולפמ"ש אתי שפיר דהאוכל
מעט פ"א ואינו מכוין להוסיף הו"ל
ח"ש שאינו מכוין להשלים וכיון דאין
דרך לטעום בסתמא כשיעור א"כ הו"ל
שלא כדא"ל אפי' מתכוין מעט לאכול
אבל אם כוונתו לאכול מעט אסור
לעשות הרבה פעמים דהגם דהו"ל
בכלל ח"ש לכל קדירה וקדירה אבל
כיון שדעתו לאכול מהרבה קדירות

הוא איסור עצמי ולא קשור באיסור השיעור ולמשל באוכל חצי שיעור של טבל אינו איסור של טבל והאוכלו כאילו אכל חצי שיעור טבל אלא זה איסור של חצי שיעור שהתורה חדשה ואסרה כל חצי שיעור כאיסור תורה בפני עצמו ורמז לה מעכ"ק ולפ"ז אכתי נתחזקה קושית מח' זצוקלה"ה.

ואשר נראה בעצם קושית מרן החי' הרי"ם ז"ל שהרי כתבו הראשונים ז"ל דמצות אכילת מצה הוא שלכתחילה צריך לבלוע כל הזית בבת אחת ועיין טוש"ע א"ח סי' תע"ה ס"א וס"ו ובט"ז סקי"א ומג"א סק"ד כתב ז"ל הד"מ בת"ה סי' קל"ט כתוב דצריך לאכול הכזית ביחד ולבלוע וכ"כ הבי"י בשם התוס' עכ"ל, משמע מלשונו דדי כשיבלע כזית בבת אחת וכ"מ בת"ה שם שכ' אהא דאמרינן כורך שלשתן בבת אחת מקשה המרדכי היאך מחזיק בית הכליעה כולי האי וכו' ע"כ. מכאן מוכח דאין לבלוע הזית של מצה מעט מעט דכמו להלל צריך שלשתן יחד ה"ה לדידן זית אחד של מצה או של מרור עיי"ש, ובאחרונים האריכו בזה.

ומעתה הרי לכתחילה ודאי איכא חיוב לאכול כזית מצה בבת אחת ואפילו להפוסקים דכזית היתר לא בעי לבלוע בבת אחת אבל מ"מ האוכל מצה של טבל דבעי דחוי' ודאי שאפשר לבלוע בבת אחת שהרי הבית הכליעה מחזיק כזית ויותר ואפי' עד ג' זיתים בבת אחת ולפ"ז שפיר מיושבת קושית החי'

ואתי שפיר דהירושלמי ובבלי לא פליגי.

ולפמ"ש נראה לישב דברי החי' הרי"ם ז"ל שחדש כיון שטעם איסור ח"ש הוא משום דחזי לאיצטרופי וא"כ כשדעתו שלא להשלים רבי יוחנן נמי מודה דח"ש מותר מה"ת ומעתה באוכל טבל שאין דעתו לאכול טבל כלל לשם טבל ובדיל מאיסורא כל השנה אלא שעכשיו רוצה לקיים מצות אכילת מצה ואין לו רק מצת טבל ומצטער לקיים המצוה והחליט כיון דאין לו מצה אחרת תבא עשה של אכילת מצה ותדחה ל"ת של טבל כה"ג ודאי דעתו להשלים אך ורק עם מצה שמורה של טבל ולא אכילת טבל איסור וכיון שדעתו דוקא להשלים עם מצה של טבל ולא עם טבל אחר כה"ג החצי שיעור נמי מותר שהרי כוונתו הוא דוקא לאכילת מצה ולא לשם אכילה סתם ולא חיישינן דילמא אכיל טבל אחר שאינו של מצה שהרי אינו רוצה לאכול איסור כלל וכן הוא הדין לגבי חדש האוכל ח"ש חדש הרי אינו רוצה לאכול סתם חדש שאינו של מצוה אלא בדוקא אוכל חדש של משומר למצה ורוצה להשלים בטבל או חדש של מצה כה"ג שפיר אינו עובר אח"ש ומותר מה"ת.

עוד רגע אדבר דתי' הנ"ל אכתי לא מישב קושיתו השני' למאן דלית ליה הטעם דחזי לאיצטרופי, גם כי יש שיטות דס"ל דאיסור של חצי שיעור

אבל אם ניתן לאחר ואין הבעלים כאן לא הוי בידו להפריש ועיין תוס' הג"ל שתי' בזה דבעי טעמא אחרינא היכא דאין הבעלים בעיר, דאז אין לו מתירין דאע"ג דיכול לילך אבתרייהו.

ובמקום אחר פלפתי קצת במחלוקת האחרונים ז"ל במי שיש לו טבל והוא בסכנה ואין לו שיעור להחיות את נפשו כי אם יאכל כל הטבל אי אמרינן ליה להפריש תרו"מ ויחזור ויערב המופרש ויאכל את הכל ולגבי איסורין יהי' הקל הקל שהרי יאכל חלק תרומה שאין בו שיעור כזית וכן קצת מעשר וכיוצא בו והשאר חולין והיתר גמור או שיאכל טבל כמו שהוא ולא מהני התקון כל שחזר ומערבו ואוכלו מיד ועיין תרו"כ אמור פ"ו ה"ז יכול תהא הפרשתו מקדשתו לחייב עליו עליו קרן וחומש ת"ל ונתן לכהן את הקודש מתנתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש ואין הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש דברי ר"מ ראבר"ש אומר אף הפרשתו מקדשתו לחייב עליו קרן וחומש ופי' הקרבן אהרן דקאי על תחלת הפרשת תרומה דלר"מ מתנתו מקדשתו ולראב"ש הפרשתו מקדשתו ועיין ר"ש פ"ו דתרומות הביא ירושלמי דפליגי בזה רבי וראב"ש והמל"מ רפ"י דתרומות התפלא ע"ז כי מעולם לא שמענו חילוק בתרומה אם נתנה לכהן או לא ולכאורה יהי' תלוי אם ההפרשה ונתניה הם ב' מצות או מצוה אחת וכבר הבאתי בזה דעת הרמב"ן והתוס'

הרי"ם שהקשה דכשאכל ח"ש כבר עבר על האיסור בח"ש ועדיין לא קיים המצוה דבאמת אכילת מצה בעי כזית בבת אחת ושפיר הו"ל בעידנא ושפיר מקשה דליתי עשה דמצה וידתה לאו טבל או חדש כנלפענ"ד.

ובעיקר קושית השאג"א ממצה של טבל ובירושלמי הקשו ות"י ב' תירוצים, א) דאין עשה לפני הדבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור, ב) דגזרו זית ראשון אטו זית שני והתי' דמשום גזירה שייך נמי לקושית השאג"א ולהתי' הראשון לכאורה הכ"נ דדוחה וצ"ע מה טעם הש"ס בבלי שחולק וס"ל דאינו דוחה.

ועלה בדעתי הרהורי דברים אי אמרינן עשה דל"ת בדשיל"מ או דילמא כמו בביטול בס' או ברוב דשיל"מ לא בטיל אפי' באלף אפשר ה"ה לענין עדל"ת ואפשר דתלוי בטעמא דלטעם עד שתאכלנו בהיתר ודאי ה"ה לענין עדל"ת ועיין סוכה ל"ה לענין אתרוג ודו"ק וצ"ע. והנה טבל הו"ל דבר שיש לו מתירין כנדרים נ"ח ע"א ובירושלמי הובא בתוס' ע"ז ע"ג ע"ב ועיין שם תמיהת התוס' למה בעי תרי טעמי דכהתירו כך איסורו והיינו במשהו וטעם דדשיל"מ, ואי נימא דלא דחי א"כ אתי שפיר כיון דטבל בידו להפריש לא אתי עשה ודחי ל"ת כיון דיש לו מתירין ובידו להפריש.

איכרא דהתינח הבעלים בידם להפריש

שיצא ונסתפק מי שאין לו אלא בשר טריפה כיו"ט אי עשה דוחה ל"ת ויאכל בשר טריפה משום שמחת יו"ט והכלל להתורה לא צותה לקיים מצות ע"י איסורים ואדרכה הו"ל מצוה הבא בעבירה ואני ה' שונא גזל בעולה.

ועיין רמב"ם פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ט אין מביאין מנחות ונסכים לא מן הטבל ולא מן החדש קודם לעומר וכו' מפני שהיא מצוה הבא בעבירה שהקב"ה שונאה ועיין כ"מ שם ובס' אבן האזל ודו"ק. ובירושלמי דפריך מחדש לפי שחדש אינו איסור חפצא אלא תלוי בזמן והתורה צותה לאכול מצה מתבואה זו אלא דעכשיו עומד לאו של חדש נגדו וקצת יש לעיין מגמ' פסחים (מ"ח ע"א) ואי אמרת מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר וי"ל.

יומא דהם ב' מצות והנב"י חידש זה מעצמו ועיין בית שערים א"ח סי' ש"ח דברים נפלאים בביאור הירושלמי הנ"ל ועיין אבנ"מ בתש' סי' ח"י המבטל תרומה עובר על משמרת תרומתי ועיין המגיה שם, ועיין שו"ת בית שערים א"ח סי' ש"ז.

וקושית השאג"א נראה דלא מצינו וקושית שהתורה צותה לקיים מצות באיסורים, ובגמ' מנחות (ה' ע"ב) ת"ר כשהוא אומר מן הבקר למטה שאין ת"ל אלא להוציא את הטריפה ופריך שם ושוקו"ט עד דפריך וטריפה מהכא נפקא מהתם נפקא ממשקה ישראל מן המותר בישראל ומצריך להוא לקראי ועל עומר שבא מחדש משנה שם דמצותה בכך וגם כלאים מצותו בכך ועיין ש"מ שם, וכבר הראה לי בני הרה"ג ר' משה הי"ו פלא בכת"ס

מורנו הרה"ג ר' דוד שלמה קליין שליט"א
 כן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
 רב ור"מ דקרית אונגוואר, ירושלים עיה"ק

בגדר כלי לנטילת ידים ואי יוצאין חובת נטילה ע"י הברזא

דמניח אצבעו וסתמו בענין שאין המים יוצאין חשיב כלי, וממילא בברזא שעומדים המים כל העת בצינורות כיון שסוגר בעד המים ועי"כ אינו מטפטף כלל הו"ל ככלי וא"כ ל"צ כאן אלא פתיחה ראשונה שיהי' מכוחו כגדר נטילה משאר כלי. ולפ"ז דומים הני צינורות המלאים תמיד מים כחבית וע"י הברזא עושה גדר כח גברא לענין נטילה. וז"פ לכאורה דתרי דיני כח גברא בעינן א' שהמים יפלו על ידיו מכוחו וא' שיעקר לכה"פ המים ויזחלו למקום הנטילה מכוחו, והנה כחבית בלי הברזא נמי יש גדר הב' מ"מ זה לא סגי ואינו עולה לו לנטילה.

וצריך לדעת אי צינורות אלו דינן ככלי אם אינן רחבים שיוכלו להוציא שיעור רביעית בכ"א כדאי' במג"א או שיהיה בזה עכ"פ דין כשיעור גרוגרת שזה הדין בחבית, ואולי יש לה דין משפך שסתמו ע' פ"ב דכלים דשל רוכלים מקב"ט אם סותמו באצבעו כי כך דרכו ולכן חשיב בית קיבול, ודמאי יותר לסילונות שמקילים מיהו אם לא חקק בו בית קיבול צרורות אינו חשיב כלי, וה"ה בהני סילונות דידן דלאו כלי קיבול כלל הן, אך מבואר בפ"ג דכלים

ע"ד שנשאלתי אי יאות ליטול ידים ע"י הברזא שיעלה לו נטילה ראויה, הנה בפשטות אם המים מקלחין מחמת פתיחה ראשונה לאו כלום הוא אלא דראיתי מקילים לסגור הברזא ולפתחו לפני כל נטילה, אך עי' א"ר סי' קנ"ט מים שמושכין ע"י קנים חלולין אין ליטול מהקנים עצמן משום דאינן באין מכח גברא ועי"ש לענין טבילת ידיו בהם, ושם בוודאי מיירי דליכא כח גברא כלל ואולי ע"י פתיחת הברזא להימשך סגי בכדי להיות כח גברא, וכה"ג כתב הטור אר"ח סי' קנ"ט בנוטל ידיו בצינור הבא ממימי היאור אם הוא קרוב למקום ההמשכה עלתה לו נטילה דעדיין מכוחו הם באים, וא"כ סגי בפתיחת הברזא. אלא דצ"ע איך יהי' לנט"י דבעינן כלי וילפינן לה באסמכתא ממי חטאת, ואפשר דע"י נטילתו מצינור הקבוע בקרקע הו"ל כדין שכשך ידו בכלי מחובר לקרקע דאיפלגו בזה הרשב"א בשם הרמב"ן ובה"ג ז"ל, וא"כ נטילה זו גרועה היא ובש"ע אויל כדעתו להקל ולכן מהני גם בצינור, ואין לפרש דאיירי בצינור שאינו קבוע בקרקע דצינור ודאי לאו כלי הוא, אלא צ"ל כיון דסוגרים אותו בפיו נחשב כדין כלי המלא נקבים

הברזא שיקלחו המים למקוה דהסרת הברזא אינו אלא הסרת מונע ולא מיקרי תפיסת אדם יעו"ש. ועוד שאין זה מוסכם אצל כל הפוסקים דהא כבר נפסק כח האדם מחמת הריחוק ועי' בשו"ע שם.

והנה ברא"ש (חולין) פכה"ב סי' י"ד כ' מים שבחבית ויש בו ברזא יסיר הברזא ויחזירנו בכל שפיכה ושפיכה ואז מקרי כח גברא, משמע דבלא"ה לא עלתה לו נטילה, ובדח"מ (או"י נ"ד) הביא מ"ש הכ"מ פ"ו מהל' ברכות בשם רבינו שמשון (מס' ידים פ"ק) חבית המוטה על צידה שאדם הטוה ואפי' הלך וישב לו כל היום והחבית שופכת מים מחמת הטייתה כח גברא מיקרי אבל בשפך מהכלי לצינור על ידיו כבר פסק כח הכלי, ועוד כ' דבחבית כיון דאיכא כח כלי כח גברא מיקרי משא"כ בצינור שאין שם אפי' כח כלי, ועי"ש שזה לדעת ר' יוסי דפוסל בחבית מוטה על צידה בגמ' חולין שם, ועוד כ' לחלק בין צינור וחבית דגבי ברזא המים נחין במקומם ובהסרת הברזא אינו מנענע כמים כלום ממקומם אלא מקלחין מאליהם ושאינה חבית דמנענע כל המים שיצאו ע"י הטייה ומכוחו זה ע"כ, ולפ"ד לא מהני פתיחת הברזא בפ"א אלא צריך לפתחו בכל שפיכה, ולכא' יש לדקדק שיהי' בזה שיעור רביעית בכל נטילה דמאי דמהני אפי' בכציר מרביעית בכל יד היינו כשנוטל מכלי המחזיק רביעית ונדמה בזכרון שכן מבואר בתוספתא,

מ"ח משפך של עץ ושל חרס שפקקו בזפת ראב"ע מטמא ר"ע מטמא בעץ ומטהר בחרס ר"י מטהר בשניהם, והלכתא כר"ע דכל שסתמו במינו נקרא סתימה שראוי לעמוד אבל אם לאו ממינו סתמו אינו נעשה כלי עי"ז עי' רמב"ם סו"פ י"ט מכלים, וכ"ש הני סילונות דלפעמים הצינורות עשויים שלא ממין כלי כגון פלסטיק ולכא' אינו ככלי, וצ"ע עדיין.

ומ"ש הא"ר לענין הני צינורות שמהני לטבול בהם ידיו דניצוק חיבור הם למים שבנהר וזה אינו עולה לכאן כלום כי המימות שלנו נאספין מתעלותיהן למקום אחד ומשם יפרדו להצינורות, אבל אפשר שהמים הללו מחוברים עם המים שבמקום האספם דהיינו הרעזווא"ר אבל אז צריך שיהי' בדין מים טהורים כגדר טבילת אדם, ודוחק ליתן לה דין חבית והצינורות גדר ברזא ארוכה, ולקושטא דמילתא צ"ע אם אפשר להקל לשויה לה כח גברא ע"י פתיחת המים במקורם דהיינו במקום האסיפה הנ"ל ואז נסמוך על הני דסברי דהעיקר גדר כח גברא הוא שיקלחו מכוחו דמ"מ נפסק כח האדם כמה שהוא זורם כל העת, וכה"ג מצינו לענין הוויתן ע"י אדם שזה לכאורה גדר כח גברא ובשו"ת העמק שאלה חיו"ד סי' נ"ז דהיכא שאינו עושה שום פעולה כמים עצמם אלא שגורם שיבואו המים לא מיקרי על ידי אדם ועי' דרכ"ת סי' ר"א ס"ק קצ"ה בשם שו"ת ערוגות הכושם באם מסיר את

דבר, ואף שמתירים לנט"י כלי גללים וכלי אדמה דהעיקר בזה גדר בית קיבול הראוי להחזיק ולהכניס רביעית, וא"צ גדר תורת כלי התלוי בדיני טומאה וטהרה, אלא שנחלקו המחברים בהני כלים הנעשים מפלסטיק לכ"ד כגון להצריך טבילה ולקידוש, ולכא' הטעם שאינו חשוב ואין הדרך להשתמש בהן אבל לנטילה ל"צ שיהיה חשוב. ועי' מתני' ידים פ"ב ובר"ש שם דלנטילה מכשרינן אף כלים שאינן ראויין לענין טומאה וכל שכן לסברת הבה"ג דבעיקר יש להקפיד על הכלי שיהי' מכת גברא בוודאי חייבין להקפיד מאד בגדר הכלי.

ונחלקו הראשונים בפי' כלי נתר מהו, וכדהאריך הרמב"ם בפיה"מ מס' כלים (פ"ב מ"א ופרה ועי' תיו"ט שם, ועי' תוס' עבודה זרה ל"ג ע"ב ד"ה כלי, ואם נפרש דכלי נתר היינו הנדבק מצפיעי בקר ועי' החום מתבקע ושאר פרטי כלי זו שנתבאר בראשונים הם דומים ממש לפלסטיק הזה, ולא דכרנא שיכתבו מזה המחברים, ולכאוי' הרי"ז דומה לכלי גללים כדפי' רש"י שבת ג"ח ע"א שזה צפיעי בקר ועי' תו' מנחות פ"ט ע"ב ועי' שו"ת משאת בנימין סי' צ"ד, אם לא שנחלק שזה מדביקים וזה משתמשין בו כמות שהוא ואין זה סברא, והעיקר בזה שיחזיק משקים בשיעור רביעית.

ומה ששכיח הרבה בכלים הללו

ועי' סי' קס"ב ובמג"א שם, וכיון שאין לצינור זה דין חבית אין כאן רביעית ומובן.

אלא דיש לפלפל בהך דאינו מנענע כל המים ע"י פתיחת הברזא מ"מ במים המכונסים בבולע"ר או ברוד שמש, לדעת השיטות דסגי בפתיחת ברזא דזה ממש כחבית ובתוכו מים דע"י פתיחת הברזא נעשה כמוטה על צידה וגם נעשה שינוי בכל המים ע"י המים הנכנסין במקום זה שיצא, אבל לסברת הכ"מ גם בגוונא דא אינו כלום שלא נעשה כח אדם בכל המים שיצאו אלא נכנסין ויוצאין מאליהם ואין זה אלא מסיר המניעה וד"פ. אך דצ"ע כנ"ל דבענין הצינור איך יועיל לנטילה והא אין כאן כלי כלל, ויתירה על זו דאם דנין הצינור כדין חבית א"כ כשפותח הסתימה לאו כלום עביד דלאו מכלל כלי אחיא, ועי' בית אפרים בתשו' חיו"ד סי' נ"ג שהביא בשע"ת כאן ובנידון דידן גרע יותר כמ"ש.

לכן יש להקפיד לכתחלה שלא לסמוך על זה לנטילת חיוב דהרי דעת הפוסקים דאלו הצינורות דינם כחבית, וכשפותח הברזא נעשה הכח דווקא בקילוח הראשון ותו לא, ואם יעשה כן בכל שפיכה יש להקל בשעה"ד גדול ויטול שיעור רביעית בכל פעם, אבל לשאר נטילות בוודאי דמהני, כנ"פ.

והנה בדין כלים לנטילה שמשתמשים במין הנעשה מפלסטיק והכי נהוג עמא

משקה פוסל אך אם הוא שעת הדחק אפשר לסמוך על דעות הללו כמו"ש האחרונים ז"ל, ועי' באריכות בזה בצורה"ש סי' קנ"ט.

מדאי לרמוז כאן, נהירנא שראיתי בס' דרך צדיקים שהגרע"א ז"ל אמר על אחד שרצו לתהות על קנקנו ומחמת שינוי מעשיו לא ידעו מה הוא ובאמת היה צדיק נשגב, ואמר שיבדקו אם עדיין מדקדק בכל חומרות בנט"י מזה יהיה סימן מוכיח על קדושה אמיתית.

שנבקעין או נעשין מנוקב ולפעמים יש בו להחזיק שיעור רביעית למטה ממקום הסדק, ז"פ כמבואר בש"ע דאם המים ניטלין דרך הנקב אפשר שיהיה בזה צד להקל אבל כיון דפיו למעלה הו"ל כניקב ואפי' רק בשיעור כונס מים פשוט שאין נוטלין בו ידים, אבל אם נקבו למעלה אולי יש גם בזה מקום לקולא כדעת הטור והמחבר סי' קנ"ט, ולענין זה יהיה להפלאסטי"ק דין כלי זכוכית לתורת כלי וכיון שעשויה למשקין אף נקב קטן ככונס

מורנו הרה"ג ר' צבי האגער שליט"א
חב"נ כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בענין שלש ארצות לנישואין ולפר' בענין מקום מזבח הפנימי

זה ק' בדברי הרמ"א דהמעין בתשב"ץ שם שאלתו כששני הצדדין טענו אחרות מקום הנישואין איפה יהיה במקומו או במקומה ולא איפה שידורו, ובנדון זה פסק הרמ"א לקמן בסעיף ב' כהריב"ש החולק על התשב"ץ ומובא בב"י וס"ל דלפני הנישואין אינו יכול לפוסל בכלל.

וצ"ל דהרמ"א כאן רק למד הדין מדברי התשב"ץ וכוונתו דכששניהם

באה"ע סי' ע"ה סעיף א' פסק הרמ"א מי שהוא ממדינה אחת ויש לו שם אשה ונשא אחרת במדינה אחרת צריכה לילך עמו לעירו דודאי נשאה לשוב לביתו (ב"י בשם הרשב"ץ). והק' בחלקת מחוקק אות י' דמש"כ התשב"ץ דיש לו אשה אחרת במדינתו כדי נסכה דכלאו הכי תמיד יכול לכופה שתלך עמו לארצו ואת"ל שכ"כ לר"ת שטובר דכשנשאה במקומה צריך לישאר שם מנ"ל הא. אכן לכאור' בלי

מארץ לארץ כופין אותה ואפי' ממדינה לכפר ולהיפך אבל בארץ אחת אין כופין אותה ממדינה לכפר מ"מ אם יש לו סיבה הגונה גם בכגון זה וודאי כופין אותה, אך לר"ת דמכש"כ דמארץ לארץ אין כופין אותה וכן בארץ אחת מכפר לעיר א"כ מהיכי תיתי לומר שבכגון זה כופין אותה - אכן הב"ש כ' דהרמ"א הבין דגם לר"ת וגם מארץ לארץ כשיש לו סבה הוי כאילו התנה.

ואולי גם הריב"ש יודה שאם אירסה במקומו שהדין עמו ותנשא אצלו וקצת משמע כן שם, כיון שכבר טלטלה עצמה בדרכים. גם רואים שהיא מחזרת אחר אבידתה וגם שאינה בת מלך כל כבודה פנימה עי' ברא"ש ובשטמ"ק מהפסוק על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו שיש לו לילך אחר אשתו, והיא לא עשתה כן.

ואולי יתכן גם שהריב"ש קאי בשיטת ר"ת ושיטת הרי"ף והרמב"ם אך לדעת הר"מ מרוטנבורג וכמו שכתב דיפה כח הבעל א"כ גם כשקידשה במקומה ורוצה לנשאה במקומו לא גלה דעתו שמסכים ללכת אצלה וצריכה היא לילך אחריו, ולהר"מ כחו יפה עד כדי כך שגם כשקדשה במקומו ורצונו לצאת ולהוציאה בחזרה למקומה יכולה לעכב על ידו ולומר אדעתא דהכי נתקדשתי לך לדור ביהודה כי שם יש לי נחת רוח יותר כי הורגלתי שם, וכן משמע מפשטות לשון הר"מ כן, וכן מדלא תי' דהא דאי' בתוספתא שע"מ

מאותו ארץ אך' ממדינה אחרת (וכלשון הרמב"ם בפ"ג והשו"ע והרמ"א בכל הסי' לחלק בין ארץ למדינה, וכמ"ש הרב המגיד ולשון המשנה כרך ורכינו כתב מדינה והכל א' וכ"כ גם הפרישה בסוה"ס בדברי הרא"ש) ובאופן כזה כבר פסק כאן לעיל דלפי ר"ת היא יכולה לכופו כיון דשני המקומות שוים כאותה ארץ, ועי' בא לומר שאם יש לו טענה וכגון שיש לו אשה כבר במקומו הראשון או בוודאי שהדין עמו וחוזר עמה בלי תנאי (כל' התשב"ץ הובא בב"י) דוודאי על דעת כן נשאה וטעם זה לא בכדי נסכה. (אך לפי"ז במקום לעירו היצ"ל למדינתו) ובכ"ש אות י' תי' דאין סברה שתשאר אשתו הראשונה במקומה או שנכריחה לבא למקומו עתה עי"ש, וצ"ל דעל דעת כן נשאה ואפי' בלא תנאי ופשוט.

ובסעיף ב' פסק הרמ"א כהריב"ש ועי' בכ"ש דמהתשב"ץ משמע להיפך, אכן לכאור' גם הב"י מתוך לשונו כהעקתו נראה שס"ל כהריב"ש ואינו סותר עצמו כהביאו דברי שניהם דבלשון התשב"ץ חיסר הרבה ומה שמוכן בב"י שרצה ללמוד מהתשב"ץ דהיכא דאין כופין לצאת באם יש לו סבה הוי כאילו התנה בפירוש. (ולהעיר שבכ"י בסוף דברי התשב"ץ נדפס שעל דעת כן נשאה וכתשב"ץ דעל דעת כן נושאה).

ובאמת מוכנת קו' הח"מ מהיכי תיתי לחדש כן בדברי ר"ת דכיון דלהרמב"ם

במקומה אבל אם קדשה ונשאה ביחד אין כאן הוכחה שמה שעשה זאת במקומה הוא משום שמחוייב הוא לילך שם ולפי דבריו באופן זה צריך להתנות, ולפי"ד יוצא מפורש שהריב"ש אזיל גם כשיטת ר"מ.

ועי' בתשו' מהר"ם נדפס בתשו' מיימונית אות כ"ח בסוף התשו' חזרוני לפרש התוספתא והירושלמי בענין אחר ולפי"ד שם אם הלך הוא בעצמו וקדשה במקומה אע"פ שלא נשאה אין כופין אותה ורק אם שלח שליח לקדשה במקומה עדיין כחו יפה וזה שלא כפי' הראשון עי"ש. ומצאתי בבני אהובה שהעיר בזה ותימה למה השמיטוהו הפוסקים ולא זכרו כלל והוא בתראה.

ובאמת דברי הב"ח לא זכיתי להבין דחולקים ר"ת ור"מ בדין מפורש, דלפי ר"ת גם המשנה וגם התוספתא (כ"כ ברא"ש ובתשו' מיימונית והביאו שכ"כ ר"ת בספר הישר אך לא מצאתי מזה שם) שלש ארצות לנישואין פי' דהעיקר הוא מקום הנישואין ובמקום שנשאה שם קנה מקומו וא' כופה את השני (ולא כפירש"י) ודין השני במשנה מוציאין מעיר לעיר ולא מעיר לדרך מיירי כששניהם מיהודה זה מעיר וזה מכרך וכשנשאה במקומו שם הוא נשאר אכן מעיר לעיר פי' דכששניהם מערי יהודה אע"פ שהנישואין התקיימו במקומו יכולה היא להוציאו למקומו דהרי כחה יפה וזה חידוש גדול והר"מ

כן נשאה כמו שתי' הריב"ש דרק אחרי שנשאה אמרינן כן ולא מקודם לכן וכמ"ש בבית שמואל ס"ק י"ג. וכן כ' בפרישה אות ג' מכתונת פסים בדעת הר"מ דרק כשקדש וגם נשאה במקומה אמרינן דאדעתא דהכי נחית אבל אם קדשה במקומה ביהודה אע"פ שנשאה במקומה בגליל ע"ד קידושין הראשונים קדשה וצריכה היא לילך אחריו. וכ"כ בבית שמואל ס"ק כ' בדעת הר"מ דנשואין היו מסתמא על חיוב זה. וא"כ א"ל דגם לנישואין עצמם צריכה לבא אליו ולא רק לדור שם וכסברת התשב"ץ.

ואולי בזה פליגי ר"מ ור"ת (שבב"ח הק' על הב"י במה פליגי והשווה דעתם) דלר"ת כשקדשה במקומה אע"פ שהתנה שרצונו לחזור אחרי הנישואין מ"מ הנישואין יתקיימו במקומה דכל כבודה וכו' וכחה יפה ולר"מ כל עוד שלא הלך למקומה לנשאה ולא התנה כחו יפה.

אכן בספר הפלאה בתוס' כ' שאם אירסה במקומה ונשאה אח"כ במקומה כופין אותה לחזור עמו דעי"מ כן נשאה ואף רבינו מאיר מודה בזה כיון שכבר נתחייבה מקודם לכן ללכת עמו ורק כשהקדושין והנשואין היו ביחד ס"ל דנשאר במקומה, ובק"א בהלכות הסביר דבריו דכשקדש במקומה א"כ הוא מוכרח להריב"ש לנשאה במקומה וא"כ כמה שהולך אצלה אין רצונו לגור שם אלא שמוכרח לנשאה

יכול לכופה בכלל וגם רבינו מאיר כ' להדיא דאפי' למקומה בחזרה אינו יכול לכופה כיון דאדעתא דהכי נתקדשה להתרגל בעירו כי שם יש לה נחת רוח יותר. והנה עיין בב"י שהביא מתרוה"ד שיכול לכופה לארץ אחרת לצורך פרנסה והוא ז"ל חולק עליו והסכים עמו בד"מ ושכ"כ הריב"ש שגם באופן כזה אינו יכול להוציאה ממקומם וברמ"א הביא ב' דעות החולקים, ובמהרי"ט ח"א סי' מ"ז דגם לתרוה"ד יכול לכופה רק לעיר שכמותה. (וכעין זה בשטמ"ק שדייק מרש"י שבכופה את אשתו לעלות לא"י אינו יכול להכריחה לאיזה עיר דכמה עיירות יש בא"י ומשא"כ שמעליה לירושלים).

אכן לכאור' להרמב"ם אין הדין כן דלפי"ד מוציאה מארץ לארצו ואפי' מכרך לעיר אבל באופן ששניהם מארץ אחת אינו יכול לכופה אפי' ממדינה לכפר אבל יכול להוציאה ממדינה למדינה וא"כ ע"כ אין הטעם תלוי במקום קביעת דירתו בשעת הנישואין דאל"כ למה בארץ אחת אינו מוציאה ממדינה לכפר במכש"כ מארץ אחרת, ועכצ"ל דתמיד הוא מוציאה ממדינה למדינה ואפי' שלא בשעת הנישואין ולכאור' כך הבין הגר"א בכיאוורו לשו"ע בהתחלת הסי'. (אבל בוודאי על הספק לא יכול לטלטלה מעיר לעיר וזמש"כ הריב"ש בזה לא נסתפק אדם מעולם). וכן דן דין רב צמח גאון בתשו' הביאום בתורי"ד סוף סוגיין בכתובות

דס"ל כחו יפה פליג בזה ואדרבה לדידיה באופן כזה ששניהם מעיר באותו ארץ הוא יכול לכופה לצאת ולכאור' לאו דווקא לעירו אלא לכל עיר שירצה וכפי שני' מפירש"י. וכן הוא סדר הדברים גם בטור שמתחלה הביא דעת הר"מ בשניהם מיהודה דאין יכול לצאת אפי' לארצה ואח"כ כ' דבאותו ארץ מעיר לעיר ומכפר לכפר יכול הוא להוציאה, ובדברי ר"ת כ' דכששניהם מיהודה ומקומותיהם שוים אע"פ שנשאה במקומו כופין האיש לעזוב מקומו. וכ"ג בב"ש סוף סק"ב. ועוד פליגי בנשאה בעירה דלר"ת כ"ש שאינה יכול להוציאה מכפר לעיר ולר"מ נראה דיכול כ"כ בב"ש סוף סק"ג.

ומש"כ דיכול לכופה לכל עיר שירצה נראה דג"כ מתי שירצה יכול לכופה, דיעויין בבאר היטב ס"ק ג' בדברי המחבר והוא לשון הרמב"ם כופין אותה ויוצאה עמו לארצו, יש להסתפק אם לארצו הוא דוקא אבל להוליכה אל ארץ אחרת שאינו לא ארצו ולא ארצה אין כופין אותה לילך אחריו או דלמא מ"ש צריכה לילך אחריו לארצו ל"ד והכוונה שצריכה לילך אחריו ואפי' שיוליכנה לארץ אחרת שאינו לא ארצו ולא ארצה. ובבני אהובה על הרמב"ם דהרמב"ם מפרש דברי הירושלמי דרק לארצו יכול לכופה.

ופשוט שהספק רק להרמב"ם אבל לר"ת אם התנה התנה ואם לאו אין

משום אין מעבירין על המצות וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא דתניא שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ומנורה בדרום משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ קימעא ונוקמיה להדייהו כיון דכתיב ואת המנורה נכח השלחן בעיני דחזו אהדידי.

והק' בתו"י דמשמע שיש לו למזבח להיות עומד ביניהם וכו' וצ"ע מנ"ל, וכן הק' בריטב"א עי"ש ובהגהות חיים מדבר תי' שע"כ מקום המזבח היה באורך אותו החלל שבין השלחן והמנורה דרש"י בסוף פ' תצוה כתיב ונתת אתו לפני הפרכת אשר על ארן העדת לפני הכפרת שמא תאמר משוך מכנגד הארון לצפון או לדרום ת"ל לפני הכפרת מכון כנגד הארון מבחוץ, והארון היה באמצע המשכן וארכו ב' אמות ומחצה משוך מן הכותל הצפוני שיעור כמו שמשוך מן הכותל הדרומי והמשכן רחבו י' נמצא הארון משוך מן הכותל ג' אמות ושלוש רבעי אמה מכל צד והמזבח שרוחבו אמה צריך להיות כנגד הארון א"כ אין לו עוד מקום להימין או להשמאל כי אם אמה וחצי וע"כ הק' הגמ' ולוקמי בהדיהו כיון ששם מקומו באמצע הרוחב ולמה לא יהיו שלשתן שוים. ובשיח יצחק לתו"י כי עיין מה שתירץ בזה בהגהת הריטב"א עי"ש וכנראה ששכח למנות גם שתי אמות ומחצה בין השלחן למזבח ליתן מקום לכ' המסדרים

ובשטמ"ק בא' שלאחר זמן אמר לאשתו בואי עמי ופסק כמשנתנו שלש ארצות לנישואין, וחפשתי ומצאתי שפסק כן הרמב"ם בעצמו בתשובותיו סי' קכ"ג דיכול להוציאה מעיר לעיר.

ובדין הכל מעלין לא"י מפורסמת תשו' של הגרש"ק בהאלף לך שלמה אה"ע סי' קי"ח למו"ה ניסן ב"ק ושם כותב דבזה"ז (תרי"ג) כיון דלא נהגו לכוף אשה לעלות לא"י וגם הזכרים לא נהגו לעשות חיוב לעלות לא"י א"כ מתחלה כשנשאה אדעתא דמנהגא נשאה שלא לכוף אותה לעלות לכך אין בידו לכופה אח"כ לעלות עי"ש אבל כיום בכל הענינים נשתנה לטובה וחזר הדין.

ועי' בכ"ש ס"ק ט' ובכאה"ט שהק' מהזהרת חז"ל מאן דביש ליה בהאי מתא אלמא שראוי לצאת ממקומו, ולכאוי מכאן ראי' למש"כ בשו"ת דברי נחמיה (מהרב הגאון הגדול החסיד מדוכראוונע נכד הרב בעל התניא וזק"י זצ"ל בעל חשק שלמה סידר המפתחות לספרו) בסי' מ"ג-ה דאמת כי אמר הקדוש הבעש"ט הגדול נ"ע דהפי' מאן דביש ליה בהאי מתא וכו' היינו דידוע דנמשך הדבר הרע מהאי מתא דווקא עי"ש.

בגמ' יומא ל"ג. אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות וקאמר דכא

שמצד א' וכו'.

כרוחב השלחן דאם לא בא לומר אלא שעמדו זה מול זה כמו בסיפא לא הול"ל קני המנורה אלא הול"ל המנורה היתה מכוונת כנגד השלחן ע"ש. וזה אינו ראייה דאפשר לפרש שר"ל שכל המנורה כולל קניה היו כנגד השלחן ולא רק מקצת המנורה ועכצ"ל כן דבסיפא אי' מזבח הזהב מכוון הי' כנגד הארון ולא היה רק אמה על אמה. ואולי זה תלוי כמה שהביא שם מס' תבנית המשכן בשם שלטי הגבורים שי"א שרוחב המנורה הוא י"ב טפחים [כרוחב השלחן] וי"א ט' טפחים.

ועי' ברמב"ם הל' בית הבחירה פ"ג הי"ז מזבח הקטרת היה מרובע אמה על אמה והוא נתון בהיכל מכוון בין הצפון לדרום משוך מבין השלחן והמנורה לחוץ. ונראה שכוונתו לומר שהיה המזבח ממש באמצע ההיכל [וכדאי' בגמ' מזבח ממוצע ועומד באמצע] וכיון שהיה אמה רחב בהיכל שרחבו היה כ' אמה נשאר בכ' הצדדים ט' אמות וחצי ובמשכן שהיה י' אמות רחבו נשאר בכ' הצדדים ד' אמות וחצי. ורש"י פירש ת"ל לפני הכפרת מכוון כנגד הארון מבחוץ אבל מנלן שהיה ממש באמצע, אלא מדקאמר קרא ואת המנורה נכח השלחן ובלאו קרא היה המזבח בין השלחן והמנורה וכשנאמר שהמנורה רחבה כ' אמות ע"כ שהיה מכוון באמצע ממש.

ולא הבנתי קר' הש"י דא"כ נמצא דיהיו שש אמות עד תחלת מקום המזבח מצד א' ומצד השני המנורה היתה משוכה גם ב' אמות ומחצה, ורוחב המנורה כתב המלבי"ם בפ' אמור אות רי"ג דלפמש"כ הרמב"ם בפ"ג מהל' בית הבחירה הי"ב לא עלה לשמונה טפחים, ואם כי לא ידעתי איך למד כן ברמב"ם אבל מ"מ אינו נראה שהיתה רחבה פחות מחצי אמה, וכבר פסק הרמב"ם שם דהמנורה מונחת צפון ודרום וכן כ' רבינו אליקים כאן דע"כ סבירא להו להאי תנא דכל הכלים היו מונחין מצפון לדרום עיי"ש, וא"כ נמצא שבמשכן שרחבו היתה עשר אמות לא נשאר מקום למזבח שהיה אמה, ובגמ' הק' ונוקמיה בהדיהו ולפי"ז אפי" בלא הדרשה שהמזבח מכוון כנגד הארון א"א לאוקמיה התם כלל ועכצ"ל דבין השלחן למזבח לא היו ב' אמות ומחצה ולא הוצרכו לכ"כ מקום כיון שלא עמדו סמוך לקיר ושפיר קאמר דמקום המזבח מכוון כנגד מקום הארון וע"ז הק' הגמ' ולוקמיה בהדיהו.

ובכרייתא דמלאכת המשכן פ"ד מ"ה וקני המנורה היו מכוונים כנגד רחבו של שלחן ובביאור טעם ודעת פי' הכרייתא אליבא מ"ד מזרח ומערב מונחין ורוחב המנורה היתה ב' אמות

הרה"ג ר' אהרן אליעזר ליפא הלוי זילבערמאנן שליט"א
ראש הכולל

במצות מחצית השקל - בביאור הפוסקים בזה.
ובפלוגתת הראשונים אי מותר ליתנה בפעמים רבות
או דבעי ליתנה כאחת. ובמסתעף.

כשאחד יאכל ח"ש מצה נהי דאינו יוצא יד"ח אבל עכ"פ איסורא ליכא, ובמחצית השקל אם יתן ח"ש יעבור בלאו וד"פ עכ"ל הב"פ.

איכרא המעיין ברמב"ן יראה שכתב בסוף דבריו שם (שהביא הבית פינחס הנזכר), וראיתי לבעל הלכות ולכל המונים המצוות שלא הזכירו הלאו הזה עכ"ל, ולפ"ז הדרא הקושיא לדוכתיה דלמה לי והדל לא ימעיט. אולם לפ"ד הפנים יפות כאן (הובא לקמן באות ח) והביאו גם המנחת סולת במצוה ק"ה בד"ה והנה הרמב"ן (דף צ"ח ע"ב מדה"ס) א"ש תירוץ הב"פ, אף שהפוסקים לא הביאו הלאו הזה עיי"ש וק"ל.

ב) ומצאתי ישוב לקושיית הב"פ מדברי הקרית ספר שכתב עמש"כ הרמב"ם בריש הלכות שקלים ז"ל מ"ע מה"ת ליתן כל איש מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה כו' ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת עכ"ל הר"מ, כתב ע"ז הקרית ספר

במצות מחצית השקל כתיב (שמות ל, טו) העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם. ויל"ד דאיזה שייכות יש להך דלכפר על נפשותיכם לכאן, דלעיל בעיקר הציווי דנתינת מחצית השקל בפסוק (י"ג) זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל גו' היל"ל לכפר על נפשותיכם או בסוף פסוק דונתנו איש כופר נפשו גו' (שם י"ב).

א) וכדי לבאר נקדים דברי הבית פינחס עה"ת כאן שכתב ז"ל לכאורה קשה ל"ל קרא דהדל לא ימעיט, הלא גם בכל מ"ע אי אפשר לקיים בחצי שיעור עיין בשו"ת פתו"ט או"ח סימן ט' כידוע מה שמפלפלים בזה, ואיך היה הו"א שהדל יתן רק ח"ש ובפרט דהשיעור מפורש בתורה, דהמצוה היא רק במחצית השקל. דלא גרע ממי שאין לו רק חצי זית מצה דאינו יוצא יד"ח. ואולי י"ל עפמש"כ הרמב"ן כאן דאם שקל העשיר היחידי יותר, ושקל הדל פחות עברו בלאו עכ"ל, א"כ שפיר צריך לכתוב הלאו בהתורה, דאם

בכמ"ק, ובמנחת סולת שם בריש אות ב'.

והראיה היא דכמו דכלא תעשה קיי"ל כר"י ביומא דף ע"ד ע"א דח"ש אסור מה"ת דאף שאין מגיע לו העונש מכות וכו' כי אם על שיעור שלם מ"מ גם בפחות מהשיעור אסור מה"ת כמו כן במ"ע אף שאינו יוצא בפחות מכשיעור מ"מ מצוה איכא גם בפחות מזה (והוכח לעיל בסי' ס"ו נתיב ג' ועוד).

ואם נימא כן א"ש דבעלמא מי שאין לו רק ח"ו מצה וכדומה צריך לקיים המצוה גם בפחות מהשיעור עכ"פ כמה שיש לו, לכן אמרה התורה כאן דהדל לא ימעיט אם אין לו מחצית השקל לא יתן בפחות מהשיעור רק לא ימעיט אלא יתן שיעור שלם כפי שקצבה התורה והיא מחצית השקל [והיינו באם יתן פחות מזה לא מעלה ולא מוריד ואין כאן אפילו סרך מצוה כמו בעלמא] וק"ל [ואף שגם במצה לא נתנה התורה שיעור כזית בפירוש מ"מ הלא קיי"ל דאין אכילה אלא בכזית, ומכיון דכתיב (שמות יב, יח) בערב תאכלו מצות, נשמע מינה דבעינן כזית].

ד) והרווחנו בזה שי"ל שבזה תלוי ועומד פלוגתת הריט"א עם הקרית ספר הנ"ל, דהקר"ס ס"ל דבפחות מהשיעור ליכא מצוה כלל וכמו שהעלה בשבו"י שם, וכן רצה להוכיח בריט"א שם בתחילה, וכ"כ זקה"ק בשו"ת ד"ח

דיליף לה מדכתיב לא ימעיט ממחצית השקל דאי למימר שיתן חצי שקל הוי סגי למכתב יתן חצי שקל, וקאמר לא ימעיט דרוצה לומר דאפילו בנתינה לא ימעיט מחצי שקל עכ"ל. ולהנ"ל י"ל דדי באומרו מחצית השקל ולמה הוסיף עוד והדל לא ימעיט, ועכ"ח להורות נתן שלא ימעיט אפילו בהנתינה ומיושב קושית הב"פ דז"פ.

ג) איכרא לשיטת הריט"א אלגזאי בהלכות בכורות פ"ח סוסי" פ"א שכתב על דברי הר"מ דלכתחילה דוקא קאמר שיתן בכת אחת למצוה מן המוכרח אבל בדיעבד אפשר שיצא בנתינתו לחצאין עיי"ש, ולפ"ז הדרא קושית הב"פ לדוכתיה ל"ל והדל לא ימעיט, דהא לדעתו לא אתי דאינו נותנו בפעמים רבות דהא אין זה לעיכובא ולאיסורא.

והנלענ"ד בס"ד דמה דפשיטא ליה להב"פ דמי שאין לו רק חצי זית מצה דאינו יוצא יד"ח בזה, ולפ"ז קשה איזה הו"א יש שיתן רק חצי שקל, לאו דבר פשוט היא כ"כ, וכבר ישבו על מכוכה זו גדולי העולם הלא המה בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן ח"י דמי שאין לו כזית למצוה אי צריך לקיים בפחות מכזית, והריט"א אלגזאי בסוף הלכות חלה (דף ל"ד סע"ד מדפי הש"ס) בד"ה והנה הפוסקים האחרונים, ובשו"ת חיים שאל ח"א סי' ג' וד' ובשו"ת דברי חיים ח"א או"ח סימן כ"ה ובמנ"ח בריש מצוה ו' ועוד

ו) ונפק"מ גדולה בזה להלכה, דלפ"מ דקיי"ל דכל היכא דמפורש בתורה טעם המצוה, צריכים לכוון הטעם בעת קיום המצוה וכמש"כ הב"ח בסימן ח' עמש"כ הטור (ומחבר בשו"ע סעיף ח) ויכוין בהתעטפו שצונו המקום להתעטף כדי שנזכור כל מצותיו לעשותם וז"ל מה שהכריח לרכינו להורות דבעי שיכוין בהתעטפו וכן בה' תפילין ובה' סוכה נראה דלפי שכתוב בפרשת ציצית למען תזכרו וגו' ובתפילין והיה לך לאות וגו' למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך ה' ממצרים. ובסוכה למען ידעו דורותיכם גו'. יורה כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכונתה שיכוין בשעת קיום המצוה משא"כ שאר מצות דיוצא ידי חובתם אע"פ שלא יכוין בה דבר כי אם שעושה המצוה לשם ה' שצויה אותו לעשותה ועיין במה שאכתוב בה' סוכה בס"ד עכ"ד. וכן בה' תפילין סימן כ"ה ציין לזה, וברס"י תרכ"ה במצות סוכה. ובפמ"ג שם סימן ח' במש"ז סוסק"ז הביאו והוסיף דלפ"ז בפדיון הבן נמי כתיב ביה טעם יצי"מ. וכן הדרך פקודין בהקדמה או' [ד' ו]ה' הביאו להלכה והארין עוד בזה בהרבה מצוות עיי"ב, ועד כדי כך שחידש עוד דאף שאין הטעם כתוב בצידו ממש, רק בפרשת המצוה ג"כ צריכים לכוון הטעם בעת קיום המצוה והארכנו בזה במקו"א. ולפ"ז הכא דכתיב לכפר על נפשותיכם, נצרך לכוון הטעם בעת נתינת מחצית השקל. אבל לפי הנ"ל דלכפר על

הנ"ל עיי"ב, וא"כ אי אפשר לומר דהדל לא ימעיט להכי אתי, דהלא בפחות מהשיעור ליכא שום מצוה בזה נ"כ"ש בנ"ד דהתורה קצבה השיעור מחצית השקל, ובוודאי לא הוי מצוה כלל בפחות מהשיעור, דאם במצה ודומיהן לאו מצוה היא כלל כ"ש בנ"ד], ועל כן ס"ל דהקרא אתי דאינו נותנו מעט מעט משא"כ הריט"א י"ל שס"ל דבפחות מהשיעור איכא קצת מצוה וכמו שהעלה בחיים שאל סימן ד' הנ"ל, ושפיר י"ל דהדל לא ימעיט אתי לזה, דהכא לא ימעיט בשום אופן, וא"כ אין לן קרא דלא יתן מעט מעט, להכי ס"ל דמש"כ הר"מ דאינו נותנו מעט מעט הוי רק לכתחילה וק"ל. והקב"ה חדי בפלפולא דאורייתא.

ה) ומעתה נחזור למה שהתחלנו בו דהנה בצפנת פענח על הר"מ כאן, כתב הטעם דאינו נותנו מעט מעט, יען דנתינת מחצית השקל היא לכפרה וכדכתיב לכפר על נפשותיכם, ובכפרה לא מהני נתינה לחצאין וכמבואר בב"ק דף ק"י ע"א גבי גזל הגר החזירו לכהן חצאין לא יצא מ"ט אשם קרייה רחמנא עיי"ש. ולפ"ז למש"כ הקר"ס דמדכתיב והדל לא ימעיט ילפינן לה דאינו נותנו מעט מעט, על כן אמרה התורה הטעם לזה דהדל לא ימעיט [דאינו נותנו מעט מעט], דלכפר על נפשותיכם, ובכפרה לא מהני נתינה לחצאין ושפיר מישך שייכי לכאן וק"ל.

ח) ועד"ז יש ליישב מה שהקשה בכרית משה על הסמ"ג ח"ב מ"ע מ"ה וז"ל נראה מרבינו ז"ל שהפסוק העשיר לא ירבה וגו' דפרשת תשא פרשה ל' פסוק ט"ו היא הפסוק של המ"ע זו, וגם בקיצור הסמ"ג שלו לא הביא רק את הפסוק הזה. אבל ברמזיו רמז מ"ע מ"ה הביא את הפסוק י"ג שם זה יתנו כל העובר על הפקודים גו', וא"כ קשה מדוע לא הביא גם בחיבורו את הפסוק זה. וגם קשה להיפוך מדוע חזר ברמזיו מהפסוק שהביא בחיבורו.

וגם על הרמב"ם קשה קושיא זו דבהלכות שקלים פ"א ה"א הביא את הפסוק העשיר לא ירבה וגו', ובסה"מ שלו מ"ע קע"א וברמזיו דריש הרמב"ם דמדע הביא את הפסוק זה יתנו וגו'. ונ"ל בס"ד ליישבם דלכאורה דלדבריהם מדוע לא מנאו שתי מ"ע הפסוק י"ג למ"ע אחת, והפסוק ט"ו ג"כ מ"ע אחת. אלא עכ"ח צ"ל שנכפלה המ"ע זו כמו שמצינו בהרבה מ"ע שנכפלו מחמת חומר הענין כמ"ש הר"ם בסה"מ בשרשיו, א"כ י"ל דמשרו"ה נקטו כאן כך וכאן כך, כדי להורות שנכפלה המ"ע זו. והטעם דמדוע דוקא במ"ע זו עשו כן מה שלא מצינו בשאר מ"ע שג"כ נכפלו י"ל כיון דהרמב"ן עה"ת שם סובר שהפסוק דהעשיר הוי ל"ת, ומחמת זה הקשה על הבה"ג והשאר מוני מצוות דמדוע לא מנאו את הלאו זה ועיין במהר"ש מצוה ק"ו מה שתירץ ע"ז, וכדי לאפוקי משיטת הרמב"ן ע"כ עשו

נפשותיכם היא רק טעם על והדל לא ימעיט, י"ל דלא נצרך לכוון טעם זה בעת נתינת מחצית השקל וק"ל.

אך י"ל דמכיון דשינה עליו הכתוב להלן בפסוק ט"ז ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ונתת אותו על עבודת אהל מועד והיה לבנ"י לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכם, שפיר נצרך לכוון טעם הלז בעת נתינת מחצית השקל. ובהכי ניחא למה שינה עליו הכתוב, והלא כבר כתיב לעיל לכפר על נפשותיכם. ובהאמור יובן דשניהם צריכי וכתבאר וק"ל.

ז) ובר מן דין י"ל דלמה שינה עליו הכתוב. דברש"י בפסוק ט"ו לכפר על נפשותיכם פירש שלא תנגפו ע"י מנין ד"א לכפר על נפשותיכם לפי שרמז להם כאן ג' תרומות כו' והשניה כו' ונתנו כל אחד מחה"ש והן לקנות מהן קרבנות ציבור של כל שנה ושנה והורשו בהם עניים ועשירים, ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשותיכם שהקרבנות לכפרה הם באים כו' עיי"ש. ולפ"ז א"ש דבפסוק העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחה"ש גו' לכפר על נפשותיכם, קאי לפירוש הראשון שברש"י, שלא תנגפו ע"י מנין, ורק כשהמנין יהיה בשוה, אפשר למנות אותם. והשנית בפסוק ולקחת את כסף הכפורים גו' ונתת אותו על עבודת אה"מ גו' לכפר על נפשותיכם, קאי על עבודת אה"מ והיינו הקרבנות שהמה באים לכפר על נפשותיכם.

ט) וכיתר שאת י"ל ע"פ הנ"ל דהן אמת שהתורה אמרה מחצית השקל אשר לכן בוודאי לא יעלה על הדעת להוסיף או לגרוע ממנו כי לא דרשינן טעמא דקרא (כ"מ קט"ו ע"א), רק הר"א שיתננו בפעמים רבות, ואף דכתיב והדל לא ימעט היינו משום כדי לידע לספרם במכוון וכמש"כ הפנים יפות הנ"ל משא"כ לדורות עולם שהעיקר היא לקנות מהן קרבנות ציבור אה"נ יכול ליתנם בפעמים רבות דלמי איכפת אם יתנם בפעמים רבות והלא סוף כל סוף יתן הכל ביחד מחצית השקל, וכדי להוציא מטעות זו, להכי הביאו מוני המצוות הנ"ל גם מהפסוק העשיר לא ירבה והדל לא ימעט להורות נתן כנ"ל דלא ימעט מליתנם כאחת וכמש"כ הקרית ספר יען דהיא לכפר על נפשותיכם ולכפרה בעינן כאחת ולא לחצאין, ולפי טעם זה לעולם בעינן ליתנן בפעם א' ודו"ק.

ולפ"ז שפיר כתבו הסמ"ג והר"מ שנאמר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט גו' ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו בפעם אחת, דמישך שייכי להדדי, והיינו דהן אמת שעצם הציווי ילפינן מזה יתנו, אבל עכ"ז למה אינו נותנו בפעמים רבות זה ילפינן מהעשיר לא ירבה והדל לא ימעט וכנתבאר ומישוב קושית הכרית משה ודו"ק:

רכינו והרמב"ם כמ"ע זו את השינוי הנ"ל להורות שהפסוק העשיר לא ירבה ג"כ מ"ע כמובן עכ"ל הכרית משה ודפח"ח.

ולענ"ד י"ל באופן אחר נוכזה יתפרשו דבריו באר היטב] דהנה בפנים יפות כאן כתב בד"ה כי תשא (קרוב לסופו) ונראה דמה שהזהיר העשיר לא ירבה והדל לא ימעט אין בזה אזהרה לדורות, מדלא חשבו חז"ל כמנין הל"ת, כי הציווי באותו שעה כדי לידע לספרם במכוון וכיון שאין זה אזהרה לדורות לא מנאו עכ"ל והביאו המנחת סולת ורמזנו ע"ז לעיל (בסוף אות א).

ולפ"ז לכאורה היו רשאים להוסיף או לגרוע ממחצית השקל, ומהפסוק זה יתנו כל העובר על הפקודים י"ל דדוקא אז הקפיד התורה על מחצית השקל משא"כ לאח"ז לדורות עולם כל המרבה הרי זה משובח, וכן העני יוכל למעט באם אין לו, על כן כתבו הסמ"ג והר"מ גם מהפסוק העשיר לא ירבה גו' להורות נתן דהסך הזה דמחצית השקל היא לדורות, דתמיד אנחנו מצווין בהעשיר לא ירבה והדל לא ימעט דלא דרשינן טעמא דקרא דדוקא אז ולא אח"כ לדרי עלמא, ולהכי הביאו שני הפסוקים ללמדנו דשניהם איתגהו ביה, אה"נ דהלאו לא נמנה למצוה אבל מ"מ היא חלק מהמצוה ודו"ק.

[המשך משערי הלכות גליון ט"ז עמ' נ"ה-ס"א]

עוד ישוב למה אין מברכין על מתנות לאביונים. ועל משלוח מנות.

דרך השני

ענף א

לכל, גם לעשירים (ועיין כע"ז בסמוך בריש אות ט"ו). אבל י"ל דלפי טעמא דתרומת הדשן במצות משלוח מנות כדי שיהיה הרווחה לבעלי שמחות אולי לא יספיק לו סעודתו הרי חבירו מסייעו עיי"ש והו"ד בשו"ת ח"ס או"ח רס"י קצ"ו (הובא לקמן באות י"ח). ולפ"ז גם מצות משלוח מנות קאתי מכח עניות, ואף בזה שייך תירוצו של התומים דכיון שהוא קללה ופורעניות, להכי אין מברכין עליה וק"ל.

ט) ומכיון דברכי התומים אתי לידן נימא בה מילתא ליישב דבריו ממה שתמהו האחרונים עליו.

מיישב קושית האמרי דוד על התומים

באמרי דוד סוף מצוה ס"ו הקשה על תירוצו של התומים הנ"ל דהא ר' יהודה הוא דסבר כן בפרק כיצד מברכין (ברכות מ' ע"ב) כל שהוא מין קללה אין מברכין, אבל אנן לא קיי"ל כר"י ודוק והניח בצ"ע.

נתיב א

ולענד"ג להצדיק את הצדיק דמעיקרא וראשון לציון י"ל דלק"מ דחילוק גדול יש בין ברכת הנהנין לברכת המצוות,

ח) בתומים רס"י צ"ז תירץ וד"ל הרשב"א בתשו' (סי' ח"י) נתן טעם למה אין מברכין על מתנות לאביונים והלוואת לאחרים כמו על שארי מצוות. ותירץ דאין תלוי בידו לבדו דאולי לא ירצה העני ליקח או ללות הימנו ע"כ. ודברים אלו סותרים למש"כ הרא"ש בפ"ק דכתובות (סי' י"ב) למה אין מברכין אקב"ו ליקח אשה ותירץ דאפשר לקיים פ"ו ע"י פילגש עיי"ש דזהו תליא במחלוקת אי פילגש מותר, ולא תירץ בפשיטות דאין זה תלוי בבעל לבד דאולי לא תאבה האשה לקחתו (ועיין בדרך פקודין מצוה א' בחלק הדיבור אות ו) ש"מ דלא ס"ל סברא זו. וצ"ל לדעת הרא"ש תירץ אחר כיון שהוא קללה ופורעניות, דבכרכה נאמר (דברים כח, יב) ואתה לא תלוה, ואפס כי לא יהיה בך אביון (שם טו, ד), ועונותיו הטו את אלה, אין לברך עליו עכ"ל.

המורם מזה ישוב נכון למה אין מברכין על מצות מתנות לאביונים. אבל על מצות משלוח מנות הקושיא עדיין במק"ע, דהא משלוח מנות היא

ובאמרי שפר להגרש"ק זי"ע בפרשת מקץ בפסוק (בראשית מא, כח) הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה אשר האלקים עושה הראה את פרעה. כתב ז"ל הנה יל"ד מדוע מתחילה גבי חלום של פרות הטובות אמר (שם כה) אשר האלקים עושה הגי"ד לפרעה, וכאן בחלום הרעות אמר הרא"ה את פרעה. ונראה הכוונה דאם יש לאדם להגיד בשורה טובה הכל רוצים להגיד לו, וכל אחד ממהר שיהיה הראשון להגיד לו אבל בשורה רעה אין שום אדם בר שכל רוצה לילך לבשר לו, ואם אעפ"כ צריך להודיע לחבירו הבשורה הרעה כי נחוץ לו לידע, מודיעים לו דרך רמז שיבין הדבר מעצמו (עיין פסחים ג' סע"ב), וכ"ז בכ"ו עאכו"כ בו יתברך אשר הוא כולו רחמים, ונאמר (איכה ג, לח) מאתו לא תצא הרעות, ואחז"ל אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה, לכך אצל הפרות הטובות דהיה בשורה טובה שיהיה שני שובע אמר אשר האלקים עושה הגיד לפרעה כביכול הוא בעצמו בפיו יתברך אבל גבי החלום של פרות הרעות דהיה בשורה רעה שיהיה שני רעב אמר רק אשר אלקים עושה הראה את פרעה שיראה כן מעצמו אבל לא הוגד לו בפה ודו"ק וא"ש עכ"ל ודפח"ח. ועיין בעיון יעקב שם בד"ה שלשה דברים. וא"כ קשה מדוע קרא ה' לרעב בעצמו. והנ"ל בס"ד דאה"נ דאין הקב"ה מייחד שמו על הרעה, עכ"ז יש דרעב היא טובה גדולה לעולם, ע"פ הגמ'

דבברכת הנהנין דנתקן בשביל שאסור ליהנות מעוה"ז בלא ברכה וכאילו מעל כמבואר שם דף ל"ה ע"א, לכן לא קיי"ל כר"י ויש לברך גם על דבר שהוא מין קללה דסוף כל סוף הלא נהנה ממנו, ואף לר"י דס"ל דאין לברך על מין קללה כבר הביאו בתוס' אנשי שם [הנדפס במשניות] בשם המ"ר דכוונתו שיאכל דבר אחר ויברך עליו ואח"כ יוכל לאכול מין קללה דהרי אינו נהנה בלא ברכה, אבל כשיאכל מין קללה בלי ברכה כלל אין סברא עכ"ד, משא"כ בברכת המצוה דברכות אינן מעכבות, ולכן כל שהוא ע"י קללה אין לברך עליו דאין זה מהראוי לברך להקב"ה ע"ז ודו"ק.

ודוגמא לזה מצינו במדרש רבה (ב"ר ג, ו) עה"פ (בראשית א, ה) ויקרא אלקים לאור יום א"ר אלעזר לעולם אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה אלא על הטובה, ויקרא אלקים לאור יום, ולחושך קרא אלקים לילה אין כתיב כאן, אלא ולחושך קרא לילה עכ"ד, וה"נ אין להזכיר שמו יתברך על דבר קללה וק"ל.

י) ואגב יש להעיר מברכות דף נ"ה ע"א א"ר יוחנן שלשה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו ואלן הן. רעב ושובע ופרנס טוב. רעב דכתיב (מלכים ב' ח, א) כי קרא ה' לרעב וגו' עיי"ש. וקשה הלא אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה, וא"כ איפוא כתיב כי קרא ה' לרעב.

מין קללה שהוא מין אחר, מהראוי היה לברך ברכה מיוחדת, וזה אינו מן הנימוס, לברך על מין קללה, לכן ס"ל דכל שהוא מין קללה אין מברכין עליו [נא"ש לפמש"כ לעיל בשם המ"ר שיאכל דבר אחר ויברך עליו ואח"כ יוכל לאכול מין קללה], משא"כ ת"ק לשיטתו דל"ל דעל כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו, וגם על דשאים מברכין בפה"א, לכן ס"ל דאף על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי אומר שהכל נהיה בדברו, אף שהוא מין קללה מ"מ הלא ברכה כוללות הוא, ואינו ניכר שמברך על הקללה מכיון שברכת שהכל כולל הרבה דברים, לכן לא איכפת לן כשמברך אז על הקללה, ולשיטתיהו אזלי וק"ל.

ואמור מעתה דאף להלכה לא קיי"ל כר"י, ולא מברכין על הירקות בורא מיני דשאים, רק בפה"א ולכן מברכין אף על החומץ והנובלות וגובאי, ובכה"ג דהיא ברכה כוללות, לא איכפת לן אף שבעצם היא מין קללה משא"כ בנ"ד לתקן ברכה על הלוואת דלים ומתנות לאביונים וכדומה, שפיר גם רבנן מודי דלא מברכין דאין מברכין על הקללה וא"ש תירוץ התומים לכו"ע וק"ל.

נתיב ג

(יב) ועוד בה שלישיה דאף דלא קיי"ל כר"י דכל שהוא מין קללה אין מברכין עליו, כל זה י"ל בהאדם לעצמו, דאף

בתענית דף ח' ע"ב בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומוחנא, אמרי היכי נעביד, ניבעי רחמי אתרתי, לא אפשר. אלא ליבעי רחמי אמותנא, וכפנא ניסכול. א"ל רשב"ג ניבעי רחמי אכפנא, דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב (תהלים קמה, טז) פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. ולכן אם ח"ו נגזר גזירת דבר או מגפה כו' חלילה, וישראל לא ידעו עדיין מזה, ואם עד שימותו ידעו לבקש רחמים, אזי הלא כבר חבל על דאבדן, והעבר איננו, לכן מה עושה הקב"ה, קורא לרעב וכשישראל מצלי אכפנא ממשיכים ממילא חיים, וממילא נתבטל הגזירה אף שלא ידעו מזה בתחילה, דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב וא"ש בס"ד. ונמצא דגזירה זו היא טובה גדולה, ולכן רע"ב אותיות ער"ב וכנ"ל, ושפיר מיוחד הקב"ה שמו עליה וא"ש בס"ד.

נתיב ב

(יא) ועוד י"ל דלעיל בר"פ כיצד מברכין (ל"ה ע"א) ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים. ובגמ' בדף מ' ע"א קמפרש לה ואר"ז ואיתימא ר' חיינא בר פפא מ"ט דר"י א"ק (תהלים סח, כ) ב"ה יום יום, וכי ביום מברכין אותו ובלילה אין מברכין אותו. אלא לומר לך כל יום ויום תן לו מעין ברכותיו ה"נ כל מין ומין תן לו מעין ברכותיו. ולכן ר"י לשיטתו ס"ל דעל

יד) ואם כנים אנחנו בזה י"ל לפמשי"כ הפנ"י בדף ל"ה דברכות הנהנין היא מה"ת מפאת דסברא הוא דאסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה, וסברא דאורייתא הוא, וכן מהרח"ו בשעה"ק כתב דברכת הנהנין היא מה"ת, לכן כברכת הנהנין לא קיי"ל כר"י ומברכין על הכל, יען דברכת הנהנין היא מה"ת לכן מברכין גם על החומץ כו' משא"כ כברכת המצוה דהיא מדרבנן לא תיקנו לברך על הקללה וכנתבאר ודו"ק.

ענף ב

מיישב תמיהת המנחת סולת על התומים

טו) והנה במנחת סולת מצוה ס"ו דף נ' ע"ב) בד"ה והנה בתומים כתב דמשו"ה לא תיקנו חז"ל ברכה על מצות הלואה דאם עושין רצונו של מקום אין כהו עניים ויל"ע דהא בטוש"ע (חומ"מ סי' צ"ז ס"א) פסקו שגם לעשיר מצוה להלות. ואולי אם יעשו רצונו של מקום לא יצטרכו ללות אפילו אצל ישראל לכן לא תיקנו ברכה וז"פ עכ"ל המנח"ס.

נתיב א

ולענד"נ דהרשב"א (הנ"ל באות ח) שם תירץ וז"ל וכן על הגירושין [לא תיקנו ברכה] משום דיש מקצת הגירושין שהן בעבירה כגון שלא מצא בה דבר

על דבר שהיא מין קללה צריך לברך להקב"ה ע"ז, ודוגמא לזה מצינו בדף נ"ד ע"א כמשנה חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה עיי"ש, וכל זה י"ל להאדם כשלעצמו משא"כ לשמוח ולברך על קללת חבירו, זה כו"ע מודי שאין מברכין, ולכן שאני בין האדם שמברך על מאכלו שהיא ע"י קללה משא"כ לברך על מצוה שהיא קללה לחבירו ככה"ג לא תיקנו לברך ודו"ק.

נתיב ד

יג) ורביעי בקודש י"ל דד"ז יהיה תליא אי ברכת המצוות דאורייתא או דרבנן, דלהש"ס דילן דברכת המצוות היא מדרבנן כמבואר בברכות דט"ו ע"א וברכה דרבנן, לא תיקנו ברכה על מין קללה משא"כ להירושלמי ברפ"ו דברכות דברכת המצוות דאורייתא היא, א"כ הר"ז דמי לברכת הנהנין שאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה כנ"ל, ואמטו להכי יש לברך גם על דבר שהוא ע"י קללה ודו"ק.

והרווחנו בזה ליישב שיטת רבינו אליהו המובא בחרדים שם על הירושלמי (דף מ"א ע"ב מדפי הירו') שהיה מברך כשהיה נותן צדקה או מלוה לעני וכן בכל המצוות (ועיין לעיל אות ד' מש"כ בזה באופן אחר). דס"ל כשיטת הירושלמי דברכת המצוות היא מה"ת, ואמטו להכי יש לברך על כל המצוות ודו"ק.

התפלל על אנשי ענות דאפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בכני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר אבל אנן לא נחתנין לזה רק דדלמא אינו עשיר עוד, ורק שאינם יודעים וז"פ].

נתיב ג

(יז) ועוד בה שלישיה דמצינו דהרבה תקנות עשו חכמים שלא לבייש את מי שאין לו (עיין תענית כ"ו ע"ב במשנה ול"א ע"א ועוד). וה"נ דכשמלוה לעשיר יברך, וכשמלוה לעני לא יברך אין לך בוש גדולה מזו, ולא ניחא להו למארייהו דלימא הכי, ולהכי אף כשלא יברך עליה, ג"כ יבוא עליו ברכה מאת השם יתברך וא"ש בס"ד.

עוד בענין למה אין מברכין על מצות משלוח מנות

דרך השלישי

(יח) במהרצ"ח במגילה ד"ז ע"א בד"ה תני כתב חז"ל שאלני ח"א מדוע אין מברכין על מ"ע דדברי קבלה דמשלוח מנות כמו שמברכין על מקרא מגילה. ואין לומר כמ"ש הרשב"א סי"ח דאין מברכין על מצות צדקה כיון דאין בידו של נותן לקיימה דאם אין העני מקבל הצדקה הרי לאו כלום עביד (כנ"ל באות ח) וכאן נמי. אולם איפכא מברואר באר"ח סימן תרצ"ה ס"ד

עבירה ומגרשה ששנוי המשלח (עיין גיטין צ' ע"א וע"ב). ואע"פ שיש מצוה במקצתן כגון אותן נשים שנשאו בעבירה שמצוה לגרשן לא פליגי רבנן לגירושין שיברך במקצת הגירושין ולא יברך במקצתן עכ"ל.

ובדרך המלך נלך דאוף הכי דאף אי נימא דהעשיר עושה רצונו של מקום מ"מ מכיון דאצל העני היא סימן שעונותיו הטו את אלה, ועיין בב"מ ל"ה ע"א לזה מקיים ביה במלוה תומת ישרים תנחם (משלי יא, ג). מלוה מקיים ביה בלוה וסלף כוגדים ישרם (שם). לכן לא חילקו דאצל עני יברך המלוה הברכה ואצל העשיר לא וז"פ.

נתיב ב

(טז) גם י"ל ע"פ הגמרא בכתובות דף ס"ח רע"א דא"ר אלעזר בואו ונחזיק טובה לרמאין שאלמלא הן היינו חוטאין בכל יום עיי"ש, וה"נ י"ל להיפוך דיש לפעמים שחושבים על מי שהוא עשיר ובאמת הוא עני ואביון ואין לו מה לאכול או שכבר פשט רגלו וכדומה, ונמצא דהוה ברכה לבטלה ולהכי לא תיקנו ברכה וק"ל [שוב נזכרתי דהרה"ק מהרא"מ מגור זי"ע תירץ כעיי"ז קושית הרשב"א למה אין מברכין על מצות צדקה. ע"פ הגמרא הלז, דדלמא הוא רמאי ואין כאן מצוה כלל וע"ע בב"ק דט"ז סע"ב עה"פ (ירמי' יח, כג) ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם, דירמי'

ג, ח) מפורד ומפורד פי' במקום שראויים להיות עם אחד הנם מפורדים ומפורדים במחלוקת, לכן תיקנו משלוח מנות. א"כ י"ל כיון ששלח והראה חיבתו אע"פ שזה מוחל לו כבר יי"ת. ויפה כתב פר"ח מנ"ל למהר"י ברין ולרמ"א שכתבו משמו להכריע בזה עכ"ל הח"ס.

ועוד דגם בהרמ"א גופא שהגירסא מוחל לו יצא כנ"ל, ראה בפמ"ג מש"ז בסוסי תרצ"ה שהביא גירסא מחל לא יצא. כ"ה בד"א וט"ס וצ"ל לו בו"ו יצא וכ"ה בשאר דפוסים וכו' עיי"ש. וכן בחכמת שלמה בשו"ע הביא דברי הרמ"א כזה, דלא יצא עיי"ש. - ועכ"פ האיך שיהיה דהפר"ח ס"ל בהחליט דלא יצא, והח"ס החזיק ג"כ בשיטתו - וגם בהרמ"א גופיה יש גירסא דלא יצא, [אולם מהר"מ מוכרח דהיא ט"ס] לפ"ז קמה וגם נצבה תירוץ הנ"ל די"ל דלהכי לא תיקנו ברכה על משלוח מנות כמש"כ הרשב"א דדילמא לא ירצה לקבלם. אולם המהרצ"ח כתב דאליבא דשיטת הרמ"א צ"ע עדיין. וי"ל כשאר התירוצים שבזה כמבואר לעיל. וע"ע בשו"ת בית שערים חאו"ח סימן ש"פ ושו"ת דברי ישראל או"ח בסיומן רכ"ד מש"כ לתרץ בזה:

דאפילו לא רצה לקבל מ"מ המשלח יצא ידי מצוה. ועיי"ש מה שהאריך בדברי השואל.

ומש"כ דבאו"ח מבואר דיצא, הנה זה לשונו של הרמ"א ואם שולח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא. ובמקורן של דברים בד"מ אות ז' הביא כן בשם מהר"י ברין דאי אחד מחל על מנתו מחולה דאין אדם מקבל מנות בעל כרחו.

אולם לאו כו"ע ס"ל הכי, דהפר"ח כתב ע"ז תימה דזה מנין לו. ובקרבן נתנאל בפ"ק דמגילה אות ט' הביא כ"ז והחזיק בדברי הרמ"א עיי"ש. איברא בשו"ת ח"ס או"ח רס"י קצ"ו הביא כל זה והחזיק בדברי הפר"ח. וכתב עוד דתלוי בין הטעמים דמ"מ אי כטעמא דתה"ד דהיא משום כדי שיהיה הרווחה לבעלי שמחות אולי לא יספיק לו סעודתו (הנ"ל באות ח), וי"ל אפילו אית ליה טובא מ"מ תיקנו כך שלא לבייש מי שאין לו כבסוף תענית (כנ"ל באות י"ז), וא"כ כשם שאם באמת אין לו די סיפוקו אינו במחילתו כלום אלא אפילו אית ליה מ"מ לא ימחול משום שלא לבייש. אך בספר מנות הלוי כתב בשם ראשית להרבנות השלום והרעות, היפך מרגילתו של הצר שאמר (אסתרו

הרב מרדכי פינסקי
בעהמח"ס עמק מרדכי
חבר בכולל

בדיקת חמץ וביעורו

אכילתו וכו', הרי דהר"מ פסק כרכא ומפרש דלרבא אין הפירוש דמקיימים המצוה דתשבתו בסוף שעה ששית אלא הפירוש דעד סוף זמן אכילתו צריך לקיים המצוה, נמצא שאם תשבתו היינו ביטול הרי מבטלו קודם זמן איסורו, וז"ש הר"מ להשבת חמץ קודם זמן איסור אכילתו.

ובאמת הר"ן בחידושו כתב כאן כעין זה אליבא דרבי יוסי וז"ל דאי תשבתו ביטול הוא היכי מצי לבטוליה בטר זמן איסורא הא לאו ברשותיה קאי אלא א"כ נדחוק ונאמר דכי דרשינן היינו לומר שיהא מושבת כבר בחצות ולמעלה ע"כ, ומינה לדעת הר"מ דפסק כדרשת ר' ישמעאל לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים דמגלה לן דראשון דכתיב גביה תשבתו היינו י"ד הרי מתשבתו שאור ילפינן ביטול קודם שעה ששית.

והנה בספרי יליף ביטול מקרא דלא יראה דדריש לא יראה לך שאור בטל מלבך וגם הביאו כאן הר"ן בסוף הדיבור, הרי מבואר דהספרי יליף ביטול מקרא דלא יראה וא"כ מתשבתו יליף תבערו כמו ר"ע ור"י

במס' פסחים דף ד' ע"ב כתבו התוס' מדאורייתא כביטול בעלמא סגי, פירש בקונטרס מדכתיב תשבתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין רע"א וכו' ועוד דתשבתו אמרינן לקמן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר איסורא לא מהני ביטול. ולכאורה י"ל דהא לקמן ה' ע"א אמר רבא ש"מ מדרבי עקיבא תלת, ש"מ אין ביעור חמץ אלא שריפה ופירש"י דר"ע ס"ל כר"י דמתשבתו ילפינן שריפה, ואילו גמ' דהכא אזלי כרבנן וכמו שהר"מ כתב דברי ר' ישמעאל בפ"ב מחו"מ ה"א ומפי השמועה למדו שהראשון זה הוא יום ארבעה עשר ראייה לדבר זה מה שכתוב בתורה לא תשחט על חמץ דם זבחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה עשר אחר חצות ע"כ, וז"ש כאן רש"י ולא כתיב תבערו ר"ל דלא כר"י.

ולענין מה שהקשו התוס' דתשבתו אמרינן אך חלק שהוא משש שעות ולמעלה, הנה הר"מ שם כתב מ"ע מה"ת להשבת חמץ קודם זמן איסור

ביטול (דחל עליה חיוב בדיקה דרבנן וכן במקום שלא יכול לבדוק רק אז מבטל החמץ כמש"כ הר"מ כמה פעמים אבל קודם לכן חייב לבדוק משום חיוב הבדיקה שעליו) י"ל בפשטות דמשו"ה תיקנו הכא בדיקה דשאני הכא דבשאר איסורים האיסור הוא לאכול או ליהנות וא"כ כשישמנע מזה שוב אינו עובר אבל בחמץ האיסור הוא גם השהייה אצלו, דהא איירי קודם ביטול כמש"כ בדיבור הקדום וא"כ אפילו שלא במתכוין הרי הוא יכול לעבור כשהחמץ שוהה אצלו במקום שלא זכור לו ומשו"ה תיקנו חכמים הכא בדיקה משא"כ בשאר איסורים. ולרש"י אי אפשר לומר כן, כיון דגם הבדיקה דאורייתא וכן לתוס' הא הבדיקה איירי לאחר ביטול.

* * *

בגמרא דף ד' ע"ב דמדאורייתא כביטול בעלמא סגי. בקצות החושן סימן רע"ג סק"א נקט דעת הר"מ דהפקר מטעם נדר ואחר שהפקיר עדיין הוא שלו אלא שאינו ברשותו ואסור לחזור בו מטעם נדר ולפ"ז כתב דהפקר אינו עושה קנין וכתב דלפ"ז גבי חמץ כיון דהפקר אכתי של הבעלים אלא דרביע עליה האיסור כל יחל וא"כ אכתי שלו הוא ואע"פ שאינו ברשותו הרי עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו ומשו"ה כתב רש"י משום תשבתו ולא משום הפקר אלא דלתוס' דהוא מטעם הפקר קשה מה מועיל

אשר לפי"ז שוב יש לבאר הגירסאות בגמ' דלקמן צ"ה ע"א אשר עמדו ע"ז האחרונים דאמרינן שם דגרסינן בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בוקר, מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו כפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ולא ימצא ושם בסוגריים בגמ' דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהו"ל לאו שניתק עשה ע"כ דלפמש"כ האי גירסא וכן הספרי אולי לר"ע ור"י דילפינן ביטול מקרא דלא יראה לך א"כ מתשבתו ילפינן שריפה וא"כ הוה לא יראה ולא ימצא לאו הניתק לעשה דתשבתו אבל להני דלא גרסי לה ס"ל דמתשבתו ילפינן ביטול ולא שריפה ולאחר זמן איסורו לא מהני ביטול א"כ לא יראה לך לא הוה ניתק לעשה דתשבתו כיון דבעידנא דעבר אלא יראה ליכא עשה דתשבתו. והר"מ פסק כמו דדרש במדרש הגדול דתשבתו היינו ביטול וכן הר"מ בפ"ג מחו"מ הי"א פסק כרבנן דביעור חמץ בכל דבר א"כ ליכא תשבתו משש שעות ולמעלה, וא"כ לר"מ משו"ה לא יראה לא הוה לאו הנל"ע ואמנם רבינו חננאל שם כלשון ראשון כתב משום לאו שאין בו מעשה אתא ולא משום לאו הנל"ע ועיי"ש.

והנה התוס' בריש מכלתין ביארו הטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו לבערם. לפ"מ שביארנו במקו"א דדעת הר"מ דכל דיני הבדיקה דמתני' איירי קודם

איסור כל יחל מאן דכר שמיה.

ולפ"ז אין מקום למה שהקשה על התוס' דהפקר אינו שלו ושפיר מועיל ביטול דהפקר דמאי לנדר דוקא לענין שאסור לו לחזור בו וכמש"כ.

ולפ"ז הרי ודאי דהפקר עושה קנין ולפ"ז הגמ' דשבת י"ח ע"ב כפשוטה דלכ"ש שביתת כלים דנר וגיגית הוה הפקר ואינו שלו דהפקר עושה קנין וכמו כן מהא דאמרינן שם קל"א ע"ב גבי ציצית הואיל ובידו להפקינן ודאי דנפיק מרשותיה לגמרי ואינו שלו ואין כאן כלום לענין כל יחל. ולפ"ז מה שנסתפק בקצוה"ח שם בתחילה אם הפקיר עבדו ומת דאפשר שהוא של יורשין כיון דאין כאן אלא משום כל יחל ואין היורשין מחוייבים לקיים נדרו כמבואר ברמ"א סימן נ"ב אבל לפמש"כ אין מקום לזה דודאי יצא לחירות דהפקר עושה קנין ואין כאן איסור כל יחל כלל וכמש"כ.

ולפ"ז גם אין מקום למש"כ המנ"ח מצוה י"א דחמץ של הפקר יהיו בעליו עוברים לדעת הר"מ דהפקר מטעם נדר וכיון דאי בעי מיתשיל עובר דלפמש"כ זה אינו דדעת הר"מ כיון שהפקירו יצא מרשותו וההפקר עצמו אינו מטעם נדר ואי אפשר להישאל על ההפקר וכמש"כ.

* * *

ביטול חמץ הא אכתי שלו הוא. ועוד הקשה משבת י"ח ע"ב דאמרו שם לכ"ש דס"ל שביתת כלים דנר וגיגית אפקורי מפקיר להו נראה דהפקר עושה קנין דאם אינו עושה קנין אלא משום נדרו הוא דאסור לחזור בו א"כ אכתי שלו הוא ומצווה על שביתת כליו. עוד הקשה מה דשבת קל"א ע"ב דאמרו גבי ציצית הואיל ובידו להפקינן ופירש"י דנפיק מרשותיה ותו לא רמי חיוביה עליה, משמע דלגמרי נפיק מרשותיה ואי משום נדר אכתי שלו הוא אלא שאסור לו לחזור בו.

אבל לכאורה אין נראה לומר כן בדעת הר"מ וז"ל בפ"ב מה' נדרים הי"ד דהפקר אע"פ שאינו נדר הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו ומה הוא דהפקר הוא שיאמר אדם נכסים אלו הפקר לכל עכ"ל, הרי דהר"מ ביאר דמש"כ הרי הוא כמו נדר הוא לענין שאסור לו לחזור בו והכוונה דכיון שהקנין הפקר נעשה ע"י דיבור כמו נדר ובנדר היכי שאסר עצמו בחפץ נעשה החפץ כדבר המותר לדבר האסור ואין יכול לחזור בו הכא נמי כן הוא שהחפץ היה בתחילה שלו ועתה נעשה חפץ של הפקר ואינו המציאות שהיה מקודם ואינו יכול לחזור בו אלא דמ"מ אינו כנדר לגבי איסורים כיון דאין בהפקירו שום חלות איסור וזהו שהתחיל הר"מ וכתב דהפקר אע"פ שאינו כנדר, הרי דהר"מ דימהו לנדר לענין שהחפץ המופקר נשתנתה מציאותו ונעשה דבר המופקר אבל

ביטלו ובוזה ביאר כוונת הר"מ שמצא חמץ שהיה דעתו עליו בשעת הבדיקה והניחו בכוונה לאכילתו והיה דעתו עליו להניחו ולא לבערו ושכחו בשעת הביעור ה"ז עבר עליו עכת"ד. אבל אי אפשר לפרש כן בר"מ, כיון שהר"מ קאי על ההלכה הקודמת שהרי כתב כאן בתחילה לפיכך ובהלכה הקודמת איירי לענין ביטול חמץ שאצלו שלא היה דוקא במה שמשׂיר לאכילה שהרי כתב סתמא צריך לבטל כל חמץ שנשאר ברשותו ואינו רואהו וע"ז כתב כאן אם לא ביטל קודם שש דהיינו אותו חמץ שהוזכר לעיל ה"ז עבר על לא יראה ולא ימצא.

אבל נראה בזה לפרש דברי הר"מ בפשטות דהנה בגמ' איתא שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עלויה ופירושו שעתה יהיה דעתו עליו אבל הר"מ גרס כמו רבינו חננאל וכ"ה ברי"ף דדעתו עלה, וזה מתפרש גם אשלעבר והר"מ מפרש דרב יהודה קאמר גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה שהיה בדעתו לשורפה ושכחה דהיינו דדעתו היה עלה כיון דשאר מקומות הרי בדק ובחזקתו בדוק הרי לא שכיח כלל שימצא גלוסקא יפה רק החשש הוא שמא ישכח לשרוף את כל החמץ שנשאר מאכילתו וימצא גלוסקא וכיון שלא ביטלה קעבר אלא יראה ולא ימצא וזה מש"כ הר"מ לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא ביערו הרי

דף ו' ע"ב אמר רב יהודה אמר רב הכדוק צריך שיבטל וכו' אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתו עלויה. והנה הר"מ בפ"ג מחו"מ ה"ח לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא בערו ה"ז עבר על לא יראה ולא ימצא שהרי לא ביער ולא ביטל ע"כ. והנה בדברי הר"מ שכתב והיה דעתו עליו נאמרו כמה ביאורים וכל חד מינייהו אי אפשר לומר כן, וחד מינייהו הוא דכוונת הר"מ דביטול לא מהני אלא לחמץ שאינו ידוע ומלבד מש"כ הכס"מ והלח"מ שם בפ"ב ה"ב הרי כן באמת אילו לר"מ לא הוה מהני הרי היה צריך לכתוב הלכה זו במפורש ומלבד זה כבר הכריע בכיבור הגר"א בסימן תל"ג ס"ב בראיות ברורות דביטול מהני לחמץ ידוע.

והנה הצ"ח באד"ה דאמר ר"א ב' דברים ד"ה ובוזה נלענ"ד לפרש דקדוק וכתב שם דבבדיקה איתא נמי לביטול שמבטלו ממילא בלבו שהרי בודק כדי לבערו ומה שהצריכו ביטול הוא שמא ימצאנו ויחוס עליו ואז פקע הביטול הראשון לכן צריך לבטלו בפירוש. ובוזה פירש דברי הר"מ ויהרי קודם שמצא החמץ כיון שבדק והיה בלבו לבערו הרי נתבטל ממילא אבל זה דוקא חמץ שהוא בודק ע"מ לבער אבל החמץ שמשׂיר בעת הבדיקה לאכילתו זה לא נתבטל ואם שכח מלבערו ה"ז עבר למפרע שהרי לא

נתל"ע ואמנם מהמכואר בדכרי התוס' דלאו הנתל"ע פוטר גם מכרת אלא דכאן לא מיקרי נתל"ע וכיון דכתייבי כריתות נתל"ע עדיין קשה שיהיה נתל"ע של מצות התשובה.

אבל אשר י"ל כזה דמצות תשובה לא שייך כלל לומר דעי"ז יהיה כל לאו נתל"ע דלאו הנתל"ע אין פירושו שהעשה מוחק את עבירת הלאו בעלמא אלא פירושו הוא דהעשה לוקח את עצם הלאו ומנתקו וכגון נותר שהעשה של באש תשרופו הרי הוא מנתק הלאו של לא תותירו וכגון הלאו של אונס דלא יוכל לגרשה הרי העשה של כל ימיו דדרשינן במכות ט"ו ע"א עמוד והחזר קאי הרי הוא מנתקו לעצם הלאו וממילא ליכא לעבירת הלאו אי נמי שיכול לנתקו אבל מצות התשובה אינו מנתקו לעצם הלאו אלא הוא מסירו ומחקו ומשום כן זה שהלאו אינו אין זה משום שהלאו תיקן אלא הוא משום שהלאו נמחק ע"י מצות התשובה אבל לא תיקן נמצא שיש כאן עשה אבל אין כאן לאו הניתק דזהו דבר צדדי מהכלל דלאו הנתל"ע ומאחר שאין זה נתל"ע אין זה נכנס בכלל של לאו הנתל"ע ודו"ק:

* * *

התוס' בד"ה והא קעביד עבודה בקדשים כהלל, בירושלמי מפרש בענין אחר דכל עבודה של צורך הקרבן אין

זה עבר ע"כ דהיינו דמש"כ הר"מ שהיה דעתו עליו והיה כלכו הכוונה למש"כ בהמשך ושכחו כשעת הביעור דהיינו שהיה בדעתו לשורפה ושכחה ואם היה מבטל מלבד השריפה כמ"ש רב יהודה הרי לא היה עובר כיון שביטל לכן א"ר יהודה הכודק צריך שיבטל.

* * *

קרבן פסח

בדף ס"ז ע"א כתוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה, כתבו והאי ניתוק עשה נראה דלא מהני אלא במחנה שלישית וכו' ובמחנה שכינה חייב כרת. ובשד"ח כללים מערכת הלמ"ד כלל צ"א הביא קושיא בשם נחלת בנימין דכל לאו לא יהיה בו מלקות כיון שיהיה נתל"ע דתשובה ותירץ עפמש"כ הנוכ"י או"ח סימן ל"ה דתשובה אין מצלת האדם מעונש כ"ד שלמטה דתשובה עיקרה החרטה ואין כ"ד יודעים מה שכלב האדם, וא"כ גם כאן עשה דתשובה אינה מצלת האדם מעונש מלקות דכ"ד שלמטה. ולפ"ז לענין כרת שהוא כולו בכ"ד שלמעלה הרי קשה דכל חייבי כריתות יהיו פטורים מכרת דנתל"ע דתשובה. ובאמת אפילו אם לא עשה עדיין תשובה יפטר כיון דבלאו הנתל"ע א"צ שיקיים העשה אלא בהא שבידו לקיים העשה סגי, וא"כ אדרכה אין אנו אפילו צריכים להא דכ"ד שלמעלה יודעים עליו דמ"מ יהיה

גם לא מיקרי עול אלא שבזה ס"ל להר"מ דכיון דגמ' דידן לא משני לה כן אע"ג דהוי פשוט טפי אלא משני כהלל ואע"ג דבתר הכי עדיין בעי למיפרך פסח בשבת היכי מצי מקדיש לה ע"כ דהבבלי לא ס"ל כהירושלמי אלא דדוקא דבר שהוא לצורך הבהמה עצמה לא מיקרי עבודה אבל סכין שאינו לצורך הבהמה עצמה אלא לצורך קרבן מיקרי עבודה בקדשים והוי מועל ולכן כשי"ד ניסן בשבת והקדישה כבר לבהמה כתב הר"מ דאפילו הכי לא יביאנה לסכין עליו:

ליל הסדר

דף ק"ח ע"א אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה. ופירושב"ם אשה אינה צריכה הסיבה מפני אימת בעלה וכפופה לו והר"ן כתב לפי שמשמשת לבעלה וכתב הרא"ש דלפ"ז אלמנה וגרושה בעיא הסיבה אבל הר"מ בפ"ז מחו"מ ה"ה כתב אשה א"צ הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה וזהו כלשון הר"ף וכן בשאלתות לא גרס אצל בעלה וכתב הרא"ש ולפ"ז אלמנה וגרושה נמי לא בעיא הסיבה וכן נראה דעת רבינו חננאל שכתב אשה חשובה בעיא הסיבה זולתה לא דמשמע דאשה לעולם לא בעי הסיבה.

והנראה בזה בשיטה זו וכ"כ באחרונים דבדין הסיבה נאמר דכל שדרכו לפרקים לאכול בהסיבה אזי בליל

בו מעילה ויליף מפרה וכו' אבל הר"מ בפ"א מק"פ הי"ט כתב שכח ולא הביא סכין לא יביאנה בשבת וכו' בד"א בשלא הקדיש פסחו עדיין ולא אמר זה פסח אבל אם הקדישו לא יביא סכין עליו מפני שהוא עובד בקדשים ע"כ, הרי דהר"מ לא פסק כירושלמי אלא דאע"ג דהוי צורך קדשים מ"מ אסור משום דעביד עבודה בקדשים. ומש"כ הר"מ משום דעביד עבודה בקדשים היינו משום דאין מעילה בקדשים קלים קודם שנזרק הדם והכוונה הוא ללא תעבוד בבכור שורך כמש"כ רש"י כאן.

וי"ל בזה דהנה בירושלמי שם שהביאו התוס' בתר הכי קאמר הדא ילפה מן ההיא וההיא ילפא מן הדא. הדא מן ההיא שאם תלה בה סכין לשוחטה כשרה וההיא ילפה מן הדא שכל עבודה שהיא לשם קדשים אינה עבודה ע"כ הרי דסכין דפרה יליף מסכין דפסח וילפותא דפסח מפרה היינו לענין דבר שהוא לצורך הבהמה עכ"פ מדהירושלמי בעי למילפניהו בתרתי ע"כ דלא דמיא להדדי וע"כ דחלוק עבודה שהיא לשם הבהמה כההיא דקושרה במוסירה עשה לה סנדל בשביל שלא תחלוק וכו' והוא לצורך הבהמה עצמה וכוה אמרינן דלא מיקרי עבודה בקדשים אבל סכין לשוחטה אינו לצורך הבהמה אלא לצורך הקרבן ומנ"ל דכפרה לא מיקרי עול ולכן לזה עדיין בעי למילף פרה מפסח דשרי דכל שלצרכה לא מיקרי עבודה ולכן

מיסב כשאינו מוחל אינו משום כבוד אביו אלא כיון דכפני אביו אינו מיסב שוב לא שייך אצלו כשאוכל אצל אביו אכילה בהסיבה דאין ההסיבה דרך חירות כשאין אביו מוחל וה"ה אצל רבו כיון דלא שייך לישב אצל רבו ולהסיב שוב מופקע ממנו הדין הסיבה מה"ט וא"כ אפילו אם מצות ההסיבה היה דוחה כבוד רבו אבל הרי הופקע אצלו הדין הסיבה ואינו כדיון זה של הסיבה.

והנה הנצי"ב בהעמק שאלה ביאר דעת השאילתות שאילתא ע"ז שכתב לאו דדרכא דנשי למיזגא דכיון דאין דירכא למזגא עם בעליהן משו"ה לאו אורחיהו למיסב אפילו כשהן לעצמן. משמע דמפרש דלשאילתות אלמנה וגרושה שפיר בעי הסיבה ולא משמע כן, דהלשון לאו דרכא דנשא למזגא לא משמע דוקא נשואה מה גם דכן משמע מסתימת הר"מ והר"ח וע"כ דס"ל דגבי אשה ליכא כלל הסיבה וכמש"כ מלבד אם היא אשה חשובה שאוכלת בהסיבה שוב שייך אצלה הסיבה.

אלא דהנצי"ב סמך עצמו על דברי הירושלמי דקאמר אפילו אשה לפני בעלה וכיאר דהרגלה להיות אצל בעלה בלא הסיבה ולכן גם שלא אצל בעלה א"צ הסיבה ומלבד שאין סידור הירושלמי כן, הא מקודם לזה קאמר א"ר לוי ולפי שדרך עבדים להיות אוכלין מעומד וכאן להיות אוכלין

הסדר הוא מחויב לאכול בהסיבה דכיון שאוכל לפרקים בהסיבה אז אכילה בהסיבה הוא עבורו דרך חירות משא"כ אם אין דרכו לאכול בהסיבה אזי אין הסיבה מעלה שיהא נקרא אוכל בהסיבה דרך חירות וכיון שאין אצלו אכילה בהסיבה א"כ הרי הוא מופקע מאכילת בהסיבה. אשר לפ"ז הא דאיתא דאין דרכה של אשה להסיב אינו משום אימת בעלה או משום שהיא טרודה שמשמשת לבעלה אלא משום דאשה כשלעצמה משום טבעה אין דרכה להסיב.

ולפ"ז דאשה אין דרכה לאכול בהסיבה אפילו לעצמה א"כ כמו כן אלמנה וגרושה או נערה א"צ הסיבה ולא נאמר בהן הסיבה כלל וזה כמו סתימת הר"מ דאשה לעולם פטורה מהסיבה משא"כ אשה חשובה דלפרקים אוכלת בהסיבה הרי אצלה שייך הסיבה לכך קאמר חייבת בהסיבה ולא רק מותרת להסיב.

והנה הג"ר אלחנן וואסערמאן זצוק"ל בקובץ הערות עמ"ס יבמות סימן י"ז הקשה דכן אצל אביו חייב בהסיבה ותלמיד אצל רבו אינו חייב וכתב הטעם משום דסתם אב מחיל על כבודו ואמנם אם אינו מוחל אסור לכן להסיב וקשה מ"ש מכל המצוות דאפילו מצוה דרכנן אינה נדחית מפני כיבוד אב ועיי"ש.

אבל לפמש"כ הא דמפני אביו אינו

מסיבה לעצמה אזי בפני בעלה בעי הירו' דאולי צריכה הסיבה כיון דבעלה מיסב וכן עבד בפני אדונו ולכן נקט הירו' עבד לפני רבו ואשה לפני בעלה ואהא מסיק א"ל ברבי עד כאן שמעתי וא"צ הסיבה, א"כ אשה לעולם א"צ הסיבה כסתימת הר"מ והר"ח ומה דנקט השאלות לאו דרכא דנשי למיזגא אין זה הירו' שכאן כמש"כ הנצי"ב אלא הוא הביאור אמאי אינה מסיבה אפילו שאין לה בעל ולכאורה לפ"ז היה אפשר גם לפרש הביאור בגמ' שלנו דגרסי אשה בפני בעלה דאתא לאשמעינן חידוש דאפילו בפני בעלה א"צ הסיבה וכש"כ שלא בפני בעלה אלא דעדיפא לומר דהני ראשונים לא היו גרסי לה כלל.

לפ"ז מבואר בפשיטות מה שעמדו עליו התוס' בריש פרקין מה הוא חידושא דמתני' דנקט ואפילו עני שבישראל דלפמש"כ היינו חידושא דאפילו עני שבישראל שאינו אוכל בהסיבה כלל כל השנה מ"מ בליל הסדר הוא מחויב לאכול בהסיבה דמה שכל השנה אינו אוכל בהסיבה הוא רק מפני שהוא עני אבל בטבעו בר הסיבה הוא ולכן בליל הסדר הוא מחויב בהסיבה.

קט"ז ע"א

במתני' וכאן הבן שואל וברש"י ורשב"ם מה נשתנה עכשיו שמוזגין

מסובין להודיע שיצאו מעבדות לחירות והיינו דס"ל דעבד חייב בהסיבה בפני רבו ואח"כ אמר דר' יוסי בעא הא מילתא קומי ר' סימון אפילו עבד לפני רבו אפילו אשה לפני בעלה א"ל ברבי פירשו דכלומר לא צריכי הסיבה. והנה מדשאל הירושלמי אשה בפני בעלה אם צריכה הסיבה ה"ז דוגמת השאלה עבד לפני רבו אם צריך הסיבה שהרי שאל את ב' השאלות ובעבד הרי אמר שם הירושלמי שדרך העבדים להיות אוכלין מעומד ועכ"ח הביאור הוא דכמו עבד שלא בפני רבו אמר בירושלמי דרך עבדים להיות אוכלין מעומד דהיינו שאינם מסיבים ה"נ נשים שלא בפני בעליהן אינן מסיבות ולכן בעי אם עבד בפני אדונו צריך הסיבה וכן אשה בפני בעלה כיון שמשום ליל פסח אדונו של העבד ובעל האשה הם מסובים אם גם הם צריכים להיות מסובים ואהא מסיק בירושלמי דאין חייבים בהסיבה.

והנה רב לוי קאמר שם דעבד חייב בהסיבה להודיע שיצאו מעבדות לחירות ולכאורה דין ההסיבה של כל אחד ועכ"פ לאידך דס"ל דאין חייבים בהסיבה הביאור הוא כמש"כ דכיון דאין דרכם לאכול בהסיבה הרי אין להסיבה חלק באכילתם ואכילתם מפוקעת מדין הסיבה וא"כ מה דנקט הירו' אשה בפני בעלה אין הביאור כמש"כ הגאון הנצי"ב דכיון שאינה מסיבה עמו לכן ל"צ להסיב אפילו לעצמה אלא איפכא דאע"פ שאינה

אירע כך וכך היה וכיצד משנה מחלק להם קליות וכו' וכיוצא בדברים אלו ע"כ ותמה על עצמך שע"י השינויים האלו הבן ישאל הד' קושיות של מה נשתנה דודאי ישאל על עקירת השולחן למה עוקרים וגם ישאל אולי חלק מהד' קושיות אבל כל הד' קושיות לא פחות ולא יותר אתמהא מיהו זה יש לדחות קצת עפמש"כ התוס' שם דקודם הבן שואל על עקירת השולחן ואביו עונה לו עדיין יביאו שולחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים אבל מ"מ עדיין תמוה. וע"כ כמש"כ דהמצוה היא שהבן ישאל על השינויים של הלילה הזה והוא על כל שינוי שישנו אלא דמלבד זה יש ד' שאלות שאותם חייבים לשאול כיון שכך הדין להיות שאלות אלו חלק מסיפור יצי"מ וזש"כ הר"מ וכאן הבן שואל סתם ולא פירש ואח"כ מיד כתב ואומר הקורא כיון שהוא קורא ההגדה מה שהוא מחויב לשאול משום מצות סיפור יצי"מ ושמפני כן הוא חלק מהגדה.

ולפ"ז יבואר כמין חומר מש"כ רש"י והרשב"ם וכאן הבן שואל אביו כאן במציגת כוס שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה כיון שהמצוה שהבן ישאל על כל שינוי וכאן שזה קודם מה נשתנה אזי הבן שואל גם שאלות שאינם מהד' שאלות. ובאמת הדברים כתובים בתוס' לעיל קט"ו ד"ה כדי שיכיר התינוק וישאל אבל במה ששאל

כוס שני. והתוס' לעיל קי"ד ע"א ד"ה הביאו לפניו ואביו עונה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן שואל למה אנו מטבילין שתי פעמים וצ"ע דפשוטות של מה נשתנה לא הוזכרה בה השאלה הזאת מה נשתנה שמוזגין כוס שני ומנ"ל לפרושי כן.

והנה בר"מ בפ"ח מחו"מ ה"ב ומוזגין הכוס השני וכאן הבן שואל ואומר הקורא מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות והנה כאן לא סגי שהבן שואל אלא הבעל הבית חוזר ואומר מה נשתנה ועוד שלגבי הבן כתב הר"מ שהבן שואל ואילו לבעה"ב כתב הר"מ ואומר הקורא.

ואשר י"ל בזה דהר"מ מפרש בכולה גמ' דהא דהמצוה שהבן שואל אין זה דוקא שאלות שכתובים במה נשתנה דהא איכא יותר שינויים כגון שרואה שמוזגים כולם כוס שני אלא העיקר שהבן ישאל על השינויים שבלילה הזה והוא על כל שינוי שהוא שע"ז יבוא אביו להסביר לו סיפור יצי"מ אלא שמלבד הדין שהבן צריך לשאול על השינויים יש גם דין של ד' דברים שאותם חייבים לשאול מה נשתנה ומשו"ה הם גם הקובעו לחלק מהנוסח של הגדה של פסח והם הכתובים במתני' דמוזגו לו כוס שני והנה בר"מ כתב שם בפ"ז ה"ג וצריך לעשות שינוי בלילה הזה כדי שיראו הבנים וישאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות עד שישב להם ויאמר להם כך וכך

וכזה דומה הזכירה לשבת שאין הכוונה זכירה במחשבה אלא בפה שצריך לספר הנסים ונפלאות. וכזה מבואר מש"כ הר"מ בסה"מ מצוה קנ"ז וז"ל ולשון מכילתא מכלל שנאמר כי ישאלך בנך יכול אם ישאלך בנך אתה מגיד לו כו' ת"ל והגדת לבנך אע"פ שאינו שואלך אין לי אלא בזמן שיש לו בן בינו לבין עצמו בינו לבין אחרים מנין ת"ל ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה רוצה לומר שהוא צוה לזכרו כמ"ש זכור את יום השבת לקדשו וכונת הר"מ הוא דמדרשה זאת חזינן דאותו והגדת לבנך נכלל בקרא דזכור את היום הזה הרי דאפילו בינו לבין עצמו יש לו הזכירה דפה שבקרא והגדת וע"כ דזכור את היום הזה היינו זכירה בפה.

דף קט"ו ע"א

בגמ' אמר עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן פירש"י ורשב"ם כורכן בבת אחת פסת מצה ומרור. הר"מ בפ"ח מחו"מ ה"ו ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת ומברך וכו' על אכילת מצה ומרורים. ובהשגות הראב"ד זהו כהלל מ"מ זה הסדר לא דייק עכ"ל. והקשה הלח"מ כיון דהר"מ חשש לדהלל וחכמים, איך כתב בזמן בהמ"ק רצה עושה זה רצה עושה זה הול"ל דליעבד תרווייהו כמו בזה"ל. ועוד דהא אמרינן דהוה כורך פסת מצה ומרור יחד משום קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו, א"כ הר"מ

למה אנו עוקרין השלחן לא יפטר ממה נשתנה, הרי דמלבד השאלות של שינויים יש השאלות של מה נשתנה שמחוייבים לשאלם משום הדין סיפור יצי"מ של ליל הסדר.

* * *

כתב הר"מ שם בפ"ז ה"א מ"ע של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים כליל חמשה עשר בניסן שנאמר זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים כמו שנאמר זכור את יום השבת ע"כ. ועמדו המפרשים במה דימה לזכור את יום השבת. והאור שמח כתב כיון שמה"ת לקדשו ומד"ס לזכרו על היין וכי לית ליה יין מקדש אריפתא כמו כן הוא גם כאן דמה"ת לזכור הנסים ולספר אותם וחכמים תיקנו לספר הנסים על היין. וכי לית ליה יין אומר ההגדה על המצה את"ד.

ובאמת שאם זה היה כוונת הר"מ הרי היה צריך לומר כן במפורש שהרי חידוש דין אין לומר ברמיזה. וגם הרי כתב הלכה זו כאן בפ"ח הי"ב כמ"ש"כ האו"ש עצמו.

וי"ל בכוונתו דזכור הרי הוא במחשבה שבזה זכור וכיון שאמרה תורה זכור את יום השבת לקדשו והתם הזכירה אינה במחשבה אלא בפה דהיינו לעשות קידוש ה"נ כליל ט"ו בניסן שאמרה תורה זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים היינו נמי זכירה בפה

ועכ"פ שהוא דין בסעודה של אכילת ק"פ שבאותו זמן ואותה סעודה יאכל מצה ומרור יחד ואין זה דין בעצם האכילת ק"פ שצריך לאוכלם יחד וכש"כ שא"צ שיהיו גם בכריכה אחת אלא א"צ כלל לאכול יחד אלא רק המצה ומרור, וזה ודאי שהוא עכ"פ דין בסעודה שבו אוכל הק"פ שהרי ר"ח גרס יכול לא יהא אדם י"ח בפסח אא"כ כורכן בכ"א, הרי דלענין שע"ז יצא חובת הפסח איירי.

אשר לפ"ז מיושבים כל מה שנתקשו בזה דזה ודאי דהר"מ חושש לדהלל וחכמים ומשו"ה עבדינן לתרווייהו אלא דמש"כ רצה זה עושה רצה זה עושה עכ"פ כמש"כ הלח"מ להשמיענו דברכות הכריכה פוטרות הא דאח"כ אוכל כל אחד לבדו וכמ"כ אם אכל כל אחד בנפרד תחילה הרי הברכות פוטרות ברכת הכריכה שיאכל אח"כ ומאחר שאין לזה ענין לאכילת הק"פ עצמו לכן הר"מ כתבה להלכה זו בזמן אכילתה שהוא עור לפני אכילת הקרבן חגיגה ומיושב השגת הראב"ד ומשו"ה נמי הר"מ לא הזכיר שכורכן פסח מצה ומרור שהכריכה הוא רק עם מצה ומרור.

שו"ר שזה פלוגתת הפוסקים אם צ"ל בהגדה בזכר למקדש כהלל היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד או היה כורך מצה ומרור ואוכל ויסוד פלוגתתם הוא במש"כ.

היה צריך לכתוב הלכה זו של כריכה לקמן בסמוך בה"ז אחר אכילת החגיגה והול"ל שם וכורך פסח מצה ומרור. ונ"ל שזהו מה שהשיגו הראב"ד באומרו זה הסדר לא דייק דהיינו שהיה צריך לכתוב דין זה של כורך אחר אכילת קרבן החגיגה ומסיק הלח"מ דלעולם בעי הר"מ אפילו בזמן בהמ"ק שיעשה שניהם וכדכתב למטה לצאת מידי ספיקא דהלל ומה דאמר ואם אכל איירי לענין הברכות דאם בירך על הכורך תחילה הרי פטר המצה ומרור שיאכל אח"כ את"ד. וק"ק דאם הר"מ רק לענין הברכות איירי הרי זה גופא יאמר אחר הדין של אכילת החגיגה. ועוד תמוה שהר"מ לא הזכיר כלל הק"פ שהוא עם הכריכה של מצה ומרור שכך כתב ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת ומטבל בחרוסת (ועיין במפרשים ובדברי חיים בפסקא הראשונה שעל הכורך טעם).

אבל המוכרח בזה שהר"מ דעתו כמש"כ רבינו חננאל מאן תנא דאמר מצות אין מבטלות זא"ז הלל דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורך המרור על המצה ואוכלו בכ"א, הרי שלא הזכיר כאן פסח כלל ובסמוך ג"כ כתב בדבריו א"ר יוחנן חלוקין עליו חבריו על הלל דתניא יגול לא יהא אדם יוצא יד"ח בפסח אא"כ כורכן בכ"א מצה ומרור ואוכל כדרך שהלל אוכלן ת"ל וכו', הרי לר"ח הא דהלל ס"ל דכורך מצה ומרור היינו בלא הק"פ

שערי הלכות

עה

הערה בענין שמחת יו"ט

וישאלו, וא"כ היכא דלא שייך האי טעמא מנ"ל. אבל מפורש כאן בירושלמי הא תני צריך הוא לשמח את אשתו ואת בניו ברגל כמה משמחן וכו' בראוי להן כגון אגוזין ולחזין והעיר בזה הבספר מיכל המים שעל הירו', הרי דדין הירו' הוא דין בכל יו"ט וחילוק דין זה מגמ' הבבלי שכתבו הר"מ בפ"ז מחו"מ ה"ג דהוא דין בליל הסדר כדי שישאלו:

בגמרא שם אלא מחלקין קליות ואגוזין. בר"מ בפ"ו מה' יו"ט ה"ה כיצד הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות והיינו בכל יו"ט והב"י סימן קכ"ט כתב לא מצאתיו מפורש ואע"ד שתניא בע"פ אמרו על ר"ע שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בע"פ הא מפרש התם טעמא כדי שלא ישנו

הרב משה אברהם הלוי דירעקטאר חבר ככולל

בענין אם קדושת הגוף צריך שוויות דמים
ואם פקע שם קודש מנותר ופיגול וטמא של קדושת הגוף

א

(כתובות ל' ד"ה זר) גבי תרומה
דתשלומין דידה משום כפרה וחייב אף
בקלב"מ ועיי"ש. ובאמת עצם החילוק
של הנתיבות כ"כ התו"י (כריתות שם
ד"ה ואשם) וז"ל והא דחייב אשם
מעילה אנותר אע"ג דלא שוה מידי
ואמרינן בפרק כל שעה (דף כ"ט)
האוכל חמץ הקדש במועד לא מעל
התם בקדושת דמים דלא נחת עליו
קדושת הגוף וכשנאסר בהנאה אינו
שו"פ ולא נהנה מן ההקדש שו"פ
עכ"ל (ועיין תורע"א כריתות פ"ג מ"ד
אות ט' בחי' מאחיו רבי בונים, ובחי'
ר"א מגריידיץ שם, ובספר תקנת עזרא
דף י' וקונטרס תיקון חשוב פ' י"ד
וט"ו, עין יצחק חאה"ע סי' פ"א ופ"ב
אות כ', ופירוש הרדב"ז על הירוי
תרומות פ"ז ה"א, ושו"ת זרע אברהם
סי' י"א אי"ד, ד"ה והנה, ואכ"ה ד"ה
ובגוף, וסי"ז אכ"ד ד"ה והנה וכו').

והנה בהגהות מצפה איתן כריתות ד'
ע"א כתב דלא כהנתיבות וז"ל דלא
מחייב בנותר אשם מעילות אא"כ
שהוא שו"פ אי לא היה קודש ואע"ג
דבלא"ה אסור בהנאה משום קודש ולא
שוה מידי אפ"ה מעל כשאר כל

הקצה"ח והנתיבות סימן כ"ח, והצל"ח
פסחים כ"ט ע"א בשם הגאון מוהר"ר
וואלף לוי (וה"ד בספר פתח הבית שם
אות נ'), וישועות יעקב או"ח סימן
ש"א סק"ג הקשו אמשנה דכריתות י"ג
ע"ב יש אוכל אכילה אחת וחייבין
עליה ד' חטאות ואשם אחד טמא
שאכל חלב והיה נותר מן המוקדשין
ביוה"כ ר"מ אומר אם היה שבת
והוציאו חייב, הרי בשבת פטור מקרן
וחומש משום קלב"מ וא"כ גם מאשם
פטור כדאמרינן בפסחים כ"ט ע"א
ותרד"ה ר"נ.

והנתיבות תירץ (וכיוון בזה לדברי
הצל"ח שם ועיין בפתח הבית שם)
דיש לחלק בין קדושת דמים לקדושת
הגוף, דבקדושת בדק הבית הוי
התשלומים של מעילה דקרן וחומש
משום גזל הקדש ודין של תשלומי קרן
עליו, א"כ היכא דקלב"מ הוא פטור מן
התשלומים דקרן וחומש וכן מאשם,
אבל בקדשי מזבח מעילה דידה אינו
משום גזל הקדש רק משום כפרה
וקלב"מ אינו פטור, וכמש"כ תוס'

בנהור שרגא (יבמות ל"ד ע"א ד"ה רמ"א) שהנותר שו"פ והוי בר דמים. והביא עוד ראייה מדברי הרמב"ם פ"א ממעילה ה"ה נסתפק לו אם מעל פטור משמע משום ספק ממון דמשום ספק כפרה חייב עיי"ש.

הנה יש להביא ראייה להמצפה איתן, ודלא כהנתיבות, מגמ' כריתות י"ח ע"ב נהנה היום נהנה למחר אפילו מכאן ועד ג' שנים מנין שהן מצטרפין ת"ל תמעל מעל ריבה ואמאי הא כיפר עליה יוה"כ אמרי כי מכפר יוה"כ על איסורא על ממונא לא מכפר ע"כ. וא"כ לפ"ד הנתיבות דהא דחייב להביא אשם כשנהנה אינו מטעם חיוב ממון רק משום כפרה, מה מתוך הגמ' כאן על ממונא לא מכפר, הוא כגמ' כשנהנה מן ההקדש ולפ"ד הנתיבות חייב לשלם משום כפרה ולא משום חיוב ממון, א"כ אמאי יוה"כ אינו מכפר הרי חייב להביא קרבן רק משום כפרה. ואם נימא דהגמ' מיירי רק בקדשי בדה"כ דלפ"ד הנתיבות התשלומים היא משום ממון, זה דוחק. דא"כ הו"ל להגמ' לומר מפורש דהיא ברייתא מיירי מקדשי בדה"כ, כחילוקן של הנתיבות. וזה יהיה תירוץ נכון לקושית הגמ'. א"ו דגם בקדשי מזבח מיירי וצ"ע.

אולם י"ל דבכריתות דף כ"ו איתא וא"ר תחליפא אבנה דר"ה משמיה דרבא חייבי מלקות שעבר עליהן יוה"כ חייב. ופריך פשיטא מ"ש מחייבי

הקדשים האסורים כהנאה שמועלין בהן כיון דחזי לגבוה והאי חזי לגבוה שאם עלה לא ירד וכפרש"י שם אבל היכא שאינו שוה מידי בלאו איסורא דנותר כגון שנסרח א"נ יש בו איסור אחר כגון חמץ דהקדש אין בו מעילה כיון שאינו שוה מידי ולא חזי נמי לגבוה ולא קא מפסיד מידי וכדאמר נמי במעילה (דף י') דהיכא דלא קא מפסיד מידי להקדש לא מעל בין בק"ק ובין באימורי ק"ק וע"כ גם התוס' לקמן (י"ג ע"ב) לזה נתכוונו במש"כ דהא דמחייב אשם מעילה אנתר אע"ג דלא שוה מידי ואמרינן בפרק כל שעה (דף כ"ט) האוכל חמץ של הקדש במועד לא מעל דהתם בקדושת דמים דלא נחתה עליו קדושת הגוף וכשנאסר כהנאה אינו שו"פ ולא נהנה מן ההקדש שו"ה ע"כ דר"ל דאיסור זה דנותר אינו מוציאו מידי מעילה אע"ג דאינו שוה מידי נחתה עליו קדושת הגוף וחזי לגבוה דאם עלה לא ירד משא"כ גבי חמץ כשנאסר לא חזי נמי לגבוה והא דקאמרי דגבי חמץ לא נחתה עליו קדושת הגוף קושטא קאמרי ולא דוקא דאי נמי הוה עליו קדוה"ג היה נפקע מדין מעילה באיסור הנאה דלא שוה מידי ולא חזי לגבוה וכמוכח הסוגיא דספ"ה ופ"ב דמעילה שכתבתי וראיתי בספר נתיבות כסי' כ"ח שכתב בפשיטות דקדוה"ג לא תליא מעילה דידיה בדמים כלל ואף היכא דלא הוה בר דמים הוא מועל משום כפרה וזה אינו כמו שמבואר בסוגיא דלקמן ובמעילה עכ"ל. וכ"כ

לא היו צריכים לחלק. דבפסחים שם מיירי לא שוה הקדש כלום שהוא חמץ ואסור בהנאה אבל גבי נותר יש להקדש חשיבות ממון משום דין דאם עלו לא ירדו, לפ"ד. וחילוק זה לא נזכר בתו"י שם. אלא כוונתו כמש"כ הנתיבות שם, דבקדושת הגוף התשלומי קרבן הוי משום כפרה ולא משום ממון שחייב להקדש, א"כ אפילו אם לא שוה מידי חייב להביא קרבן, אבל בקדושת דמים אם לא שוה מידי א"צ לשלם כלל שהרי לא גזל ולא עשה חסרון בהקדש.

ב

ונ"ל להביא ראיה להנתיבות מדברי הרמב"ם פ"א מה' מעילה ה"ג שכתב דכל המועל בזדון לוקה ומשלם. ובגליון שם הביא בשם ספר דבר שמואל סימן שכ"ו שהקשה אמאי פסק הרמב"ם דלוקה ומשלם הרי ההלכה בכל מקום דאינו לוקה ומשלם משום דאמרינן קלב"מ. אולם לפ"ד הנתיבות מיושב שפיר, כיון דעצם התשלומים משום כפרה לא אמרינן קלב"מ ומלקות פטרו מכפרה.

ובזה יהיה ניחא לשון הר"מ שם שכתב: וה"ה לשאר כל קדש בין מקדשי המזבח בין מקדשי בדה"ב אם נהנה בהן שו"פ לוקה עכ"ל, ואמאי לא כתב הר"מ דמשלם. אבל לפ"ד הנתיבות מיושב היטב, דכאן מיירי הר"מ מדין קדשי בדה"ב ג"כ וכתב

חטאות ואשמות ודאין ומשני סד"א החם ממונא' הוא אבל הכא דגופא הוא אימא לא. ופירש"י ד"ה ממונא: דמחייב לגבוה וכיון דאפשר לשלם לא פטור ליה יוה"כ דבתשלומי ממון לא שייכא כפרה עכ"ל, הרי מפורש ברש"י, דחטאות ואשם, דבודאי הם לא באין לשם ממון שחייב להקדש, רק לכפרה הם באין, ומשור"ה קלב"מ אינו פוטור מחטאת (עיין בתוס' פסחים דף כ"ט ע"א ד"ה ר' נחוניא), אעפ"כ הגמ' קרי ליה ממונא, וכיון שהוא ממונא, אמרינן דיוה"כ אינו מכפר, כוונת הגמ' דאף דחטאת ואשם אין בהם דין תשלומי ממון רק דין כפרה מ"מ כיון שצריך האדם להוציא ממון לכפרתו לקנות קרבן חטאת ואשם א"כ יש על החטאת ואשם שם ממון, ונקרא ממונא, וחייבי מלקות שעבר עליהן יוה"כ הוי ס"ד ששאני מקרבן דאם עשה איסור א"צ להוציא ממון עבור כפרתו כקרבן, רק תליא בתשובה, ובאופן זה יוה"כ מכפר אבל על ממונא, שצריך להוציא ממון לכפרתו ולהביא קרבן מממונו, בזה יוה"כ אינו מכפר. ולפ"ק ל"ק על הנתיבות דקאמר דעיקר חיוב קרבן משום נהנה מקדשי מזבח הוא משום כפרה ולא משום חיוב ממון להקדש (ועיין שו"ת עין יצחק שם ספ"א אות ב).

נהנה מה שהביא המצפה איתן מתו"י שם ומה שפירש בכוונתו הוא קשה, דלפמש"א המפ"א למה כתב התו"י חילוק בין קדושת הגוף ובין קדוש"ד,

ע"י פדיון והדמים של המכירה להקדש ועצם התשלומים הוי תשלומים על מה שהפסיד להקדיש במעילתו. שהרי אי אפילו למכר אותו באותם דמים שהיה שוה קודם לפגימתו בהקדש זו. שהרי נהנה ממנו פגמה. וד"ז מפורש בגמ' מעילה ב' ע"ב דחטאת בעלת מום שהיתה עומדת למכירה ומתה אין בה מעילה מה"ת. וכתב רש"י שם בד"ה לא יעל עד שיפגום: עד שיחזור ממנו דכיון דקדושת דמים היא לא מעל עד שיחסר מדמיה כגון שתלש מן הצמר או שחרש בה והכחישה דכיון דבעלת מום היא קיימא לדמיה וקיי"ל כל העומד לדמים אין מועלין בו עד שיחסר מדמיו אבל כל שאינו עומד לדמים כגון כוס של זהב של הקדש כיון שנהנה ממנו כ"ש אע"פ שלא חיסרו מעל וכשהיא מתה דלאו לדמי קיימא דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים כיון שנהנה בשו"פ מעל אע"פ שלא חיסרו והאי מעל מדרבנן הוא דלאחר שמתה ד"ה אין בה מעילה מדאורייתא עכ"ל. וכ"כ בתוס' שם דף ט"ו ע"א ד"ה ואפילו זו"ל: וא"ת תיפ"ל דלא מעל משום דאמר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים עכ"ל. מבואר מזה דהיכא דההקדש אינו שוה כלום וא"א למכור אותו לא שייך בו דין מעילה, אבל בקדושת הגוף יש בה מעילה מה"ת אפילו אם אין במעשה המעילה חסרון של שו"פ, שהרי נותר הוא אסור בהנאה ואסור למכרו כדאמרין בפסחים דף פ"ט ע"ב דהמוכר עולתו

מדין מלקות. ובהלכה דלעיל כבר כתב מדין תשלומין. אח"כ בא לידי ספר דבר שמואל הנדמ"ח וראיתי בסוף דבריו שכתב כדברי הנתיבות שם דאשם משום כפרה, אבל לא כתב חילוקו בין קד"ד לקה"ג, רק ביאר דברי הר"מ דתשלומים הם משום כפרה וקנס עיי"ש. (ועמש"כ בסוף המאמר ד"ה מה שהקשינו בראש דברינו וכו'. ועיין שו"ת בכורי שלמה אור"ח סי' מ"ו אות י"א ושו"ת זרע אברהם סי' י' אות ד' מש"כ לתרץ דברי הר"מ). וע"ע ש"ש ש"ז פ"ד ד"ה ולכן, ודוק היטב. ועיין שו"ת עמק יהושע סוס"י ה' ובשה"ע שם ושו"ת מנחת ברוך סי' פ"ב ד"ה ואין לומר, ושם סי' כ"ח, ושו"ת אבנ"ז אור"ח סי' שע"ח אר' ה' וז' שכתב דפקע שם הקדש מחמץ.

מה שהקשה המצפה איתן על הנתיבות מגמ' כריתות כ"ג ע"א דאם הותר אינו שו"פ אינו חייב לשלם לפענ"ד ל"ק דהנה זהו פשוט דבמעילה צריך שיהיה שו"פ, ולא נעלם ד"ז מרבינו הגדול הנתיבות וכמו לגבי כרת השיעור לחייב הוי רק בכזית כמ"כ במעילה יש שיעור. והשיעור במעילה הוא דאם לא היה חפץ זה של הקדש היה החפץ שו"פ או התורה מחייב להביא קרבן מעילה, אם נהנה בשיעור כזה. ואם לא היה החפץ שו"פ כשלא היה הקדש, אז פטור. אבל יש חילוק בין קדושת הגוף לקדושת דמים, שהרי בקדושת דמים עצם הדבר עומד למכר

לעכו"ם היה מקבל ממנו דמים מ"מ כיון שאסור למוכרה לעכו"ם אין בה דמים ופטור ממעילה. ונותר אע"פ שאסור למוכרו לעכו"ם וכן אסור להעלותו ע"ג המזבח יש בו מעילה אבל לפ"ד הנתיבות ניהא דהתשלומין הוי רק משום כפרה, דבקדושת הגוף הוי התשלומין רק משום כפרה שאין בעלים להקדש ולא שייך דין תשלומין (כמש"כ בדבר שמואל שם), ולא כמש"כ המ"א, משו"ה חטאת בעלת מום שמתה שקדושתה רק קדושת דמים ואינו שוה מידי אין בה מעילה אבל נותר שקדוש בקדושת הגוף הוי התשלומין משום כפרה, וזה כוונת התו"י דשאני חמץ של הקדש דהוי קדושת דמים ואם אינו שוה כלום אין בו מעילה אבל לא נותר ודוק בדברי התו"י שם. והעיר בחידושים מהר"ב"א על מש' דכריתות פ"ג מ"ד, ובשו"ת עין יצחק חאה"ע סי' פ"ב אות כ' ובהגהות אמרי ברוך חו"מ כ"ח ובפתח הבית שם הביא דברי התו"י שם לראיה לתירוצו, ששם כתב כדברי הנתיבות.

ג

מש"כ רש"י כריתות דף כ"ג ע"א ד"ה בגסה דנותר חזי לגבוה שאם עלו לא ירדו (ועיי"ש כל הענין בגמ' א"ל רבא לר"נ וליתי נמי אשם ודאי דנותר וכו') והביאו הגאון רע"א בגליון שם דף י"ג ע"ב ד"ה תוס', ובספר נהור שרגא יכמות דף ל"ד ד"ה רמ"א אם היתה שבת כו' כתהב דכוונתו להביא ראיה

ושלמיו לא עשה ולא כלום. א"כ ה"ה גבי נותר. ואם גזל אחד מחבירו דבר שהוא אסור בהנאה הגזלן אינו חייב לשלם דמים להגזל. ואפילו את"ל שהיה יכול למכור אותו לעכו"ם והדמים מותרין כדאי בקדושין דף נ"ו ע"ב וכ"כ הר"ן פ"ק דחולין גבי חמצן של עוברי עבירה (ד"ה גמ' דף ב' ע"ב) ועיין מרן בש"ע או"ח סי' תמ"ג ס"ג וביו"ד סי' קל"ב מ"מ פטור הגזלן מלשלם כדאי בב"ק דף ע"א ע"ב דאם גנב שור הנסקל וטבחו אינו חייב רק למ"ד דבר הגורם לממון כממון דמי. וכ"כ מרן בשו"ע חו"מ סי' רל"ד ס"ד דאיסור הנאה אין שייך בהם שום מכירה והלוקח פטור לשלם דמיה למוכר. וז"ל כל איסורי הנאה בין מדברי תורה בין מד"ס מחזיר את הדמים ואין בהם דין מחילה כלל עכ"ל (ועיין בספר מאירת עינים וש"ך שם ודו"ק ועיין משה"א ופ"ת שם). וה"ה במכירת קדשים שהם קדשי מזבח שיש להם קדושת הגוף וכן נותר שהוא אסור בהנאה ואם היה מוכרם היה עושה כזה איסור אין להם שום שויות דמים, ואפילו אם העלה נותר ע"ג המזבח, באיסור, דדינו אם עלה לא ירד מ"מ כיון דאסור להעלותו ע"ג המזבח, אין על הנותר שום שויות דמים כלל, ומ"מ חזינן דחייב להביא קרבן מעילה אם נהנה מן הנותר. ומה החילוק מחטאת שהיא בעל מום שמתה דאסור למוכרה ואין בה מעילה (כדלעיל מדברי הגמ' מעילה ב' ע"ב ורש"י שם), ואף אם היה מוכרה

רש"י הנ"ל והאריך בזה והביא דברי הנתיבות וכתב: וזה נהכון לפע"ד וכ"כ הגאון רמ"א בשו"ת עין יצחק שם.

אולם המהרש"א (קדושין דף נ"ו ע"ב) כתב וז"ל בפיגול וכו' דפקע מינייהו איסור קודש עכ"ל (ד"ה המקדש), דלא כמש"כ לעיל דלא פקע מותר שם הקדש, המהרש"א כתב כנ"ל לכאר דברי התוס' על המשנה שם, וז"ל המשנה: המקדש בערלה ובכלאי הכרם וכו' אינה מקודשת. והק' תוס' שם ד"ה המקדש אמאי לא חשיב במשנה פיגול ונותר וטמא. וע"ז תירץ דבקדשים לא קא מיירי. והקשה המהרש"א תיפ"ל דמשום איסור קודש אינה מקודשת כדתנן לעיל המקדש בחלקו כו' ותירץ המהרש"א דפקע מינייהו איסור קודש. וזה פלא וכמו שהקשה הקרני ראם שם מדברי הגמ' (נדרים דף י"ב והר"ן שם) דבפגול לא פקע כח הקדש. וכן קשה מגמ' מעילה הנ"ל וכמש"כ לעיל בס"ד. ובאמת בתוס' הרא"ש שם ד"ה אינה מקודשת כתב: ופיגול ונותר וטמא הם בכלל קדשים דלעיל. והלא דבר הוא למה לא פי' תוס' כן. וזה קושיה המהרש"א ופירש כנ"ל.

ובפני יהושע ובאור חדש וברש"ש שם הקשו על המהרש"א ממשנה דיש אוכל אכילה אחת וחייבין עליה ד' חטאות ואשם אחד וכו' (כריתות י"ג) דחשיב שם נותר.

ובאור חדש תירץ דיש חילוק בין חלב

מרש"י שם דגם בקדה"ג בעי' שיהא בר דמים (ועיי"ש ומש"כ ע"ד הקצה"ח והנתיבות הנ"ל) וכן הביא המ"א ועוד מרבתינו האחרונים, ראיה מרש"י הנ"ל, לפענ"ד אין זה ראיה. דאין כוונת רש"י משום דין עלו לא ירדו יש לנותר שוויות דמים, דז"פ דכיון שאסור לכתחילה להעלותה ע"ג המזבח אין בה שוויות דמים רק כוונתו שאם דינו עלו לא ירדו עדיין לא פקע מן הנותר שם הקדש. ויש על הנותר שם הקדש מפני זה. אבל אם היה הדין דאם עלו ירדו הרי פקע ממנו שם הקדש כדאיתא במעילה דף י' ע"א דאם נהנה מבשר ק"ק שנטמא פטור ממעילה משום דהבשר אינו עומד להעלותו ע"ג המזבח, כיון שנטמא, ואין שם הקדש עליו.

וזה מפורש בשו"ת חת"ס או"ח סימן ק"פ בסוף התשו' וז"ל: אם עלה לא ירד א"כ אכתי שם קדשי מזבח עלי' עכ"ל. ויע"ש כ"ד בד"ה ויש לי מקום עיון בכריתות כ"ג ע"א פירש"י ד"ה בגסה וכו', שפי' דנותר לא שוה כלום, והביא הרבה ראיות לזה.

אח"כ ראיתי בהגהות מהח"ס עמ"ס כריתות הנדפס בסוף ש"ס ווילנא דף י"ג ע"ב שהביא ראיה מדברי רש"י הנ"ל (כריתות כ"ג ד"ה בגסה), וכדברי המ"א והנהור שרגא הנ"ל, דכיון שאם עלה לא ירד הו"ל כשו"פ להקדש, וזה שלא כמש"כ בתשובותיו, ועיין לקמן. ועיין ערוך לנר שם י"ג שהביא דברי

דלא כהנ"ל. דלזה הקשה רש"י דכיון דחלב נותר אסור בהנאה איך מועלין בו, הרי לא שוה כלום משו"ה תירץ דשפיר מועלין בו דהוי כמו שאר כל הקדשים דאסורין בהנאה דהאי נמי חזי לגבוה דאם עלו לא ירדו והוי כמו כל הקדשים הכשרים דאסורים בהנאה דמועלין בהם. אבל זה לא היה קשה לרש"י כיון דנותר הוא ולא חזי למזבח ולא לאכילת אדם לא מקרי קודש ה' ואין מועלין בו דהא פקע מינייהו איסור קודש.

ורש"י תירץ כיון דאם עלו לא ירדו עדיין בקדושתם עומדים דחזי למזבח, ולא פקע ממנו שם קודש, והזר האוכלם חייב עליהם משום איסור קודש. וזה מוכרח מהגמ' שם, דאם נימא דנותר ופיגול פקע מינייהו קדושתן חלב ואימורין אמאי מועלין בהם ואמאי אם עלו לא ירדו והא טעמא דאם עלו לא ירדו משום דהמזבח מקדש את הראוי לו (זבחים דף פ"ג במשנה המזבח מקדש את הראוי לו וכו') והם ראויים למזבח מקרי כדאיתא בזבחים דף פ"ד, וכמש"כ הרמב"ם פ"ג מה' פסולי המוקדשין ה"ז שכל הפסולין אם עלו לראש המזבח לא ירדו. ושם בהלכה י"ח המזבח מקדש את הראוי לו. ואם פיגול ונותר פקע מהם קדושתן אינם ראויים למזבח, אלא הם בקדושתן ונקראים ראויים למזבח. ואם עלו לא ירדו (ועיין בגליוני הש"ס להגר"ע ז"ל ירושלמי זרעים אות קצ"ז).

ואימורין דהם קריבין ע"ג המזבח דאע"ג שם נתפגלו או שנותירו חייב עליהם אשם מעילות דעדיין הם קודש כדאיתא בכריתות שם אבל בכשר דאינו קרב ע"ג המזבח פקע מינה איסור קודש כשנעשה פיגול או נותר וכסברת המהרש"א. והטעם דדוקא הקרב ע"ג המזבח כיון דקיי"ל בזבחים פ"ד דהנותר אם עלו לא ירדו, לכן הו"ל כקדשים הכשרים דיש בהם חיוב מעילה משא"כ בשר דקיי"ל אם עלו ירדו כדאיתא שם (דף פ"ה) משו"ה כשנתפגלו ונעשו נותר אז אינם ראויים כלל פקע מינייהו איסור קודש ואין בהם איסור מעילה. ואע"פ שכתב הגאון האור חדש לחלק בהכי לתרץ דברי המהרש"א, כתב ח"ל: ומ"מ מנ"ל הא, ושמעתי שהרגישו בזה על המהרש"א כמה גדולים עכ"ל. ועיין שו"ת בית יצחק או"ח סי' ס' אות י"ב שהביא קושיא הנ"ל בשם האחרונים ותו' כנ"ל. והביא ראייה מרש"י כריתות כ"ג ד"ה בגסה. וכיוון לחילוקו של הא"ח שקדמו' בזה, ח"ל רש"י שם: ואע"ג דאיסור הנאה הוא כשאר כל הקדשים האסורין בהנאה שמועלין בהם דהאי נמי חזי לגבוה שאם עלו לא ירדו עכ"ל, הרי מבואר דהטעם הוא משום שאם עלו לא ירדו משא"כ בכשר דאם עלו ירדו. דבשר אין בהם מעילה דפקע מהם איסור קודש, שהרי דינם דאם עלו ירדו. אבל אם נדייק שפיר, יש להוכיח מרש"י דבשר פיגול ונותר לא פקע מינייהו שם קודש ועדיין הם בקדושתן כשאר כל הקדשים

מעילה אע"ג דטעון שריפה.

ולפי האמת בשר נותר לא שייך בו מעילה שהרי איסור נותר הוי כלאחר אכילתן כמש"כ הרמב"ם פי"ח מה' פה"מ ובבשר אין מועלין כי אם קודם זריקת דמים כדאיתא במעילה דף ח' ע"ב א"כ בזמן דחייב עליו משום נותר כבר נזרק הדם ואין בו מעילה, אבל בשר פיגול שנתפגל בשחיטה או בשאר עבודות וכן (לשיטת רש"י ותוס' ועיין לקמן אות ד) בשר שנטמא קודם זריקה, הדין פשוט דחייב מעילה כיון דלא נזרק הדם.

והנה בגמ' מעילה דף ג' ע"ב א"ר גידל אמר רב זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה בק"ק וכו'. ופרש"י שאינה חשובה כ"כ שתוציא בשר ק"ק מידי מעילה כזריקה כשרה דקיי"ל דמאחר שנזרק הדם כראוי יש בבשר היתר לכהנים ואין מועלין בו אבל הכא כיון דפיגול בזריקה לא יצא הבשר מידי מעילה דהא לא חזי לכהנים עכ"ל, הרי להדיא דבשר ק"ק שנתפגל אע"ג שהוי פיגול וחייב עליו משום פיגול אפ"ה חייב עליו משום מעילה. ואע"ג דבשר הוא ואם עלה ירד אפ"ה קדושתה לא פקע ממנו. ואין לומר דמיירי בבשר של עולה שכולה לאשים דגם בבשר אם עלה לא ירד כמו באימורים. ז"א דפשיטא דהוי לגבוה, ומה קמ"ל במש"א אינו מוציא מידי מעילה. הא בשר עולה אפילו לאחר זריקה יש בה מעילה. א"ו בשאר ק"ק מיירי. והכי

אולם נ"ל פיגול נותר וטמא דבשר קדשי קדשים דאמרינן אין בהם מעילה אע"ג דלא פקע קדושתו, והם איסורין בהנאה ולא חזו לגבוה ולא שוה מידי, וכמו שהקשה רש"י (כריתות כ"ג שם), תלוי בהא דאיתא במעילה דף י"א ע"ב דקאמר התם: לימא מתניתין דלא כראב"ץ דאמר לול קטן היה בין כבש למזבח במערכו של כבש, אחת לשבעים שנה פירחי כהונה יורדין בו ומביאין יין קודש שהוא דומה לעיגולי דבילה ושוורפין אותה בקדושה דילפינן מנותר דשרפת' בקדושה וכו' ופרש"י (ד"ה לימא, וד"ה ל"א) כיון דמצריך להו שריפה בקדושה אית ליה נמי שמועלין בהם ואכתי בקדושתיהו קיימי (עיי"ש כל לשונו), א"כ גם בשר פיגול ונותר וטמא דשריפתם בקודש עדיין הם בקדושתם ואית בהם מעילה, אבל לאיכא דאמרי התם, לימא מתניתין כראב"ץ, ס"ל דאע"ג דבעו שריפה בקדושה אין מועלין וכפרש"י (דף ה' שם ובתוד"ה מה שם י"א). ועתה לגירסא זו לא חשיב האי דיוקא דלישנא קמא לראב"ץ וכו' ור"ל להאי לישנא דאיך אפשר לאוקמי מתניתין כראב"ץ והא מתניתין קתני דאין מועלין וראב"ץ מדאית ליה דטעון שריפה ש"מ דס"ל דמועלין כמו שדייק ללישנא קמא וע"ז כתבו דהאי לישנא לא חשיב האי דיוקא ר"ל דאע"ג דר"א ס"ל דטעון שריפה מ"מ אין מועלין דלאו הא בהא תליא וק"ל (לשון החק נתן ד"ה תוד"ה מה נותר), א"כ גם בבשר נותר פיגול וטמא אין בהם

או שנטמא דאם עלו ירדו. ואפילו בשר של קרבנות כשרים אם עלו ירדו. ומשום פיגול נותר וטמא לא פקע קדושתו ומועלין בהן כשאר בשר ק"ק ודוק. ובמעילה דף ב' תנן: ק"ק וכו' ששחטן חוץ לזמנו וחוץ למקומו מועלין בהן כלל א"ר יהושע וכו' וכל שלא הי"ל שעת היתר לכהנים מועלין בה וכו' ואיזו היא שלא הי"ל שעת היתר לכהנים שנשחטו חוץ לזמנה חוץ למקומה וכו'. הרי מבואר דבשר ק"ק שנתפגל כיון שלא הי"ל שעת היתר חייב מעילה. וכתב תוס' שם ד"ה ק"ק וז"ל כגון חטאת ואשם ושלמי ציבור שיש בהן מעילה עד שיהא בהם שעת היתר לכהנים דהיינו לאחר זריקה דעד שעת זריקה מיקרי קדשי ה' וכו' עכ"ל. ופריך בגמ' חוץ לזמנו וחוץ למקומו למאי חזי, ומשני הואיל ומרצין לפיגולין. ופרש"י (שם ע"ב ושייך לע"א ד"ה חוץ): הא שחיטה דמועלין בה הא פיגול הוא ולא חזי לא אימורין ולא בשר לכהנים ולא הוא קדשים ראויין כלל ואמאי מועלין בהן עכ"ל, ושם (ד"ה ומשני הואיל ומרצין לפיגולין): וכיון דהא זריקה חשובה כ"כ דצריכה מרצין לפיגול אכתי לא יצאת מקדושתה ומועלין בה עכ"ל, הרי מבואר להדיא דטעם דיש מעילה בפיגול אף בכשר כיון דזריקה חשובה למקבעי בפיגול חשיב נמי דמועלין בה.

ובתוס' מעילה שם ד"ה חוץ וז"ל: כלומר הול"ל דהוי כמאן דחנקינהו

אמרינן (שם ד'): לימא מסייע ליה הפיגול לעולם מועלין בו אע"ג דאיזרק הדם. ודחי כי תניא ההוא בעולה ופריך אי בעולה פשיטא דגבוה היא וכו' א"ו בחטאת. הרי מבואר דבשר חטאת אע"ג דאם עלה ירד אפ"ה כשנעשה פיגול מחייב עליו משום מעילה. ואע"ג דאיתותב רב גידל היינו דוקא מש"א זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה (ועיין ערוך השלחן העתיד ה' מעילה סי' ק"ע סעי' כ"ג). אבל קודם זריקה מועל בו וכדאיתא שם דף ו': רש"א יש פיגול שמועלין בו וכו' כיצד לפני זריקת דמים מועלין וכו' וכן איתא בכרייתא שם הא דקתני פיגול בק"ק שמועלין בהם מיירי בלא זרק הדם ודלא כרב גידל. ולפי"ז קשה על מש"כ רש"י הנ"ל בכריתות (כ"ג ד"ה בגסה ומוכא לעיל) דחלב נותר מועלין בו משום דחזי לגבוה ואם עלו לא ירדו, א"כ בשר ק"ק דפיגול אסור בהנאה ולא חזי לגבוה, ואם עלו ירדו, אמאי מועלין בו, לדברי רש"י.

וע"כ צ"ל כוונת רש"י כמש"כ לעיל דאין הטעם דמועלין משום דאם עלו לא ירדו, רק כוונתו, דקשה ליה, הרי נותר אסור בהנאה, שנותר כשאר קדשים, שאסורים בהנאה, דיש בהם מעילה, ורש"י הביא ראיה לזה דחזי לגבוה דאם עלו לא ירדו דאי נימא דלא הוי כמו שאר קדשים ולא מקרי קדשי ה' אמאי לא ירדו א"ו נותר כשאר קדשים אף דאסור בהנאה מועלין בהם. א"כ ה"ה בשר שנתפגל

וכמש"כ התוס' במעילה שם ד"ה קדשי וכו'. אלא לאחר זריקה דפקעה קדושה מהקרבת ולא מקרי תו הבשר קדשי ה', אלא האימורין משום דחזי לגבוה השתא מקרי קדשי ה' א"כ היכא דנפסלו לאו קדשי ה' נינהו כמו הבשר וע"ז תירץ דאכתי חזי לגבוה שאם עלו לא ירדו עכ"ל העולת שלמה. הרי ברור בכוונת רש"י דאין חילוק בין בשר לאימורין לענין מעילה וכמש"כ בגמ' מפורשת הנ"ל, ודלא כמש"כ רבותינו גדולי הדורות זצ"ל זיע"א לחלק בהכי המובא לעיל.

ד

ולענין בשר ק"ק שנטמא קודם זריקה אי פקע קדושתו וחייב קרבן מעילה. הנה במעילה י' ע"א איתא: א"ר הכל מודים שאם נהנה מבשר ק"ק שנטמא קודם זריקה וכו' דפטור ובגמ' פריך פשיטא מאי קא מפסיד ומשני מהו דתימא בשר ק"ק שנטמא אית להו מצות שריפה לכהנים קמ"ל, ופרש"י דאכתי אית ליה מקצת קדושה דבעו שריפה בקודש כשאר פסולי קודש קמ"ל דלא וכו'. הרי מבואר דבשר קודש שנטמא עדיין לא פקע ממנו איסור קודש ועדיין הוא בכל הקדשים הכשרים וזה שלא כדברי רבינו המהרש"א (קדושין שם הובא לעיל אות ג) דסבר דפקע, ורק לענין מעילה פטור משום דאינו מפסיד כלום אף דצריך שריפה. וכו' תוס' (מעילה שם ד"ה הכל מודים) וז"ל: וא"ת האי בשר

דלא חזי למידי וקשה דמאי פריך וכו' כיון דאיכא מ"ד אם עלו לא ירדו לא אמרינן כמאן דחנקינן כש"כ חוץ לזמנו וחוץ למקומו דלא נימא כמאן דחנקינהו דהא לכו"ע אם עלו לא ירדו כדפרישית לקמן עכ"ל. וקשה הרי דין עלו לא ירדו הוי רק באימורין אבל הבשר אם עלו ירדו, א"כ שפיר פריך הגמ' למאי חזו, דלא חזי לא לכהנים ולא למזבח, ואמאי מועלין בה, א"כ לפמש"כ תוס' הא קמ"ל דבשר פיגול יש בו מעילה אף דלא חזי למידי, וכדביארנו בכוונת רש"י בכריתות שם.

אח"כ ראיתי שבספר עולת שלמה הקשה וכתב לתרץ קושיא הנ"ל על רש"י בכריתות שם וז"ל: שם ד"ה בגסה וכו' שאם עלו לא ירדו עכ"ל לכאורה משמע דק"ל היכי מועלין בנותר הא לא שוה מידי דאסור בהנאה וכקושית התו"י לעיל (דף י"ג) ד"ה ואשם וכו' וע"ז תירץ דחזי לגבוה. אך ז"א דא"כ תקשי במעילה (דף ב) דאמר התם כל שלא היה שעת היתר לכהנים מועלין שנשחטה חוץ לזמנה ושקיבלו פסולין וכו' ואמאי מועלין בבשר הא אסור בהנאה וטעו שריפה ובבשר אין שייך הטעם דחזי לגבוה. לכן נ"ל דכוונת רש"י להקשות אמאי מועלין בחלב נותר כיון דכבר נזרק הדם והשתא לא חזי לגבוה לאו קדשי ה' נינהו. בשלמא בנפסל אימורי ובשר ק"ק לפני זריקה שפיר מועלין דכיון דאכתי לא נזרק הדם אף דלא חזי עתה לגבוה עדיין מקרי קדשי ה' כמו הבשר

דקשה דמאי קא מפסיד כיון דהוי פיגול לא חזי לכלום. אבל לפמש"כ הוא נכון, דהרי רש"י מפרש הסוגיא כמש"כ תוס' דמיירי שאכל אחר זריקה ואשמועינן זריקה מועלת לבשר שנטמא אבל אם אכל קודם זריקה מועל אף דאינו חזי ומקרי קודש ה' כיון דצריך זריקה. א"כ מן המשנה דמעילה שם לא היה יכול להקשות די"ל דהא דקתני מועלין בהן מיירי קודם זריקה דהוי כמו בשר טמא שאכל קודם זריקה דמועלין בו אבל אם נהנה מן הפיגול אחר זריקה אין מועלין בו, דאמרינן כיון דנזרק הדם חשיב נעשה מצותן, אף דצריך שריפה כמו בשר הקדש שנטמא, משו"ה הקשה רש"י (ד"ה שם) מהגמ' דפיגול מועלין בו, ובגמ' מיירי שנזרק הדם, ושפיר הקשה מאי קא מפסיד ותירץ כיון דמרצה לפיגולו מועלין בו ודוק.

ה

והנה בשו"ת בית יצחק או"ח סימן ס' אות י"ב (הובא לעיל) ובי"ד סימן קט"ו אות ג' הקשה ע"ד המהרש"א הנ"ל שכתב דנותר פקע קדושה ממקרא מפורש פ' תצוה ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא. וכ"ה בתוס' פסחים כ"ד דנותר קדשים הוא ומייתי לקרא הנ"ל. וכבר כתבנו לעיל אריכות בזה דבשר נותר פיגול וטמא קדושתן עליהן. ואין לחלק בין בשר לאימורין, כתירוצים על רבינו המהרש"א (הובא לעיל).

ק"ק שנטמא ה"ד אי קודם זריקת דמים אמאי אין מועלין וכו' ונראה לפרש דמיירי שנהנה אחר זריקה וכו' עכ"ל. הרי מפורש דגם בבשר שנטמא קודם זריקת דמים מועלין בהם והם קדשי ה' אף דאינם חזיא. וכן מפורש ברש"י (שם ד"ה שאם נהנה) מק"ק שנטמאו אפילו קודם זריקה וכו', דהיינו דקאי אטומאה שנטמא קודם זריקה. ובפשטות ס"ל כתוס' שנהנה אחר זריקה שאז הוא פטור ממעילה אבל אם נהנה קודם זריקה חייב קרבן מעילה וכמש"כ תוס'.

נראה אריכות בזה בספר תקנת עזרא שם ועיין ברמב"ם פ"ג ממעילה הי"א בדין נהנה מבשר ק"ק שנטמא קודם זריקה. ומש"כ בערוה"ש העתיד ה' מעילה סי' קע"א סעי' י"ד-י"ז לבאר דבריו, שהקדושה פרתה מזה אחרי טומאתם דהטומאה הוא היפך הקדושה ולכן כשנטמאו לא מעל לשיטת הר"מ, אבל אין זה שיטת רש"י ותוס'.

ובזה י"ל מש"כ רש"י שם (ד"ה פשיטא) וז"ל: וא"ת והא אמרינן לעיל בפרקין (דף ה') הפיגול לעולם מועלין בו ולא פרכינן מאי קא מפסיד היינו טעמא דמועלין בו הואיל ומרצה לפיגולו דחשיב כולי האי דצריך זריקת דמים לקובעו בפיגול חשיב נמי דמועלין בו אע"ג דלא מפסיד עכ"ל. ויש להקדק אמאי לא הקשה רש"י ממשנה דמעילה (דף ב' ע"א) שחטו חוץ לזמנו וחוץ למקומות מועלין בהן,

סוף פסחים דף ק"ך וכל הסוגיא שם דף ט"ז וכנ"ל.

הרי מפורש ממשנה וברייתא מפורשת הנ"ל וכל הסוגיא שם דלא פקע שם הקדש מפיגול נותר וטמא, דלא כרבינו האו"ח ועוד מרביתנו האחרונים שכתבו (הובא לעיל אות ג) דפקע שם קודש מבשר פיגול נותר וטמא, אבל לא מאימורים וחלב דנותר. ומאוד קשה דברי המהרש"א שכתב דפקע מבשר פונ"ט איסור קודש.

וראיתי בשו"ת זרע אברהם מהגאון האדיר רבי מנחם זעמבא זצוק"ל הי"ד סימן ב' אות ל"ה ד"ה ולפ"ז בסה"ד שכתב לתרץ בדרי המהרש"א שם: דבקדשים קלים נפקע אבל בקדשי קדשים נשאר המעילה ויעו"ש כל דבריו [ואולי זה היה כוונת רבינו האור חדש בתירוצו אע"פ שלא כתב זה מפורש]. ובאימורים וחלב של קדשים קלים קודם שהעלן ע"ג המזבח מועלין בהם. ואחר שהעלן מיד פקע המעילה מהן. ובברש אין מועלין. וזה מפורש בגמ' מעילה דף י' ע"ב ובתוס' שם: קדשי קדשים מועלין בהם עד שיצא לבית הדשן באימורי קדשים קלים מיד שהעלן יצאו מידי מעילה וביארו תוס' שם דהחילוק דבק"ק היה מעילה מיד בעת ההקדש ע"כ לא נפיק מידי מעילה כ"ז שיש בהם אחריות אבל בקדשים קלים דלא היה מעילה בתחילה כלל וחלות מעילה נעשה אחרי הזריקה שנעשו האימורים ראוין

וראיתי בספר גור אריה בקונטרס המועדים דיני פסח סימן י' אות ט"ו שכתב וז"ל ואגב אכתוב בהא דפסחים ט"ו ע"ב לימא מסייע ליה הפיגול והנותר והטמא בש"א אין נשרפין כאחת ובה"א נשרפין כאחת יעו"ש ויש לעיין לפ"ד מהרש"א ז"ל בקידושין נ' ע"ב דפיגול ונותר פקע קדושה מהם ובפנ"י שם תמה מכריתות י"ג ע"ב דמפורש במשנה דיש אוכל אכילה אחת דיש חיוב מעילה בנותר וביארו דכוונת מהרש"א בנותר דכשר דלא חזי למידי פקע קדושה והתם מיירי בנותר דאימורים דאם עלה ירד כרש"י כריתות כ"ג ע"ב יעו"ש. ולפ"ז יש לעיין דלעולם לב"ש פסול וטמא אין שורפין מצד דמטמאין וכן תרומה טהורה עם הטמאה אף דהוי אוכל עם אוכל מ"מ בתרומה אוכל מטמא אוכל וכפסחים י"ד ע"א וכ"כ רש"י בפסחים ט"ז ע"ב בד"ה ור"י יעו"ש אבל הכא דפקע קדושה שוב אין מקבל טומאה מאוכל אחר שפיר מותר לשורפו ומנ"ל להוכיח משם דפסול וטמא שרי לשורפן זה עם זה עכ"ל (ועיי"ש כל דבריו). ומה שהקשה עוד מפסחים י"ד ע"א דאוקי מתני' בולד ולד ומקבל טומאה משום דבקדשים אוכל מטמא אוכל, ומפני זה ה"א אין שורפין וכו' ומנ"ל דאוכל מטמא אוכל היכא דכבר פקע קדושה מינייהו וכדברי מהרש"א, הוניח הדבר בצ"ע. וכבר קדמוהו בזה הגאון בעל שואל ומשיב בהסכמתו על ספר לקוטי מהרי"א ביאור על המהרש"א. והביא עוד ראייה ממשנה

לגבוה ע"כ מיד שהעלן פקע המעילה. ועיין במשנה שם סופ"ק.

אולם מאוד קשה לפרש זה בדברי המהרש"א שהרי לא כתב חילוק בין ק"ק לקק"ל. וגם התוס' לא כתבו לחלק בהכי, משמע דבכל קדשים מיירי דפקע קדושתם אם נפסלו, ומנ"ל ד"ז.

ו

ומש"נ לפענ"ד ליישב דברי המרש"א, הנה בקדושת דמים לא שייך מעילה אחר מעילה אלא בקדושת הגוף. וכן נ"ל כל דבר שנתפגל או שנעשה נותר לא שייך מעילה אחר מעילה, כיון דאין מקריבין אותו ע"ג המזבח. א"כ כשמעל האיש בו ואח"כ נתן אותו ליד האשה כדי שתתקדש בו היא, אינה נהנית מן ההקדש דהרי אינו ראוי למזבח, וכמש"פ הר"מ בפ"ו מה' מעילה ה"ו דבהמת ק"ק שנפל בו מום אין בו מעילה אח"מ. א"כ י"ל דה"ה לגבי פיגול נותר וטמא דג"כ אין מקריבין אותו פקע מהם שם קודש כשמעל הוא, וכשבא לידה כבר פקע מהם שם קודש כדברי מהרש"א ודוק בזה.

והנה בא"מ סימן כ"ח ס"ק נ"ו כתב ליישב קושית תוס' קידושין נ"ו ע"ב ד"ה המקדש אמאי לא תני במשנה פנו"ט, דאיסורא לא ניחא לה דלקני והרי היא מועל [ואף דבק"ק אין מעילה אח"מ בכהמה שנפל בה מום

אבל כאן יש מעילה אח"מ] עיי"ש כל לשונו. ולפ"ד עדיין קשה קושית המהרש"א מהמקדש בחלקו (קידושין נ"ב ע"ב). אבל למש"כ ניחא דאין לחלק בין קדשים שנפלו בהם מום וכן פנו"ט ובשניהם אין מעילה אח"מ. מצא לפ"ז כשבא הפנו"ט לידה הרי פקע מהם שם קודש כדברי המהרש"א. ומדוייק בלשון רבינו המהרש"א כמש"כ ודוק היטב. והיינו "דפקע מינייהו איסור קודש" כשנותנם להאשה, ובה מיירי המשנה שם המקדש וכו'.

וזה נ"ל לפרש למה לא תירץ התוס' שם כדברי הא"מ דאיסורא לא ניחא ליה לקני. שהרי לפמש"כ לא עבדה שום איסור שהרי פקע מפנו"ט שם הקדש וכדברי המהרש"א.

וזה נ"ל ליישב דקדוק לשון רבינו המהרש"א שכתב: דפסיקא להו בשום דוכתא בפיגול וכו' דפקע מינייהו איסור קודש עכ"ל, היינו שלא הביא ראייה לסברתו, ובעומק הבנתו וידיעתו בכל התורה כולה לא מצא ראייה למש"כ, אבל הבין בעמקות וישירות שכלו שיש לומר סברא הנ"ל. ודמות ראייה יש להביא מדברי הר"מ הנ"ל דאפילו בהמה ק"ק שנפל בה מום ואינה ראוי להקרבה יש בה רק קדושת דמים וכסוגיא דמעילה דף י"ט. וזה סברת התוס' [וכ"כ הריטב"א דתנא ושייר] שכי' דדין של המקדש בפנו"ט אינו שייך למשנה דהמקדש בחלקו (דף

בקודש, וכן נותר יש לו דיני קדושה כנ"ל, אע"פ שאינם ראויים למצותן מ"מ יש להם דיני קודש מ"מ י"ל דפקע קדושתן לגבי דין דאין מעילה אחר מעילה שאינם ראויים למזבח ואין דיני ק"ק עליהם ככל ק"ק הראויים למזבח והם כבהמה שנפל בה מום וכנ"ל דפקע קדושתן לגבי דין אין מעילה אחר מעילה.

בענין מש"כ לעיל באות ג' דלא פקע שם הקדש מנותר וכ"כ מפורש בשו"ת חת"ס, אח"כ ראיתי שכ"כ הגאון בעל חמדת שלמה על מס' כתובות דף ל' ע"ב ד"ה והי' נ"ל, (דף מ"ט ע"א מדה"ס) וז"ל: ומ"ש רש"י שם דחזי לגבוה הואיל ואם עלו ל"י נ"ל פשוט דהיינו דמשום זה עדיין לא פקע שם הקדש לגמרי דנימא דהוי כמו קדשים שמתו שיצאו מידי מעילה ד"ת ולא דבשביל זה שו"פ להקדש דמה"ת הא כיון דלכתחילה אסור להקריב כנ"ל פשוט עכ"ל. ועיי"ש כל דבריו שכיוון לדברי הנתיבות (הובא לעיל אות א) והאריך בזה, ואח"כ בסוף דבריו כתב שמצא זה בספר הנתיבות עיי"ש.

ושם בחמדת שלמה (מ"ט ע"ד מדה"ס) בד"ה לקושי' כתב וז"ל: לקושית התוס' אי תשלומי תרומה כפרה קשה מיבמות נתערב וולדה בוולד שפחתה, לענ"ד י"ל דאי אפשר להפריש מספק כיון דעיקר הכפרה במה שנעשה תרומה וזה לא נעשה תרומה דמדאורייתא מוקמי' על החזקה והוי

נ"ב ע"ב) הקודמת, שלא כדברי הרא"ש בפירושו [הנקרא תוס' הרא"ש] שכתב דשייך ונכלל במשנה הנ"ל, דפקע מינייהו שפ קודש כשנתנם להאשה, ואינם נקראים קדשי ה', ולא שייך למשנה דהמקדש בחלקו וכו', לפ"ד התוס' וכפירוש המהרש"א דפקע מינייהו שם קודש וכנ"ל בס"ד.

ויסוד דברינו י"ל דמבואר ברש"י זבחים מ"ו ע"א ד"ה הוא דכיון דלית ביה תו צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה' עיי"ש, ומשמע מזה דהיכא דנסתלק הראויות לגבוה בקדוה"ג פקע קדושי' ואף שלא נעשית מצותה מ"מ כיון שאינו ראוי למצותו נפקע קדושתו וכ"כ המל"מ בפ"ה מה' מעילה דאינו ראוי למצותו הוי כנעשה מצותו שאין מועלין בהם עיין כריתות ו' ע"א וביומא ס"א ע"א ובמעילה י"א יעושה' ועיין קידושין נ"ד גבי כתונת כהונה שבלו ובמהרש"א שם ובשעה"מ פ"א ממעילה הי"ד.

הרי חזינן דדבר שאינו חזי למצותו יורד מקדושתו לגמרי, וקדושתו פקע ממנו לגמרי (ויעו' מה שהקשה בערה"ש העתיד ה' מעילה סי' ק"ע סעי' ט"ו וט"ז, לפי הסברא הקודמת וכו' ושם סי' קע"א סעי' י"ז).

והנ"ל אם אינו ראוי למצותו כלל נפקע קדושתו אבל קרבן פיגול דמרצה לפיגולו דצריך זריקת דמים לקובעו בפיגול, ובשר טמא צריך שריפה

ביוסף לקח כתובות שם), אבל תרומה וקרבנות אין מפרישין מספק וכנ"ל. ועיין בב"ש שם סימן ל"ט.

וע"כ צריכים לומר סברת החמדת שלמה לבאר דעת הר"מ, שהרי שיטת הר"מ בפ"ו מה' תרומות ה"ו שהאוכל תרומה בזדון לוקה ואינו משלם, שלא כדברי התוס' שם (כתובות ל' ד"ה זר) דחייב לשלם משום כפרה, ובכפרה לא שייך קלב"מ, א"כ קשה קושית התוס' על הר"מ, שהקשה כהנת שנתערב וולדה בוולד שפחתה ושחררו זא"ז וכן ספק בן תשעה לראשון או בן ז' אין משלמין קרן וחומש אם אכלו בתרומה. ולמה, הר"ז כפרה וצריך לשלם מספק. וכ"ד הר"מ דכל כפרה צריך לשלם מספק כדלעיל (בה' נזקי ממון). ובר"מ אינו מבואר דצריך הפרשה כתירוצו של תוס', משמע דלא ס"ל כתירוצו. אלא צ"ל כמש"כ בשו"ת דבר שמואל סימן שכ"ו דבתרומה יש דין תשלומין לבעלים הכהנים ג"כ ושמו"ה פטור משום קלב"מ אבל מ"מ גבי ספק הנ"ל ישלם משום כפרה שהרי מ"מ יש דין כפרה ג"כ (ועיין נו"כ על הר"מ שם), אלא צ"ל כהחמד"ש ודוק.

בחזקת חולין ועיין היטב עכ"ל. ובוה נ"ל לפרש דברי הרמב"ם פ"א מה' מעילה ה"ה נסתפק לו אם מעל או לא מעל פטור מן התשלומין ומן הקרבן עכ"ל, הרי מעילה משום פדיון נפש וכפרה ולמה אינו מביא קרבן מעילה מספק וכקושית התוס' שם למה אינו משלם תשלומי תרומה מספק אי תשלומי תרומה משום כפרה. וע"ז מתרץ החמדת שלמה שא"א להפריש תרומה מספק. ופשוט ה"ה לגבי קרבן מעילה א"א להפרישה מספק. ובוה סרה קושית הנהור שרגא מעל הנתיבות שהקשה דאי כדבריו דמעילה משום כפרה למה אינו מביא קרבן מעילה מספק. ורצה להביא ראיה מזה דתשלומי מעילה משום חשיבות ממון (הובא לעיל אות א') דלא כהנתיבות. ולפי הנ"ל לק"מ וגם החמדת שלמה ס"ל כהנתיבות כנ"ל.

אבל דבר חיוב שיש בו רק תשלומי ממון משום כפרה חייב מספק כמש"כ הר"מ פ"ה מה' נזקי ממון ה"ה בשור של שני שותפין ששניהן משלמין כופר שלם. והיינו משום דקיי"ל כופרא כפרה וכמש"כ הה"מ שם (והעיר בזה

מדור הישיבה

מורנו הרה"ג ר' עמרם קליין שליט"א

בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ראש הישיבה, ישיבת בית שערים

דומ"צ דקהילתנו הק'

בענין שנים שעשאוהו במלאכות שבת והמסתעף

דבכולם שנים שעשאוהו פטורין, וכן הרמב"ם בהל' שבת פ"א הל' ט"ו נקט שכתבו או שהוציאו ולמה ליה למינקט גזוני, א"ו כנ"ל דל"ש שנים שעשאוהו אלא באותן מלאכות שיש להן שיעור בהמשך עשייתן ויש בהם כדי התחלקות לזה ולזה בזה פטרינן ב' שעשאוהו משא"כ מלאכות שאין להם שיעור או שהחיוב בא על גמר מלאכתן שניהם חייבים ועיי"ש מה שמתרץ שלא יקשה עליו מסוף פרק האורג לענין צבי שנכנס לבית ונעלו שנים פטורין עיי"ש. וראיתי בספר גן דוד שתי' עפ"י זה קושית העולם בש"ס פסחים דף ה' דקיליף רע"ק תשכיתו מעיו"ט, דאי ביו"ט הא מצינו להבערה שהוא אב מלאכה, ומקשין דלמא ביו"ט וע"י שנים, דשנים שעשאוהו פטורין, ולברי החסל"א ניחא שהרי הבערה היא בכל שהוא ובוזה גם שנים שעשאוהו חייבין ודו"ק. ולכאור' יש להביא ראיה מגמ' דכאן לדבריו איבעיא להו בעינן שיעור לזה וכו' הרי משמע דאי ליכא שיעור חייבין בשנים

בענין שנים שעשו במלאכת בונה הביא בשו"ת חסד לאברהם ח"א סי' כ"ח העלה דבר חדש דבאותן מלאכות שאין להן שיעור קצוב להתחייב עליהם כגון בונה וחורש דחייב בכל שהוא אין מקום לפטור משום שנים שעשאוהו דלא גרע מאילו עשה בזה אחר זה דחייבין הואיל ובכ"ש חייב עליהן, וכן אפי' במלאכה שיש המשך שיעור בעשייתה רק דעיקר החיוב בא על הגמר במשהו אחרון אין מקום לפטור משום שנים שעשאוהו דכל אחד ואחד דנינן ליה כאלו הוא הגומר הואיל ובלעדו לא הוה נעשית המלאכה והו"ל כאילו גמרה וחייבין דהוה ממש כמלאכה שאין לה שיעור קצוב דמשהו אחרון אין לו שיעור להתחלק לשניהם וחייבין דכל אחד יש לו שם גומר כולה והביא ראיה לדבריו ממה דמבאר האי דינא דשנים שעשאוהו במשנה דהמצניע לענין הוצאה, וכן בכרייתא שם נקט מוציא וכותב ושוחט דשנים שעשאוהו פטורין, והיה לו לכלול כל מלאכת שבת בחדא מחתא

הקודח כל שהוא אבל אי עביד כל א' שיעור בנין אז בודאי מיקרי לגופה וחייב וק"ל.

אמנם לעיל בגמ' דף ג' מביא לגבי הוצאה דרש של בעשותה רק העושה כולה ולא העושה מקצתה וכן בדף ה' גבי שני כחות באדם א' בורק וקבל בעצמו אי הוה ככת א' דמי או כב' כוחות ופירש"י ותוס' דהוה כשנים שעשאוה והנה לפי מה שכתב המאירי דף ג' שלגבי הוצאה העיקר הוא ההנחה וז"ל שם ד"ה מכאן שכתב בא"ד ומ"מ אנו קבלנו בפרושה שאף לדעת האומר בעלמא יש ידיעה לחצי שיעור מודה הוא בזו שלא אמרו כן אלא כשעשה איסור בהעלמה כגון כתב אות אחת או אכל חצי זית חלב שאעפ"י שאינו חייב איסור מיהא איכא אבל הוצאה שאינה עיקר המלאכה ולא מעשה, עיקר החיוב בהנחה הוא והכל נגרר אחריה ואעפ"י שאמרו שהמעביר שתי אמות בשוגג ושתיים כמזיד ושתיים בשוגג פטור מכל מקום העברה דומה למעשה יותר מן ההוצאה כך קבלנו בענין זה וכך כתבוהו חכמי הדורות אלא שאינם דברים ברורים כל כך עכ"ד הק'. עיי"ש ועי' בחסד לאברהם להגאון הנ"ל שכתב כסי' כ"ח שכתובה והוצאה הרי הם מלאכות שעיקרם בסוף המלאכה עיי"ש והרי משמע דס"ל כשי' המאירי שעיקר מלאכתה הגם שיש לה המשך זמן מ"מ עיקר מלאכתה הוא בגמרה בהנחתה וא"כ הרי באופן כזה לא אמרינן שנים

שעשאוה וכן משמעות כל הסוגיא וכן עי' תוד"ה ואמאי ליבעי שיעור וכו' דהתם לא בעי שיעור דתשלומי כפל נוגה בכל דבר ובכל שהוא. משמע דבכל שהוא ל"א שנים שעשאוה וק"ל. אמנם בספר בית יצחק () הביא מגמ' דכאן לחלוק על דברי החסל"א דהרי אע"פ דיש שיעור לכל א' מכל מקום אמרינן הפטור של שנים שעשו.

וראיתי בחי' הר"ן שכתב דף קל"ח ע"ב אמר רבא לא שנו אלא בשני בני אדם. פי' הרא"ה ז"ל דמנתחין שניהם בכת אחת זה מכאן וזה מכאן והוה ליה דוגמא דשנים שעשאוה דאשתכח השתא דאין א' מהם עושה אוהל. וקשיא לי דא"כ מותר לעשות לשני בני אדם בנין דשנים שעשאוה פטורין והא ליתא דכיון דכל א' וא' עביד בנין כשיעור טפח דבהא חשיב בנין מיחייב והנכון פירש"י ז"ל. עכ"ל. ראייה זו הראה לי גיסי הג"ר יעקב יצחק שליט"א וזה ראייה מפורש לדברי החסל"א.

אמנם יש לעיין דכתב שם בדבריו דכיון דכל א' וא' עביד בנין כשיעור טפח ולמה לא כתב שהיות שאיסור כונה הוא במשהוא וממילא אין בזה משום שניהם שעשאוה ולמה הרצרך להגיע להטעם של דכל א' עביד בנין טפח ונראה ליישב דאם לא יבנה לכה"פ טפח הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה ויש ע"ז מחלוקת אי חייב או לא ועי' בדף ק"ג כעין זה גבי

לימוד זה עוקר וזה מניח אבל בכתיבה כמבואר בדבריו שם ליכא למימר הכי, והתוס' לא תירצו הכי אולי דס"ל כמ"ש החסל"א הנ"ל דאין חילוק בין כתיבה להוצאה דעיקר המלאכה של שניהם הוא בסוף וההסבר בתוס' הוא דבודאי כתיבה עיקר הוא סוף המלאכה ואכולו קפיד קרא אבל הו"א הוצאה לא בעי הנחה וע"ז בא לימוד של זה עוקר ח"מ דאכולו קפיד קרא וק"ל.

והנה לפי דברי החסל"א יש לי לומר פרפרת נאה דהנה אמרו"ל סוף מס' קידושין עקב אשר שמע אברהם בקולי וכו' קים אברהם אבינו כל התורה כולה קודם שניתנה אפי' ערוכי תבשולין והנה אי נימא שהיה להאבות דין בן נח וכמבואר ברש"י במס' ע"ז דף נ"א ע"א רד"ה לבני נח והאיך קיים כל התורה כולה וביניהם מצות שבת הרי במס' סנהדרין נ"ח בן נח ששבת חייב מיתה וא"כ האיך שבתו בשבת וזה קושיא מפורסמת (וראיתי כמדרש רבה באז"מ ישוב ע"ז וכבר האריכו בזה האחרונים) והנה בספר גנת ורדים [לבעל הפרי מגדים] כלל מ"ה הביא מחלוקת בענין אי ניתנה שיעורין לב"נ והביא שהרמב"ם בהל' מלכים פ"ט כתב דהשיעורין נאמרו רק לישראל אבל בן נח נהרג על כל שהוא [ועיין שם שהסביר טעם הדבר] והתוס' בחולין דף ל"ג חולקים ד"ה אחד עכו"ם ואחד ישראל עיי"ש, ובשו"ת בית שלמה בחלק אורח חיים סי' ס"ז דף מ"ד ס"ו ע"א הזכיר דברי הגנת

שעשאוהו וא"כ הרי פי' רש"י ב' כחות באדם א' לגבי הוצאה דהוה כשנים שעשאוהו וכן לעיל הבאנו שגם מוציא יש לו פטור של ב' שעשאוהו והלא הוצאה עיקר חיובה הוא במשהו האחרון וא"כ קשה על החסל"א ויש ליישב דהנה בפרק המצניע כדף צ"ג ע"א למדינן זה עוקר וזה מניח שפטור מלימוד מיוחד דתלתא מיעוטי כתיבי נפש תחטא אחת תחטא בעשותה תחטא חד למעוטי זה עוקר וזה מניח חד למעוטי זה יכול וזה ויכול ודרשות אלו בין לר"י ובין לר"ש דרשינן הכי, וא"כ ב' שעשו בהוצאה מצינו לימוד מיוחד דפטור בזה עוקר וזה מניח וזה כדף ג' וכן כדף ה' שם מיירי בזה עוקר וזה מניח ויש לומר דהכ"נ באיסור הוצאה גמרינן מיניה. וכמ"ש כדף צ"ב ע"ב שנים שהיו אוהזין וכו' בקנה והוציאו פטורין ומטעם שנים שעשאוהו יש לזה מיעוט מיוחד ודו"ק.

ולפי דברי המאירי הנ"ל יש ליישב קושית התוס' ד"ה חד (צ"ג ע"א) שהק' וזה כתב אות א' ובא חבירו וכתב אות שניה לא איצטריך קרא אלא אהוצאה דהו"א דאהכנסה ואהוצאה הוא דקפיד רחמנא וליחייב אפי' בלא הנחה עיי"ש אבל לפי דברי המאירי יש לומר דהו"א דבהוצאה האחרון יהיה חייב שזה עיקר המלאכה וממילא זה עוקר וזה מניח המניח יחייב שעשה עיקר המלאכה ולא יהיה נחשב כב' שעשו שעד ההנחה לא מיקרי כלל מלאכה וכדבריו הנ"ל וע"ז צריכים

כ"ג שהק' איך שמרו האבות שבת ותי' בענין שנים שעשאוה ומטעם אחר ועי"ל דעשו מלאכה בצירוף עם עוד אדם אחד דה"ל שנים שעשאוה דפטורין בישראל מקרא דבעשותה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין וזהו רק לגבי ישראל דאיכא גזה"כ קרא דבעשותה הנ"ל דאיכא גזה"כ הנ"ל דבשנים שעשאוה אין המעשה מתיחסת לכל אחד ואחד בפני עצמו רק נחשב כאלו כ"א עשה רק מקצת משא"כ לגבי ב"נ דליכא קרא דכל התורה כולה לישראל נאמרה ולא לעכו"ם א"כ שפיר המעשה מתייחסת לכל אחד בעצמו ואין כאן שביתה ואולם למאן דמחייב בשבת דף צ"ב ע"ב בשנים שעשאוה בין כזה יכול וזה יכול ובין כזה אינו יכול וזה א"י לכאוי' עדיין קושיא במקומה עומדת עכ"ד.

ולדבריו הייתי אומר תי' שני בדרך חידוד שנפל כעת בליכאי לפי מה שראיתי בספר חלקת יעקב שהביא קושיא בשם הרי"ע בספר גליוני הש"ס האיך שרי לקיים מצות עונה בשבת הרי בזה הוא יוצר אדם ולענ"ד י"ל לפי מה שכתב החת"ס בספר תורה משה פ' תזריע דהא דאמרינן אשה מזרעת תחלה יולדת זכר ואיש מזרע יולדת נקבה זה רק בעכו"ם שהם תחת המזל אבל בישראל שהם למעלה מן המזל לא אמרינן כן ומלאך מכריז עיי"ש ולפי זה לק"מ שיהודי כל זמן העובר יכול עוד לבקש רחמים ואין שום הכרח מה יולד וכן אינו תלוי

ורדים ושכ"כ בפרי מגדים סי' ס"ב וכתב שאין ראייה מדברי התוס' די"ל שהתוס' לא נחתו לענין זה בקושיתם עיי"ש ועי' בשו"ת שו"מ מ"ת ח"א סי' י"ד וגם בפלתי סי' ס"ב סק"ג לא הזכירו רק דברי הרמב"ם ועי' שדי חמד מערכת הג' אות מ"ו מש"כ עוד בזה. והנה לפי זה יש לומר דהאבות אפי' אם היה להם דין ב"נ ושמרו התורה רק מחסידותיהו מ"מ היה יכולים לקיים גם את השבת ועשו מלאכה בשנים שעשאוה והנה היות דכפי המבואר דלכן נח לא ניתנה שיעורים א"כ לפי דברי החסל"א אין להם היתר של שנים שעשאוה וא"כ שפיר מיקרי מלאכה אבל לדין יהודי הוה ליה שביתה מטעם שנים שעשאוה ודו"ק.

(ומה שיש עוד לת' בסגנון הנ"ל ויותר פשוט שאברהם בעצמו עשה מלאכה פחות מכשיעור ולישראל אינו נקרא מלאכה משא"כ לעכו"ם מיקרי מלאכה דהרי לא ניתנה להם שיעורים מ"מ לדברי המג"א והרשב"ם בב"ב דף נ"ה שכתבו דחצי שיעור במלאכת שבת פטור מטעם שאינה מלאכת מחשבת א"כ גם בעכו"ם לא מיקרי מלאכה דהגם דלא ניתנה שיעורים מ"מ במלאכה שאינה מלאכת מחשבת אינה מלאכה כלל וכן מבואר בשו"ת אב"נ סי' קפ"ו ולפי זה א"א לת' כן).

שוב מצאתי בספר בית האוצר להגרי"ע ז"ל מערכת א' ב' דף י"ג באמצע אות

במעשה ידיו רק במלאך המכריז וממילא אינו בכלל יוצר אדם דהרי לא על ידו נגמר האדם ומיושב קושית הגרי"ע האיך שרי לקיים וכו' וא"כ י"ל דהכ"נ בודאי קיימו האבות מצות עונה בשבת עי' שו"ע או"ח סי' ר"מ ואם הם בני נח הרי מי שהזריע תחלה יוצר האדם אבל משום דין ישראל שהם למעלה מן המזל וכדברי הגמ' שבת דף קנ"ה ובמס' נדרים שהוציא הקב"ה לאברהם אבינו למעלה מן המזל א"כ שפיר לא עשו שום מלאכה ושבתו. וכדרך יש לפרש שם סדר הפסוקים והתברכו בזרעך כל גוי הארץ עקב אשר שמע וגו' וברש"י שם והתברכו בזרעך שכל א' יאמר שיהיה בנו כבני יצחק עקב אשר שמע בקלי ומה הקשר והתי' כנ"ל דבישראל בני יצחק יש ג' שותפין באדם והכל תליא במלאך המכריז משא"כ בגוים לפי מעשיהם ומנ"ל הא דהרי עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמר משמתי וגו' ותורתי וברש"י תורה שבע"פ וא"כ קים בשבת מצות עונה והרי הוה יוצר אדם מ"מ לישראל לא אמרינן הכי דג' שותפין באדם ומשו"ז יתברכו בזרעך שיהיה להם בנים כאלו ודו"ק. וזה בדרך חידוד.

מכיון דדולק בשבת גם מכת המעשה הנעשית מערב שבת ה"ל כשניהם שעשאוהו ע"ש והנה יקשה ע"ז דהא למאן דמחייב בשבת דף צ"ב ע"ב בשנים שעשאוהו א"כ הרי עדיין הקושיא במ"ע וזה ודאי דגם למ"ד הנ"ל מותר ומצוה להדליק נר בערב שבת שיהיה דולק והולך בערב שבת דהדלקת נר בשבת חובה ועי' שבת דף י"ח ע"ב דפריך מנר אב"ש דאית להו שביתת כלים עשה ואולם לפי הנ"ל ניחא דכיון דהא ערב שבת הרי זמן הפטור והשבת זמן החיוב א"כ אין הגורמין שוין ושוב שפיר שייך זה זה גורם ושפיר לכו"ע פטורין וכו' עכ"ל ועי' בספר מקור הברכה מצוה ל"ב מ"ש בזה וכן הביאו כ"ת.

ולפי דברי האיגרא רמא שכתב שנים שעשאוהו לגבי כח הנעשה מערב שבת ובפרט לגבי הדלקת נרות הרי לפי דברי החסל"א לא אמרינן בכה"ג שנים שעשאוהו דהרי בהדלקה ליכא שיעור וכנו"ל ובודאי שהאיגרא רמא חולק על יסוד זה וסובר שגם באופן דליכא שיעור אמרינן שנים שעשאוהו.

אמנם בתוס' במס' עבודה זרה דף מ"ט כתב דהיכא דאיסורא במשהוא לא אמרינן היתר של זה וזה גורם ואסור עיי"ש וא"כ לפי"ז נפל כל היסוד של האיגרא רמא דהרי הדלקת נרות בשבת הוא מלאכת מבעיר שאין לו שיעור וא"כ לא תי' כלום וצע"ג. או דנימא דגבי נר שבת היות שעיקרו שיהיה

והנה בבית האוצר הנ"ל הביא דברי השו"ת איגרא רמא שתי' קושית הנמוקי יוסף בכ"ק דף כ"ב דהאיך מותר להדליק נר בערב שבת והוא דולק והולך בשבת הא ה"ל מבעיר בשבת למ"ד אשו משום חציו ותי'

דאורייתא וכן משמע בהגהות רעק"א על השו"ע סי' שכ"ח דלאו נשאר ורק מחטאת נפטר עיי"ש א"כ לא זכינו להבין תי' של האיגרא רמא וכן הק' כבר כת"ה ודו"ק.

ומ"מ מצינו מזה ראייה לבעל חסד לאברהם הנ"ל שאיסורו במשהוא אין בזה של ענין של זה וזה גורם וההסבר דמשום שהוא במשהוא א"כ אין בזה משום זה וזה גורם משום ששנים עושים דבר שאין בזה שיעור מיקרי כמו שיש שיעור לשנים הכ"נ לגבי שנים שעשאוהו י"ל כן.

והנה בספר חלקת יואב או"ח סי' י"ד כתב לחדש סי' י"ד כתב לחדש לשיטת שמאי הזקן שסובר בקידושין דף מ"ג שיש שליח לדבר עבירה מ"מ בשבת מודה דלא יתחייב המשלח מטעם דהוה כשנים שעשאוהו כיון דמ"מ גם השליח סייע בדבר וע"י גרמתו עשה המשלח ודוקא בצא והרוג את הנפש אף דשם ג"כ הדין בהלקוהו בעשר מלקות פטורין מ"מ כשליח שפיר סובר שמאי הזקן חייב מטעם דכבר ידוע מ"ש הרשב"א בכ"ק דף נ"ג דדוקא בעשר מלקות פטורין אבל אם לקחו שנים מקל אחד והרוגו שפיר חייבין עיי"ש אבל בשבת קיי"ל אפי' שנים אוחזין בקולמוס פטורין ע"כ בשליחות כשדנין נגד המשלח מיקרי שנים שעשו כיון דחייבו בא ג"כ על ידי אדם השני וגדולה מזו כתב המהרי"ט כריש פ"ק דשבת בשם הירושלמי דאם נאמר

בשעת סעודה מיקרי יש לו שיעור ואינו במשהוא וצ"ע.

עוד יש להקשות דהנה הר"ן פ' כ"ה שם כתב דענין זה וזה גורם מותר הוא ענין ביטול שכמו שאיסור נתבטל בהיתר כמו כן גורם איסור אם אינו לכדו רק עם גורם היתר הוא נתבטל עיי"ש ועפ"ז כתב המגיני שלמה ליישב קושית התוס' שתמהו הא דאמר הש"ס בתנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו את הפת דאסור משום חומרא דהקדש דאפי' באלף לא בטיל ותמהו התוס' דמה חומרא הוא זו הא הקדש משו"ה לא בטיל משום דהוה דשיל"מ. ותי' המג"ש דהוא חד טעם דמשום דהוה דבר שיל"מ ואפי' באלף לא בטיל ממילא לא אמרינן גבי זוז"ג ועי' חקר הלכה אות ז' וכישועות יעקב יו"ד סי' קמ"ב שכתב פלפול בזה דהיכא דיש דשיל"מ לא אמרינן זה וזה גורם ע"ש וא"כ הכ"נ הרי נר ואיסורי שבת דבר שיש להם מתירין אחר שבת וכמו ביצה שנתערב כיו"ט אם אחירות דאסור ולא בטיל משום דהוה דשיל"מ (כקושית הראשונים שם בסוגיא במס' ביצה) וממילא האיך שייך לומר דנר מותר מטעם זוז"ג הרי הוה דשיל"מ ולשי' דחמץ בפסח לא הוי דשיל"מ הכ"נ לק"מ.

ועוד יותר לפי השי' שסוברים דמ"מ איסור יש אפי' ששנים שעשאוהו פטורים הוה פטור אבל אסור וכפרט לשי' המקור חיים סי' רס"ו שיש איסור

אפשר לומר עפ"י מה שהק' בזה רענן ח"א דף י"ב בחולה שיש בו סכנה דמותר לחלל השבת עבורו אמאי לא יעשו ע"י שנים וכן הקשה בספר יד המלך פ"א ובספר באר יצחק סי' י"ד עיי"ש. וכ"ת הביא בספרו בשם שו"ת יד יצחק ח"א סי' רכ"ז דלגבי שחיטה לא שייך שנים שעשו פטורין עפ"י מה שכתב התבואות שור סי' י"א ס"ק י"א דדעת כל הראשונים דבשחיטה חייב על כל פורתא ופורתא שיוצא דם משום נטילת נשמה. ע"ש וא"כ לא דמי לשנים שעשו מלאכה דבשאר מלאכות שייך לחלק בין חצי מלאכה לכל מלאכה אבל בשחיטה אין שייך לחלק דאפי' שנים ששחטו מכל מקום יש כאן מלאכה שלימה לכל א' וא' דבכל פורתא יש חיוב וכפורתא לא שייך שותפות ע"ש כל הענין ע"כ דבריו שם וא"כ לפ"ז גבי טביחה ע"י אחר לא שייך בזה הפטור של שנים שעשו וא"כ מיושב מהגמ' הנ"ל גבי דשוחט השליח נתחייב המשלח בגניבה ואכידה ואפ"ה לא הוי בכלל שנים שעשו משום דבשחיטה לא שייך שנים שעשו וכנ"ל ודו"ק.

אמנם אחר העיון בגמ' בשבת דף צ"ג קשה לי מאוד בזה על דברי היד יצחק מדברי הגמ' כאן לקמן אמר רבינא אף אנן נמי תנינא השותפין שגנבו וטבחו חייבין ואמאי ליבעי שיעור טביחה לזה ושיעור טביחה לזה ועוד יותר עיין תוד"ה ואמאי ליבעי שיעור טביחה כו' אבל מגנבו דרישא לא מצי למיפרך

דחיוב מושיט רק ע"י שני בני אדם מיקרי שנים שעשו אף שעשו המושיט עקירה והנחה מ"מ כיון דחיובו בא ע"י שהניח ליד אדם אחר שפיר מיקרי שנים משא"כ כאן שדנין לגבי המשלח וכו' מיקרי שנים שעשו עיי"ש כל הענין וזה דבר חדש ועי' בכלי חמדה פ' קדושים שדחה דברי החלקת יואב. ובקהלות יעקב עמ"ס ע"ז (להגאון מסטיפלע ז"ל) כתב כעין דברי החל"י וכתב שם דכתב זה רק להעיר וכ"ת כתב שכיון דבריו לדברי החלק"י.

ובספר משנה הלכות חלק ח' סי' מ"ב הק' על יסוד זה מגמ' במס' בב"ק דף ע"א גנב וטבח כיו"כ משלם ד' וה' והתניא וכו' וחכמים פטורין וכו' בטובח ע"י אחר ופריך וכי זה חוטא וזה מתחייב אמר רבא שאני הכא דאמר קרא וטבתו או מכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דבי רבי ישמעאל תנא או לרבות את השליח דבי חזקיה תנא תחת לרבות את השליח עיי"ש הרי מבואר דבשוחט השליח נתחייב המשלח בגניבה ואכידה ואפ"ה לא הוי בכלל שנים שעשאוהו ואין לומר דאין הכי נמי דהשליח אינו חייב על איסור שבת סקילה ולא הוי אלא דרבנן דזה אינו דהא איתא שם השוחט בשבת ויו"כ אע"פ שמתחייב בנפשו שחיתתו כשרה וכו' שם ואי הוה בכלל שנים שעשו אינו מתחייב בנפשו עיי"ש.

ובכדי ליישב דברי הגאונים הנ"ל היה

נגמרה אז מה ששחט לא הוי בכלל שחיטה לענין אי מטמא בגדים וכן התוס' בכורות דף ל"ב ד"ה הא כתבו לענין מפרנסת הרי הוא כחיה בשם הרב רבי שמעון מנייבילא זצ"ל היה מפרש דהכא דנגמר השחיטה כהלכתה לא חשיבא מפרנסת כחיה וכו' עיי"ש ועי' בב"ק דף ע"ו בשמעתין דפרה מטמא טומאת אוכלין תוד"ה שחיטה עיי"ש דיש חילוק אי לא גמר השחיטה הרי הוא כחיה אבל אי גמר השחיטה והתיר לאכילה והוציאה מידי נבילה או חשיבא למפרע שחיטה אף עודו מפרנס. וביסוד זה תי' הגאון בעל חקר הלכה כהל' שחיטה אות ב' דברי הטור"ז על מה דאי' בשו"ע יו"ד סי' ב' סעיף ב' התחיל פסול וגמר הכשר וכו' פסולה ובטור"ז הביא בשם הרשב"א שכתב כגון מין. ועי' הקשה הבי"ח ז"ל דסתם מחשבת מין לעכור"ם ובמעשה כל דהו אסור בהנאה. וכתב הטור"ז שאינו נאסר אלא בשוחט סימן אחד וכן כתב הרמב"ם. והנקודת הכסף תמה דאמרינן להדיא בסוגיא דרבוצה דשחט חטאת בחוץ לע"א מכי שחט פורתא נאסר ועל כרחך דגם הרמב"ם כוונתו בכל דהו. ולפי מה שכתבו הגמ' חולין והתוס' בכורות לעיל יש נמי לחלק בכהאי גוונא דהא דאמרינן בש"ס שחט פורתא נאסרה הוא רק בשגמר השחיטה דאז הו"ל למפרע שחיטה אף כל דהו משא"כ אי הפסול עשה רק כל דהו וגמר הכשר דאז אי לא הוה גמר הכשר היה נתקלקל השחיטה ולא היה על אותו המקצת שם שחיטה א"כ לא

דהתם לא בעי שיעור דתשלומי כפל נוהג בכל דבר ובכל שהוא ע"כ. וא"כ הרי כתבו בפירוש הגמ' וכן משמע מתוס' דשיעור דוקא קאמר וא"כ כודאי דבשחיטה איכא שיעור וא"כ שפיר שייך למימר ההיתר של שנים שעשו והדרא קושיא לדוכתיה.

וגם לפי דברי התוס' אלו אוכל ליתן טעם לשבח למה לא הקשה מרן במשנה הלכות כמ"ש כת"ה להקשות למה לא הקשה במשנ"ה מגמ' בעמוד הקודם שאיתא שם גנב ומכר בשבת משלם ד' וה' והתניא פטור אמר רב פפא באומר לו זרוק גניבתך וחצר ותקני גניבתך וברש"י שם באומר זרוק גניבה לחצר בשבת ואני אתן לך מעות וכן עשה קנאה לוקה וזה נתחייב מיתה עכ"ל הרי מפורש דלא אמרינן בזה שנים שעשו ופטורין עיי"ש אמנם לפי דברי התוס' מגמ'. זה לק"מ דהרי בגנב דאיסורו בכל שהוא א"כ לא שייך בזה שנים שעשו וכדברי התוס' הנז"ל וממילא לא קשה מזה.

ובישוב דברי התבואות שור סי' י"א ס"ק י"א הובא לעיל בדברי היד יצחק שדעת כל הראשונים שבשחיטה חייב על כל פורתא ופורתא שיוציא דם משום נטילת נשמה ועי' כתב היד יצחק וכו' מקושיטנו הנ"ל דמשמע דיש שיעור לשחיטה יש לומר מגמ' בחולין דף כ"ט ע"ב דאף אי ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף מכל מקום אי נתקלקל השחיטה לבסוף ולא

אחריתא דשוחט בשבת חייב עיי"ש ולכאור' הרי אמרינן (תמורה ד') כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וא"כ למה יהא חייב נימא דלא מהני ולא מתוקן ויהיה פטור ולפי הנ"ל נראה לומר דרחמנא אמר לא תעביד היינו מעשה שחיטה אבל אחר השחיטה הרי מחויב ע"ז על נטילת נשמה על כל פורתא ופורתא שהוציא דם מקודם וממילא העיקר החיוב הוא על נטילת נשמה ולא על מעשה השחיטה ודו"ק.

ואולי בדרך נוכל ג"כ לפתור ספיקות הראש יוסף בדף ע"ה וז"ל נסתפקתי בשחט רוב שנים ורוב אחד ובא חבריו וגמר אם השני חייב דכפי הנראה שוחט רק משום נטילת הנפש לא הדם כמ"ש פני יהושע דמה לי מפרק הוה מקלקל אם נטילת הדם הרי כנפש מקלקל הוא אצל הדם וכמ"ש הרמז"ל פ"ח מה"ש ה"ז וא"כ כיון ששחט רוב שנים סופה למות מזה ואעפ"י דקיי"ל שחט רוב שנים או שנים הרי כחיה לכל דבריה וכ"פ הרמז"ל פ"א מה' שא"ה מ"מ הב' לא קעביד מידי וכ"ש שוחט ולא יצא דם ועיין חולין י"ד בפירוש המשנה כתב מכי שחט קצת חילל שבת היינו דם ועיימ"ש בפריי ל"ד י"א וכאן אין להאריך. עכ"ל אמנם לפי מה שכתבנו הוא רק אחר השחיטה ומה שכתב בחולין מכי שחט קצת חילל שבת היינו אחר שגמר השחיטה למפרע חילל שבת על כל פורתא ופורתא וממילא אם אין לו

עשה הפסול מעשה שחיטה ולא נאסר דתקרובת ע"ז אינו נאסר רק בשחיטה ושפיר כתב הרמב"ם דבשחט בה סימן א' אסרה משום דהרמב"ם מיידי דלא עשה י'תר אז כאמת אינו נאסר רק בשחט סימן א' עכ"פ דהוה עליו שם שחיטה בעוף אז גם כבהמה נאסר כמה דהוה עליו שם שחיטה וכו' עיין שם וזה תי' נכון ולפי זה יש לומר ג"כ בשבת לגבי שחיטה שאיסור מעשה השחיטה הוה רק כשגמר לשחוט כל השיעור דהרי רק אם שחיטתו כשרה אז חייב בשבת ואז נקרא גמר שחיטה ואז למפרע חייב על כל פורתא ופורתא משום נטילת נשמה מ"מ אינו חייב עד שישחוט כל השיעור ואם הפסיק באמצע הו"ל חובל כבהמה אבל על שחיטה אינו חייב עד דגמר לה לשחיטה וממילא השותפין שגנבו וטבחו הגם דטביחה בעי שיעור וזה קושית הגמ' לבעי שיעור טביחה לזה ושיעור טביחה לזה כי הטביחה אינו קשורה עם איסור נטילת נשמה ורק אחר הטביחה למפרע עבר על כל פורתא ופורתא היינו אחר שכבר נשחט חייב למפרע על כל פורתא ופורתא שיוציא דם משום נטילת נשמה וממילא לנכון כתב התבואות שור בשם שיטת כל הראשונים דחייב על כל פורתא ופורתא משום נטילת נשמה מ"מ זה רק אחר שכבר שחט אבל השחיטה בעצמה בעי שיעור וכנ"ל ודו"ק.

ובדרך זה נראה לי ליישב קושיא

מקרבן א"כ יש לומר דיש לחקור אם יוכל לעשות א' עבירה חמורה או שיעשו שנים עבירה פחותה מה נקרא הקל הקל ולכאור' יש לומר דבאופן שהותר לעשות מלאכה ע"י א' והרי כודאי שאין לעשותה ע"י שנים וממילא אם כששנים שעשאוה לא היה איסור בזה אז כודאי היינו אומרים ששנים יעשו המלאכה לגבי חולה אבל לעשות ששנים יעשו מלאכה ועוברין איסור ורק פטורין מן הקרבן אז אמרינן שיעשה א' המלאכה וישחוט לחולה ודו"ק.

לשחיטה אלא לבסוף א"כ כודאי עשה כל השיעור של שחיטה אבל אם לא עשה שיעור שחיטה למה יתחייב והרי הראשון עביד כל שיעור השחיטה וזה דהוה כחיה היינו רק קודם גמר השחיטה אבל אחר גמר שחיטה הרי הוא למפרע כמתה וממילא לכאור' השני פטור והראשון חייב.

ובקושית הזית רענן ושאר אחרונים למה לא יעשו לחולה שנים שעשו דהרי מאכילין קל הקל וכו' ולענ"ד י"ל תי' לזה לשי' המקור חיים רס"ו המובא לעיל דיש איסור רק דנפטור

הרה"ג וו"ח ר' אברהם אליעזר ציטראן שליט"א

ר"מ בישיבה

בענין ע"א נאמן באיסורין

אמנם ברא"ש פ' הניזקין (נ"ד ע"ב) כתב דכידו מהני מטעם בעלות והיינו דמה שבידו לתקנו מחשיכו כבעלים, ולבעלים יש נאמנות מיוחדת ונאמן אף כשהי' בידו מעיקרא אע"ג דהשתא תו אינו בידו נולאביי דס"ל שם דרק היכי דבידו השתא מהימן אעפ"כ כ' הרא"ש דדעתו ג"כ דנאמן משום בעלות, והא דלא מהני רק כשבידו השתא צ"ל דלדידי' חשוב בעלות רק כשבידו השתא].

ובשב שמעתתא (ש"ו פ"ו) הסביר ע"פ המהרי"ק (שורש ע"ב) באופן אחר, דמה שבידו לתקן ולסלק האיסור הרי הוא כמו דלא איתחזק איסורא לענין האי דינא דנאמנות, ובזה הסביר שם דברי החי' הר"ן שכ' ליישב קו' תוס' הנ"ל על רש"י דלרש"י שפיר ילפינן משחיטה ותרומה דנאמן אף במקום דלא איתחזק ואינו בידו דכיון דבידו לסלק עושה כמו דלא איתחזק א"כ נאמן משום דהוא ע"א וכ"ש דנאמן היכי דלא איתחזק ואינו בידו.

ולדעת התוס' דילפינן מנדה אין לומר דנאמנות מטעם בעלות כמו שביאר הש"ש שם דבעלים אין להם נאמנות אלא בקנין כספם ולא בשל עצמם והא

בגמ' גיטין ב' ע"ב ולרבה דאמר לפי שאין בקיאין לשמה ליבעי תרי וכו' ע"א נאמן באיסורין ופירש"י שהרי האמינה תורה כל א' וא' מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור גיד וחלב, והק' בתוס' ד"ה ע"א דאין רא' מתרומה ושחיטה דבהנהו איתחזק איסורא והא דע"א נאמן כהו הוא משום דבידו לתקנם וא"כ מנ"ל דכלא איתחזק ואינו בידו ג"כ מהימן, ושחיטה אע"ג דהשתא אין בידו לתקנו מ"מ מעיקרא הי' בידו לשחוט ובתוס' הביא ילפותא דע"א נאמן באיסורין מנדה דהאמינה תורה דכתיב וספרה לה וביאר המהרש"א בתוס' דמנדה ילפינן ב' דברים, א) דהיכי דלא איתחזק נאמן אפי' אינו בידו דהא נאמנות דפסקה דמה ולא חשוב נגד חזקה דהא אינה בחזקת שתהא רואה כל שעה. ב) דהיכי דבידה לתקן נאמן אפי' נגד איתחזק דהא בידה לטבול להסיר חזקת טומאתה עיי"ש.

בגדר הנאמנות של "כידו" יש לכאר אם הוא משום מגו דאי בעי השתא יכול לתקנו וא"כ אין לו נאמנות רק במכאן ולהבא אבל למפרע לא, דהא מגו למפרע לא אמרינן.

ומיתסר נפשה וליתסר איהו בקרובותיה קמ"ל, ולמה לא אמרינן כאמת גם שם מתוך שהיא אוסרת נפשה תהא נאמנת גם על אחרים דהיינו קרובותיה כי הכא וכו' ותירץ דשאני התם שיש לנו חזקת פנוי' דמעיקרא ע"כ מוקמינן לה אחזקתה דלא נתקדשה והן מותרות משא"כ בס"ת שאין לה חזקה תחילה להתיר בכירור, עכ"ל.

ולפי"ז מיושב שפיר הרמב"ם דדוקא גבי ס"ת אע"פ שלא הזכיר לו בפעם ראשונה נאמן ע"י מתוך כהנ"ל, אבל בטהרות ובזבחים דהו"ל חזקת כשרות מעיקרא אינו נאמן ע"י מתוך, וכ"כ הרמב"ם בהדיא שזבחיו בחזקת כשרות וטהרותיו בחזקת טהרות. אלא דלפי"ז קשה להראב"ד דס"ל דסברת מתוך מהני אפי' היכי דהוי חזקת כשרות וקשה קו' הט"ז מש"ס קידושין עליו.

אמנם האחרונים כתבו לתרץ קו' הט"ז מש"ס קידושין דהואיל שסברה שתהא נאמנת שנתקדשה לו לית לה שום הפסד כמה שנאסרה לקרוביו משו"ה חיישינן שמשקרת, משא"כ בס"ת כל שסובר שיהא נאמן יהא מפסיד שכרו ומה לו לשקר בדבר שמפסיד, וא"כ י"ל דהראב"ד סובר כתי' זה.

ויש לדחות דאין ראוי מקושית הט"ז להרמב"ם דבאלו הוי דבר שכערוה ואיתחזיק וי"ל דמשו"ה לא מהני להאמינו במתוך שנאמן להפסיד לעצמו, אבל בנידון הרמב"ם לא הוי

דילפי' מנדח הוא רק כשבידה השתא מהימן דהא בנדה בידה השתא לטכול. ויש לעיין בזה דאיך ילפי' מהכא דין נאמנות דכידו שהוא מדין בעלים ומהני גם מה שהי' כידו אתמול דהא בטבילה אפשר דהוא מדין מגו, ועיין בשיעורי הגר"ש רחובסקי וצ"ל ועוד שעמדו על זה.

והנלפע"ד לכאר ע"פ פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בסוף הל' מטמו"מ שכ' הרמב"ם הי' עושה עמו בטהרות או בזבחים ואמר לו נטמאו או נתפגלו נאמן אבל אם פגע בו ולא א"ל כלום ואח"כ פגע בו פעם שני' וא"ל איני נאמן אלא הרי זבחיו בחזקת כשרות וטהרותיו בחזקת טהרה ע"כ, והשיג הראב"ד דאם הי' עושה עמו בשכר אפי' אחר כמה ימים נאמן ואע"פ שלא הזכיר לו בתחילה מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד הטהרות שהרי אותו שכתב ס"ת ולא עיבד הגוילין לשמן אע"פ שהחזירה לבעלי' ולא אמר לו כלום ובסוף א"ל האמיני'הובמתוך אף זהנ כמו כן ע"כ, עיי"ש בכ"מ שכתב שהרמב"ם סמך עצמו על מש"כ דיני ס"ת במקומה (הל' תפילין פ"א הי"ח).

והנלפע"ד ליישב על הרמב"ם עפמ"ש הט"ז (יו"ד סי' קכ"ז סק"ד) שהק' ממה דאמרינן כאן מתוך שנאמן להפסיד שכרו נאמן להפסיד ס"ת ומ"ש מהא דאי' בקידושין ס"ה אבל איהי אי לאו דקים לה לא הוי אמרה

כי אם איתחזיק ולא דבר שבערוהו.

אמנם יש להוכיח כהרמב"ם מגיטין (נ"ד ע"ב) דאיתא שם בגמ' ה' עושה עמו בטהרות ואמר לו טהרות שעשיתי עמך נטמאו וכו' נאמן, וקאמר אביי דנאמן רק כשבידו לעשות בזמן שמודיעו ורבא פליג עלי' ומייתי שם בגמ' דכ"ג ביוה"כ כי אמר שפיגל מהימן ובמהרש"א שם כ' דכה"ג ביוה"כ לא מתוקמי כאביי אלא כרבא דנאמן משום שהי' בידו עיי"ש. וא"כ י"ל שפיר דרבא הוכיח סברתו מכה"ג ביוה"כ ואע"ג דבגמ' אסיק בקוש"י כבר כתבו המפרשים דבקשי' לא נדחה מה דאמר בגמ' מעיקרא.

ויש להסביר מחלוקת אביי ורבא כהא דהקשה החת"ס לחזקי' דס"ל ד"ת אחד שוגג ואחד מזיד חייב דהיזק שאינו ניכר שמ"י היזק ק' מהא דיליף ר' יוסי שהתורה האמינה לע"א מכה"ג ביוה"כ דלמא הא דנאמן הוא משום דמתוך שנאמן להפסיד דהא מחויב לשלם שלחזקי' דשמ"י היזק ומתוך שנאמן להפסיד נאמן לפגל וכמו בס"ת.

וי"ל דבזה פליגי אביי ורבא, דאביי סבר דאמרינן מתוך שנאמן להפסיד אף נגד חזקה דהתם הרי בחזקת כשרות הוא, וא"כ ליכא ראי' מכה"ג דנאמן אפי' היכי דאין בידו השתא. ורבא ס"ל דלא אמרינן מתוך היכי דאיכא חזקה ודוקא היכי דליכא חזקה כמו בס"ת נאמן לפוסלה במתוך כמ"ש הט"ז.

ולפ"ז י"ל דהרמב"ם לשיטתו שפסק כרבא דהי' בידו נאמן אפי' באיתחזק והיינו דיליף לה מכה"ג ביוה"כ וקשה עליו דליתא התם נאמן בשביל מתוך וצ"ל דס"ל כרבא דמתוך לא מהני אלא בס"ת דליכא חזקה וע"כ כתב הרי זכחים בחזקת כשרות וטהרות בחזקת טהרות ואין העד נאמן במתוך נגד חזקה. אמנם הראב"ד פסק (הל' פסוה"מ פי"ט הט"ו) כאביי דדוקא בידו מהני, וקשה לי' קו' המהרש"א מכה"ג ביוה"כ, וצ"ל דנאמן במתוך אפי' נגד חזקה זה נ"ל לבאר פלוגתת הרמב"ם והראב"ד וא"ש דאה"נ דמנדה לא ילפינן דנאמן רק היכי דבידו השתא, ומכה"ג ביוה"כ ילפי' דאפי' היכי דהי' בידו נאמן וכו"ז היא לדעת התוס' דלמד דמה שנאמן בידו הוא משום בעלות וכדברי הרא"ש.

אבל לרש"י דס"ל דמה שבידו מגרע החזקה א"כ בכה"ג ביוה"כ כיון שהי' בידו הרי מגרע החזקה ותו לא חשיב המתוך נגד חזקה וא"כ אפי' לרבא ג"כ י"ל דהא דכה"ג נאמן הוא משום מתוך וכקו' החת"ס, אמנם לרש"י אה"נ ילפינן שפיר דאפי' היכי דהי' בידו נאמן משחיטה והפרשת תרומה וניקור ודו"ק.

ויש להביא ראי' אחרת דהקשו האחרונים דניליף דע"א נאמן אפי' באיתחזק מהא דבעלים גופא נאמנים להביא חטאת ונאכל לכהנים ע"פ. ונלפע"ד ליישב דהתם שאני דהי' בידו

שמביאים קרבן. אמנם י"ל דס"ל דמתוך שנאמן להפסיד ממונו נאמן להכשיר הקרבן ואע"ג דהוי נגד חזקה דעתו דאמרינן מתוך שנאמן אפי' נגד חזקה וכן דעת הראב"ד. אמנם הרמב"ם דס"ל כרבא וע"כ הא דנאמן הוא משום בידו דנאמן אפי' אין בידו השתא ולא משום מתוך ליכא ראי' דמתוך מהני אף נגד חזקה ודו"ק.

כמש"כ המג"א (או"ח סי' א') שיכול לנדור בנזיר ולהביא חטאת, והק' ביד אפרים שם עכ"פ עתה אינו יכול לומר יה"ר כאילו הקרבתי חטאת כיון שלא נדר מקודם נזירות. אמנם עכ"פ הי' בידו לנדור בנזיר ולהביא חטאת א"כ לא מוכח ע"א נאמן באיסורים כלא הי' בידו. ולאכ"י דס"ל דהי' בידו אינו נאמן קשה תיפוק ל"י מבעלים גופייהו

הב' ישראל דוד לייפער תלמיד הישיבה

בענין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה

רק דאחד מהעדים לא כתב לשמה ובפסול בהגדת עדות לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה ומיושב קושייתו דהיות דהפסול דהסופר חתמו שלא לשמה שזה רק פסול בהגדתו לא אמרינן דבטלה שני העדים בלעדיו וממילא קשה מאן האי תנא דבעי כתיבה לשמה.

הקשה הקובץ ביאורים דבגמ' במס' מכות (דף ו' ע"א) הרוג יציל, ופי' בתוס' (יבמות דף כ"ה) דפסול הרוג הוא משום שנעשה טריפה וטריפה פסול לעדות, ומבואר בסנהדרין (דף ע"ח) דהפסול בטריפה הוא משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה והרי הפסול דעדות שאי אתה יכול להזימה וודאי דאינו פסול כגוף העדים אלא פסול בהגדה ומ"מ פריך החג יציל על כל העדות משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. אלמא דבפסול הגוף ג"כ אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ותירץ דכיון שנעשה טריפה אינו יכול להעיד בשום עדות שמיקרי פסול הגוף אע"פ דהפסול בעצם אינו אלא פסול בהגדת עדות. ותירץ עוד דהא דאמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה רק

דף ג. ולרבה באמר לפי שאין בקיאינן לשמה מאן האי תנא דבעי כתיבה לשמה ובעי חתימה לשמה אי ר"מ חתימה בעי כתיבה לא בעי והוא משום דר"מ סובר דרק חתימת העדים צריך להיות לשמה ולא הכתיבה, וא"כ למה צריך השליח לומר ג"כ בפני נכתב.

והקשה הגרע"א דמאי פריך דילמא סבר בה כשמואל דאמר (דף פ"ו ע"ב) דכתב סופר ועד כשר דאע"ג דאינו חתום בה רק ע"א מ"מ כתיבת הסופר נחשב ג"כ לעדות וממילא יש בגט שני עדים ונמצא דלפי דברי שמואל כל כתב סופר בגט דינו כעד ומשום הכי צריך כתיבה לשמה אפי' לר"מ מדין חתימה לשמה דבעינן ואע"פ שיש שני עדים בלעדיו וא"כ הוי יש שני עדים כשרים שחתמו לשמה מ"מ כיון דגם הסופר נחשב לעד א"כ אם לא כתבו לשמה הוי דינו כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דכולן בטלים ומש"ה צ"ל בפני נכתב ג"כ.

ומוכיח הגרע"א מזה אימתי אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה רק כשבטל ע"א מהן משום פסול בגופו כגון קרוב או פסול, אבל הכא הפסול הוא משום הגדת עדות דהפסול הוא

ותירץ דבאמת הסופר כשר מדיני עדות אלא טעמא דפסול הוא משום לשמה, דהפסול לשמה הוא רק שכתבו לאיש אחר וממילא אין עדותן עדות אחד מפני שכל מעיד על דבר אחר, וממילא לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אלא כשמעידין על דבר אחד.

ולפענ"ד יש לתרץ קושיית הגרע"א דבתוס' דף ג' ע"ב פריך למ"ד כתב סופר ועד כשר ניוחש דשמא הסופר כתבו להתלמד, ותי' שהסופרים חוששים למכשול ונוהרים בכך ומיהו אין רגילות להזהר לגמרי שתחשב כתיבת הסופר כעד ממש. נמצא דאפי' למ"ד כתב סופר ועד כשר לא נחשב כעד ממש לכך אם הסופר חתמו שלא לשמה לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כיון דהסופר לא נחשב כעד ממש.

כשכטל אחר מהעדות משום פסול כדיני עדות כגון שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, אבל אם הפסול היא שלא משום דיני עדות כגון הכא דהפסול הוא דכתב סופר הוא רק מדיני גט דבעינן לשמה אבל לא משום דיני עדות לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ועוד הקשה הקהילות יעקב על הגרע"א דאיתא בסנהדרין (מ"א ע"ב) אלא אמר רבא ה"ק אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע, ועיי"ש בתוס' שפירשו דהאחד שאומר איני יודע הוי כנמצא קרוב או פסול ולר"ע דאמר נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה הי' צריך להיות עדות כולן בטלה מדין נמצא א' מהן קרוב או פסול. עכ"פ חזינן דגם כשאין פסול הגוף בעד אחד אלא דהוי פסול בהגדתו הוי דינו כנמצא אחד מהן קרוב או פסול ועדות כולן בטלה ודלא כהגרע"א.

הב' יהודה ראזענבלום
תלמיד הישיבה

בענין המביא גט ממדינת הים

בפני נכתב ובפני נחתם. א"כ ע"כ זהו ג"כ נכלל באמר המביא גט ממדה"י, עיין פט"ו דיבמות במשנה (קט"ז ע"ב) לאשמעינן אלא בכאה מן הקציר ובאתה ממדה"י ומפרש רש"י אבת מדה"י אינה נאמנת. מוכן העכ"פ מדה"י היינו מדינה אחרת ונפ"מ לדין המביא במשנה פרק התולין (ל"ט ע"א) תלה הקטן עג שיגדל או לייכם. א"כ וי"ל דוקא כשהוא במקום רחוק שנקרא מדינה אחרת או י"ל דאינה נפ"מ לעיר ממ"ש במשנה פ"ט דפסחים (צ"ג ע"ב) איזה דרך רחוקה מן המדים וחוז' וכו' דאין כל ענינים שוים! ועיין באהע"ז (סי' קס"א ס"ה).

ואפשר לומר דעכשיו במדינות אלו שבקל נוסעים למקום למקום ולא כמו בימים ההם שהיו צריכים לשיירא י"ל כל שאין רחוק ממש אינו בכלל עד שיבא ממדה"י.

המביא גט ממדינת הים. ופירש"י דכל חוץ לארץ קרי' ל"י מדינת הים, משמע אפילו קרוב לארץ ישראל. והקשו התוס' למה לא נקט המביא גט מחוץ לארץ, ותירצו דלהכי נקט מדינת הים דמשמע דכל מדינות שהם מצד מערב, דהיינו ים צריכים לומר בפני נכתב ובפני נחתם. והנה הרשב"א שהוא סובר כר' יצחק שאמר דלא תחולק מדה"י. והנה המהר"ם שיף סובר כשיטת הר"ן והרשב"א.

והצמח צדק כתב על התוס' (ד' ע"א ד"ה מדינת הים) להכי נקט מדינת הים דמשמע רחוק, וכן נראה מדברי הר"ן (ד"ה לפיכך) שכתב וז"ל, ודאמרינן בשלמה האשה שהלך בעלה למדה"י הלכו להם למדה"י נהי הדין למקום רחוק הרבה וכו' דבגמ' (ד' ע"א) משמע דכל שאינו סמוכה לארץ ישראל כרקם וחגר צריך לפי הת"ק שיאמר

הב' שמואל הלל שנקר תלמיד הישיבה

בענין עציץ נקוב המונח ע"ג יתידות

הקרקע טהור, כמו בית דלמ"ד תלוש ולבסוף חברו דינו כמחובר הבית טהור אף שאינו יונק מהקרקע, ומשו"ה בקישות היוצא מהעציץ כיון דמ"מ יונקים כשלהו דרך אויר סגי לחשבן כמחוברין לקרקע ומשו"ה טהורין, אבל לחייב בשבת משום תולש תלוי ביניקתו וגידולו מן הארץ ולא סגי במה שהם מחוברין לארץ, כמו בהורס בית דאינו חייב משום תולש אפי' למ"ד תלוש ולבסוף חברו דינו כמחובר, כגון שאינו יונק ואין גידולו מן הארץ.

וכן משמע במג"א (סי' ש"א סקכ"ב) דחטים שזרען בקרקע קודם שהשרישו אינו חייב עליהם משום תולש אפי' נתכוין לזרעם, משום דכל שלא השרישו אף דהוי מחוברין לקרקע מ"מ עדיין אינו יונק מהארץ, אלמא דבשבת אין דינו כמחובר אלא כשיונקים וגדלים מן הארץ, ומשו"ה כשמגביה עציץ נקוב מהקרקע ומניחו ע"ג יתידות אף שעדיין שם מחובר עליו, מ"מ אין יניקה דרך אויר סגי דליחשב כגודל מן הארץ ומשו"ה חייב בהגבהה משום תולש. וכן במעשר י"ל דאינו חייב במעשר אף אם הוא מחובר לקרקע א"י כיון שאין גדילתו מן

גיטין ד' ע"ב: א"ר זירא עציץ נקוב המונח ע"ג יתידות באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן, אמר רבא דילמא לא היא וכו' אי נמי עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה דלא מפטיק אוירא דמיא כי ארעא סמיכתא דמיא אבל עציץ דמפטיק אוירא לא.

הרי דמספקא ל' לרבא דדילמא אפי' לרבנן הוי דינו דעציץ נקוב המונח ע"ג יתידות כתלוש לענין מעשר, וכן גבי שבת פסק הרמב"ם (הל' שבת פ"ח ה"ד) דכשמגביה עציץ נקוב מהקרקע והניחה ע"ג יתידות חייב משום תולש, ופי' במ"מ משום דכשמונח ע"ג יתידות דינו כתלוש. וקשה מהא דתנן (עוקצין פ"ב, חולין קכ"ח) קישות שנטעה בעציץ והגדילה ויצאת חוץ לעציץ טהורה, ופירש"י (וכן המאירי והראב"ד) דמיירי בעציץ שאינו נקוב וכשיצאה נופה לחוץ ונוטה על הארץ ויונק מריח הארץ דרך אויר כמחובר דמי, וקשה דהא מפטיק אוירא.

ובספר ח"י רבי ראובן (גיטין סי' י') כתב ע"ז דיש לחלק בין גדר מחובר דהכשר וטומאה לשבת ומעשר, דלענין הכשר וטומאה סגי בזה שהוא מחובר לקרקע, ואף דאינו יונק וגדל מן

העפר שכתוכו כעפר א"י סגי בחיבור שע"י הנקב, מ"מ לא מהני דין חיבור שיהא נחשב העפר שבעציץ כקרקע עולם, אלא דדין העפר כעפר א"י בעלמא, ומשו"ה פטורים הזרעים שכתוכו ממעשר משום שאין גדלים מקרקע עולם אלא מהעפר שבעציץ.

ולכאורה יש להקשות שהרי הרמב"ם (הל' תרומות פ"א הכ"ג) עפר חו"ל שבא בספינה לארץ בזמן שהספינה גוששת לארץ הרי הצומח בו חייב בתרומה ומעשרות ובשביעית כצומח בארץ ישראל עצמה. משמע מדברי הרמב"ם דאפי"ו הוא עפר של חוץ לארץ ואינו גידולי קרקע של ארץ ישראל אפי"ה אמרינן דמיקרי גידולי ארץ ישראל וחייב בתרומות ומעשרות, וצ"ע.

ואולי יש לחלק דמש"כ הרמב"ם הרי הצומח בו חייב מיירי ג"כ כשהספינה גוששת לארץ ובאותו זמן אז צומח ואז חייב בתרומה וצ"ע.

והנה בכרכת אברהם לגבי עציץ נקוב ושרץ נגע בו אי מיקרי מחובר וטהור או דאינו מחובר וטמא ומבאר שם דהויא טמא, וא"כ משמע דאינו מחובר וכדברי הספר הנ"ל.

הארץ מפני שמונח ע"ג יתדות ומשו"ה איבעיא ל"י לרבא דדילמא אפי"ו לרבנן פטור ממעשר.

אלא דצ"ע דאע"פ שאין הזרעים נחשבים כגידולים מן הארץ כשמונחים ע"ג יתדות לענין מעשר, מ"מ יהא נחשב העפר שבעציץ כמחובר לארץ ע"י הנקב שבעציץ, וממילא יחשב העפר כעפר א"י, דליחשב העפר כעפר א"י לכאורה דסגי לזה דין מחובר והזרעים שכתוכו יהא חייבים כמעשר ממילא משום שיונקים וגדלים בקרקע א"י שבעציץ.

וי"ל דאה"נ דע"י חיבור העפר שבעציץ להקרקע נחשב העפר כעפר א"י, אבל נראה דכל החיובים שהם בגידולי קרקע אין חייבים בהם אלא כשגדלים בקרקע עולם, אבל כשאין גדלים בקרקע עולם אף דנחשב כגדלים בא"י פטורים כמו דמצינו בירושלמי (ערלה פ"א) דזרעים שבעציץ שאינו נקוב פטורים מערלה אי לאו שהשרשים מפעפעין, הרי דאע"ג דערלה נוהג גם בחו"ל ועפר שבעציץ שאינו נקוב לא גרע מעפר חו"ל, מ"מ כיון שאינם גדלים מקרקע עולם אין בהם החיובים של גידולי קרקע כגון ערלה וכיו"ב. ומשו"ה עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות פטור ממעשר, ואע"ג דלענין שיחשב

הב' יואל קליין תלמיד הישיבה

בסוגיא דפלגינן דיבורא

דנימא פלגינן דיבורו כפשוטו דהיינו דחצי אנחנו מאמינים לו וחצי לא, ולא רק הדיבור רק הנאמנות אנחנו פלגינן.

ונחזי אנן בזה קצת לומר דהנה בסוגיא דידן אמרינן פלגינן ומיירי שמעיד על עצמו ועל הנכסים כאחד וכדיבור אחד וא"כ מה נחלק כאן בדיבורו, אלא משמע דכאן הפירוש דאנחנו פלגינן נאמנותו דהיינו כיון דמעיד על ב' דברים כאחד שעל דבר אחד יש לו נאמנות ועל השני לא וממילא פלגינן ג"כ לנאמנות.

והנה בדרוש וחידוש להגרע"א זי"ע כתב בד"ה עצמו קנה נכסים לא קנה. מדלא נקט הדין כפשוטו בלא כל נכסי אלא בשחרור גרידא דעצמו קנה לענין בת חורין דלענין איסור משום עיגון מקילנן דמהני עדותו בפנ"כ. אבל לענין מעשה ידיו של עבד חיישינן למזוייף דלגבי ממון לא מהני עדותו, נלענ"ד דמוכח דבזה אי אפשר לחלק דהכל אחד הוא דמעשה ידיו לרבו כשהוא עבד, אבל בכך חורין מעשה ידיו לעצמו. וכיון דפסקינן דאינו עבד ומותר בבת חורין ממילא אין מעשה ידיו לרבו דזה תלוי בזה, ולא שנוי לדון שאינו עבד ומעשה ידיו לרבו.

במס' גיטין דף ח' ע"ב ת"ר עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך עצמו קנה נכסים לא קנה איבעיא להו כל נכסיי קנויין לך מהו אמר אביי מתוך שקנה עצמו קנה נכסים א"ל רבא בשלמא עצמו קנה מידן דהוה אגט אשה אלא נכסים לא ליקני מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא הדר אמר אביי מתוך שלא קנה נכסים לא קנה עצמו א"ל רבא בשלמא נכסים לא ליקני מידי דהוה אקיום שטרות דעלמא אלא עצמו ליקני מידי דהוה אגט אשה אלא אמר רבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה א"ל רב אדא בר מתנה לרבא כמאן כר"ש דאמר פלגינן דיבורא דתנן הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין ש"יר קדקע כל שהוא לא יצא בו חורין ר"ש אומר לעולם הוא בן חורין עד שיאמר כל נכסי נתונין לפלוני עבד חוץ מאחד רבוא שבהן וכו' עכ"ל הגמרא.

והנה בגמרא אמרינן פלגינן דיבורא וצריכינן אנחנו להבין הפירוש כפלגינן דיבורא אי הפירוש דרק דיבורו אנחנו פלגינן אבל בעצם אולי הוא נאמן על הכל מה שאמר רק אנחנו לא מקבלין כל דבריו משום איזה טעם שיהיה או

כאחת. דהיינו דאם זה גיטו הרי הוא כבר אינו עבד ונאמן.

ובכדי ליישב דבריו יש להביא בכאן מחלוקת הראשונים שהובא במרדכי דף י' ע"ב כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם [כר' עד] אי לא יהיב קמייהו זוזי לא הוו מרעי נפשייהו ויש לומר דעובדי כוכבים אינם פסולים מן התורה אלא מטעם שהם גזלנים והני דידע בהו דלא מרעי נפשייהו מהימני מס' החכמה רבינו יקיר ז"ל היה אומר דעובדי כוכבים המוחזקים דאינם שקרנים כשרים להעיד כדאיתא פ"ק דגיטין כל השטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים כשרים אפילו שחותמיהם עובדי כוכבים אבל משה ואהרן פסולין מטעם קורבה ואין נ"ל להכשיר עובדי כוכבים לעדות כיון שאין בכלל אחיך ולא עדיף מעבד והכא נראה שתקנת חכמים היא שתקנו בשטרות העולים בערכאות של עובדי כוכבים שיהו כשרים לפי שהעובדי כוכבים מקפידין על השטרות שבערכאותיהן עכ"ל המרדכי.

היוצא מכ"ז מחלוקת המרדכי ורבינו יקיר דרבינו יקיר סובר דבעצם עכו"ם ועבד הם כשרים להעיד ויש להם נאמנות אם הם אנשים מוחזקים בנאמנותם אבל להמרדכי אין שום נפקא מינה ובכל מקום אינם נאמנים דאינם בכלל אחיך.

וא"כ לפי שיטת רבינו יקיר יש לומר

משמע מדבריו וגם ממ"ש מקודם מזה דהטעם דפלגינן דבורי' דאמרינן כאן הוא כמו כל פלגינן דיבורא רק כאן דהקילו להאמינו הוא משום עיגון הקילו להאמינו אבל בדיני ממונות לא נאמינו דבעצם אינו נאמן כלל רק הקילו מטעם עיגון להאמינו לדין עבדות דעצמו קנה אבל נכסים לא קנה, ובחידושי הגרנ"ט סימן ס"ט האריך דפלגינן דהכא הוא פלגינן לנאמנות, והביא בזה מחלוקת היכא דלא אפשר לעשות פלגינן דיבורא אם אמרינן פלגינן לנאמנות והאריך בזה.

ולכאור' קשה לומר דבעבד שייך פלגינן לנאמנות דהרי לגבי עבד לא שייך נאמנות כלל וכמו שכתבו במס' פסחים דף ד' אמרינן בעי מיני' מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק נ"מ דלית' להאי דלישיילי' ואטרוחו להאי מאי א"ל תניתוהו הכל נאמנים על ביעור חמץ אפי' נשים ועבדים וקטנים לאו משום דחזקתו בדוק וממאי דילמא משום דקאמרי הני אטו אמירה דהני מששא אית בי', ע"כ. הרי דאמרינן דעבד אין לו נאמנות כלל וא"כ האיך נאמינו כאן ונימא דפלגינן לנאמנות דעבד הרי אין נאמנות כלל לעבד כנזכר לעיל.

ויותר הי' סברא לומר כדברי רעק"א דכאן הוא ענין חדש של פלגינן אבל לא מטעם של פלגינן נאמנותו, והגם דהכי הוא קצת בגדר דגיטו וידו באים

פלגינן כשי' ר"ש דהנה במס' ברכות כ"ט אמרינן והאמר רב יהודה אמר רב טעה בכל הברכות כולן אין מעלין אותו בברכת הצדוקין מעלין אותו חיישינן שמא מין הוא שאני שמואל הקטן דאיהו תקנה וניחוש דילמא הדר ביה אמר אביי גמירי טבא לא הוי בישא וכו' אמר לך רבא סבר צדיק מעיקרו נמי דילמא הדר ביה יעו"ש הרי דשיטת אביי דמי שהוא צדיק באמת לא הוי בישא וממילא יש נאמנות על הכל ולא פלגינן לנאמנות אבל לרבא דאית ליה דצדיק מעיקרו נמי דילמא הדר ביה וא"כ אפי' אם מאמינים לו על דבר יש לנו לחלוק בדבריו עד כמה אנחנו מאמינים לו וזה בדרך חידוד.

בסוגין כשי' הגרנ"ט דשייך כאן ענין של פלגינן נאמנות במקום דא"א לפלוג כדיבורו דהרי יש לו נאמנות לעבד וממילא פלגינן לנאמנות וא"כ נוכל לבאר כל הסוגיא בגדר של פלגינן לנאמנות אבל לשיטת המרדכי א"א לומר דפלגינן לנאמנות דהרי אין לעבד ועכו"ם נאמנות כלל דנימא דעל חצי הוא כן נאמן רק הוא ענין של פלגינן דיבורו וכמו שכתב רעק"א דמטעם עיגון הקילו לגבי עצמו וק"ל.

והנה שמעתי מהראש ישיבה הגרע"ק שליט"א בדרך חידוד למה אביי לית ליה פלגינן דיבורא כמו שכתבו התוס' ד"ה הדר דאביי לא חשיב ליה פירכא דסבר לא פלגינן דיבורא ורבא סובר

הב' מרדכי ווייס

תלמיד הישיבה

בדין קידוש בזמן תוס' שבת

מדרבנן מהוה דין לעשות קידוש בעוד היום גדול.

הגמ' לקמן (שם) ת"ש דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס והלכתא כוותיה'. לכאורה צ"ע האיך יכול לקדש על השבת והרי הוא חול?

במס' ברכות (דף כ"ז ע"ב) רב צלי של שבת בערב שבת, וכן קיי"ל בר"ס רע"ז שמתור לקבל שבת בעודו יום בערב שבת. וצריך לדעת אם זה דוקא בתפלה מדרבנן [שעכ"פ הוא מדרבנן] או ג"כ בקידוש שהוא מדאורייתא. למ"ד שתוס' שבת הוא מדאורייתא אין ספק שיכול לקדש, אלא למ"ד שהוא

הזמן אין זה כלל שהוא כמו שאוכל בחול דאין מוכח כלל שאוכל לשם סעודות שבת, ובוהו יש ליישב הב"ח ג"כ ודו"ק.

בט"ז (סי' רצ"א סק"ו) דיכול לגמור הסעודה קודם הלילה דתוס' שבת דבר תורה הוא יעו"ש, ועיין סי' רס"א איזו הוא דין תורה ואיזו תוספת דרבנן, ובמג"א (סוף סק"א) מפלג המנחה וכו' ובמדרכי פ"ב דמגילה (סי' תשצ"ח) כתב דלמ"ד תוס' שבת מדרבנן אפ"ה יוצא משחשיכה בקידוש זה כיון דכשעה שמקדש יבוא אח"כ לחיוב דאורייתא, עיי"ש שהאריך. ומ"ש וכן כתב הכ"מ ר"ל מאחר דכתב שם לדעת הרמב"ם דשבת וחול שוין האיך כתב כאן לדעת הרמב"ם להקדים בשבת.

ונראה דלא קשה מידי דאף אי נימא דשבת וחול שוין לענין זה דאמרינן במסקנא דעביד כמר עביד וכו' ויש לו רשות בין בשבת ובין בחול להתפלל ערבית מפלג המנחה, מ"מ י"ל דבשבת מחוייב להתפלל מיד בפלג המנחה משום תוס' שבת משא"כ בחול ודו"ק.

הרמב"ם כתוב שמצות זכירת שבת הוא בין בשעת כניסתו וכיצאיתו ג"כ איתא במג"א (סי' רס"ז סק"א) שכיון שיבוא אח"כ לידי חיוב דאורייתא יכול לעשות גם עכשיו קידוש. לכאורה קשה על מה שכתב המג"א בשם השל"ה והב"ח דמ"מ יש לאכול כזית כשעה דהוי ודאי לילה כדי לקיים שלשה סעודות בשבת, אבל בתוס' והרא"ש משמע דיכול לגמור הסעודה מבעוד יום למה יהא סעודת שבת תמור מקידוש היום שהיא דאורייתא.

ועוד קשה דהמג"א בעצמו פסק (סי' רס"א סק"ח) תוס' שבת הוי מצות עשה דאורייתא? הב"ח והא"ר מתרצים דתלתא "היום" כתיבי משמע עיצומו של יום ולא כתוספת ומשמע אך בין השמשות לא רק ודאי לילה. אבל זה לא מתרץ רק על הקושיא שתוס' שבת דאורייתא, אבל על הקושיא שיבא אח"כ לידי חיוב לכאורה עוד קשה דיש לחלק היכא דאותו המצוה בשלימות כגון קידוש דזוכר את השבת רק דעוד לא אתי הזמן אמרינן דכיון דיבא לידי חיוב יוצא גם עכשיו, אבל כאכילת ג' סעודות אם אוכל לפני

אר"י גבוה מכל הארצות

מורנו הרה"ג ר' משה קליין שליט"א

בן כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ראש הכולל, קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק

בענין עירובי תחומין ביו"ט

דחמיר ויליף לה מדכתיב אל יצא איש ממקומו ביום השבת ואכתי יו"ט דקיל משבת מנ"ל עכ"ל ולפ"ז חולק על הדעה שזה דעת רש"י ותוס' ובספר גבורות אר"י מחדש כן לגבי יוהכ"פ דאין בה תחומין אלא דרבנן ובספר יום תרועה ר"ה ל"ב מספקא ליה אם איסור תחומין ביו"ט מה"ת לר"ע חוץ לאלפיים אמה ולרבנן חוץ ליי"ב מיל לפימ"ש הרמב"ם דאפי' רבנן מודו דיי"ב מיל הוי כדין תורה לענין שבת (רעק"א בהגהות כתב על הכפ"ת הנ"ל דבתוס' פסחים משמע דגם ביו"ט הוי מה"ת לרע"ק וע' חת"ס או"ח סי' קמ"ט וע' מנ"ח מצוה רצ"ח ומצוה כ"ד, ובאמת לגבי שבת ג"כ לא פשוט כ"כ שהוא מה"ת דכבר הארכתי בזה במק"א ודברי הירושלמי עירובין (פ"ג ה"ד) ע"ש וע' נוב"י מהד"ק אה"ע סי' ב' וכמהד"ת או"ח סי' מ"ה ובר"מ פכ"ז מה"ש משמע דהוי מה"ת אבל כבעל המאור ובמלחמות סוף פ"ק דעירובין וברא"ש אות כ"ד (ובשו"ת עמודי אור או"ח סי' י"ד) ויש לעיין בכל זה.

זקה"ק מרן הבית שערים באחד מתשו' מביא שיטת הפר"ח או"ח סי' תצ"ה אות ג' ראה ממש"כ רש"י ותוס' חגיגה (יו) דבשבת ויו"ט שייך איסור תחומין מה"ת אבל הפרמ"ג או"ח סי' רצ"ה הביא ממש"כ תוס' פסחים (ה: ד"ה לחלק) וביצה (כג. ד"ה ע"ג) דלמ"ד הבערה ללאו יצאת מותר ביו"ט משום דאין מלאכה עלה ע"ש א"כ ה"נ גבי תחומין דבשבת ליכא אלא לאו כדאי' סופ"ק דעירובין א"כ אינו נאסר מה"ת ביו"ט אבל לאחר העיון יש לדחות ראייתו דדוקא כ' התוס' כן דאי ללאו יצאת מותרת ביו"ט משום דהתם כתיב ביום השבת שבא למעט יו"ט וכמש"כ המ"מ רפ"א מהל' יו"ט דמה"ט ס"ל לרמב"ם מתוך כהעברה משום דביום השבת מיותר דהרי בשבת מיירי קרא לעיל מיני ע"ש וע' בינה לעתים ריש ה' יו"ט.

והנה השאג"א בטורי אבן למס' חגיגה כד"ה דכתיב מחדש וז"ל ולי נראה דגם לר"ע לא יתכן דע"כ לא שמעת לי לר"ע דתחומין מה"ת אלא בשבת

בחכמי הזמן וכיון שלא הוכרע מן השמים מנין לנו לאסור ספק כזה כל זמן שלא הוכרע ואין דומה לספק במציאות דקמי שמיא גליא אמיתות הענין ואולי פוגע באוס' ולכך יוכל להיות שאסור מה"ת ע"ש ועפ"י שפיר מוכן דיש שהקשו הרי אסור לסמוך על הנס והאיך סמך שיהיה לו קפיצת הדרך וע' פסקי תוספות חגיגה ס' ה' שלוחי מצוה לא יסמכו על נס שאינם ניזוקים ועפ"י שפיר מוכן דבאמת לא סמך על זה אלא החליט לילך לקולא ונעשה לו נס שקפצה הארץ כדי לצאת כל השיטות ודו"ק והבן, ובאמת אחר העיון יש לציין לפ"ד התכור שור למס' שבת דף כ"ג שהעיר ממה שאומרים הרחמן הוא יעשה לנו נסים ולכאורה הרי הלא אין להתפלל על מעשה נס כדאי' בברכות דף ס' דלמא לא אמר שיתפלל שיעשה הנס כמו ברחל ולא אלא משום דהמתפלל שיעשה לו נס הרי זה תפילת שוא ומחלק בין נס דיחיד דהאן יימר דחזי אתל יכול להתפלל על רבים שיארע להם נס וכאן ג"כ הרי נס שע"י זה יהיה כל כלל ישראל עי' יעקב ועי' השבטים.

ועוד יש לתרץ על פי הגמרא כ"ב פרן גט פשוט דף קסד ג' עבירות אדם ניצול מהם בכל יום ובמהרש"א מפרש דהיינו אדם פשוט אבל החסידים ניצולין מפני שהם כמלאך ד' וכאן אליעזר נחשב כחסיד לגבי זה וע' תענית כ"א ע"א בנחום איש גם זו שאמר לתלמידיו בניי פנו את הכלים

ובזה נ"ל לפרש דברי המד"ר ואבא היום אל העין מכאן שקפצה לו הארץ ופירשו המפרשים דיום א' דסכות היה וביום ההוא הלך אליעזר וע' בהקדמה לידי משה על המד"ר כיון דיצחק נעקד ביוהכ"פ והלכו דרך ג' ימים להר המוריה א"כ חזרו ג' ימים ובאו לביתם ביום י"ג תשרי ונתבשר לו מיתת שרה אשתו ואותו היום נתגלה השכינה ליצחק ואותו היום נולד זיווגו של יצחק הנה ע' במס' סופרים פ' כ"א ה"ט רבקה היתה בת ג' שנים וג' ימים כשכא אליעזר נמצא דאותו היום הי' א' של סוכות ובוזה מתרצין את המדרש דלכאורה קשה איך הלך ביו"ט יותר מי"ב מיל דזה תחום ומכאור במדרש הנ"ל דמחרן עד באר שבע מהלך י"ז ימים ולכן הי' צריך לקפיצת הדרך והלך את כל זה בג' שעה אבל לפי מה שפרשתי לעיל דהרי דבר זה תלוי במחלוק' אם תחומין ביו"ט הוי מה"ת ואפי' בשבת יש לעיין לכמה שיטות ובפרט לפי הרמב"ן והרז"ה דאין לתחומין עיקר מה"ת וע' בית שלמה ס' נ"ט הרי דבר זה תלוי בספק ולכן החליט בדעתו לילך לקולא מפני שפו"ר היא מה"ת וע' באמרי בינה דיני ערות ס' מה שמביא מס' חק"ל יו"צ שיצא לדון בדבר חדש דאף להסוכרים סד"א לחומרא הוא מה"ת זהו דוקא ספק במציאות אבל בספק שנחלקו הראשונים ושתי הכיתות שוות דקיל דבשל בתורה הלך אחר המחמיר ספק זה קיל הוא ולכו"ע מה"ת מותר ואסור רק מדרבנן והטעם שההכרעה תלויה

דאפילו ברגל אין מערבין רק לצורך דבר גדול וראיתו מתו' פסחים מ"ט ע"א ד"ה לשבות וע' בא"ר סק"א שהביא בשם מהרי"א ומהרי"ל ודעתו כדעת האבן עזר אבל כזה מודים דהכשר מצוה הוי צורך דבר גדול וזה לא מקרי דבר הרשות ועפ"ז אפי' ע"פ הרא"ש נוחא (דרך אגב נראה לפרש פלוגתתם דהטעם דאין מערבין אלא לדבר מצוה יש ב' טעמים חד כתב הלבוש דבאמת היה צריכין לגזור על עירובי חצרות אלא הטעם כזה הוא דכיון דבקל יבאו לעבור עליהם שאין כל אדם יכול לזוהר בהם לכך הצריכו לערב בכ"מ אפי' שלא לצורך כדי שלא יבא לעבור עליהם אבל ע"ת שאין צריך לו רק לפרקים וליכא למיחש כ"כ שיעברו עליו לכן גזור דוקא לרבוך מצוה והטעם השני כתב הא"ר משום דאסמכיה אקרא ולפ"ז י"ל מהמג"א נקט הטעם של הלבוש ולכן הותר אפילו שלא לצורך דבר גדול מפני הסכרא הוא אבל הא"ר וה"ע נקט הטעם השני לכן החמירו) ויש לפלפל בזה הרבה ויש עוד נקודה דהקשתי דלכאורה הרי אסור לקדש אשה בשבת ע' בגמרא ביצה ל"ו ע"ב ול"ז ע"א וכך נפסק בשו"ע או"ח ס' של"ט ס"ד והגזירה שמא יכתוב שטר אירוסין בשבת ורמ"א מותר דוקא באופן דאם התחילו קודם כניסת השבת ונתאחר אחר כניסת השבת יש להתיר לערוך הקדושין והחופה כליל שבת באופן דרואים דיסבב בושת לחתן ולכלה ויגרום הפסד ממון של

וע' במהרש"א דנחום היה מחשיב עצמו לצדיק גמור ועיין בגברות אריה שם אחר כתבי כל זאת נראה דבאמת אין כאן נס דקפיצת הדרך זה שם שצריך לכיין ואם ידע את זה והוא שומר את עצמו בכי טוב אז זוכה שיהיה לו ולכן אין שייך כאן בכלל הקשיא.

עוד נקודה קטנה נסתפקתי דאם היה רוצה להניח עירוב בע"ש האיך היה חל דיש כמה פרטי דינים כזה חד דאין מערבין אלא לדבר מצוה והרי לקדש אשה הרי מחלק' אם הוא דבר מצוה דהרמ' סוכר בפ"א מה' אישות ה"ב ובסה"מ מצוה רי"ג דמצוה היא והרא"ש בכתובות דף ז' מחולק על זה דלא הוי מצוה אלא רק הכשר מצוה וכבר דנו בזה גדולי האחרונים וע' במ"ה ח"ט וע"ש דלשיטתיה אזלא דלהר"מ דס"ל דמ"ע לקדש סוכר דהבא על הפנויה בלי קידושין לוקה ע"כ מוכרח לקדש אשה כדי לקיים מצות פ"ו והרא"ש ג"כ לשטתי' דהרי ס"ל דהבא על פלגש אינו לוקה והראב"ד ג"כ סוכר כהר"מ דהוי ברכת המצוה ולא פליג עליו אלא בזמן ברכתה דר"מ סוכר דמברך עובר לעשייתן כמו בכל מצוה והראב"ד פליג בפרט זה ולא כמו שיש שאומרים קצת שיש משמעות להפך, וע"ז יש לומר בפשטות כאן ממפ"נ דבמג"א ס' תט"ו או"ח אין מערבין ע"ת כפת אלא לדבר מצוה אבל ברגל יכול לערב אפילו לדבר רשות מיהו דעת האבן עזר

לשליחות והנפ"מ יהיה מאי יהיה הדין אם בשחיטה ממנה אותו והוא עומד שם ועונה ויש לעיין בכל זה.

ובאמת לגבי אסור לאדם לקדש עד שיראנה האיך קידש קודם שיראנה כבר דיבר מזה המהרש"א בכ"ב ט"ו בחדא"ג ע"ש אבל השאלה יהיה כאן דהדין דמזון עירוב הוא שתי סעודות ואע"פ שצריך בשבת ג' סעודות ע' ס' רצ"א אבל לגבי עירוב די בשיעור כסעודות החול ודי כסעודה בינונית בשו"ע שס"ו ס"ק ו' ובמג"א ס"ק י"א מיהו צריכין מאכל הראוי לו לאכול בכיהש"מ ע"ש בס"ז לפ"ז הרי כאן היה בסכות וביה"ש אסור לו פת ואח"כ חפשתי ומצאתי את שאהבה נפשי בשו"ת בנין ציון ח"ב ס' נ"ג שהעיר בזה וכן לגבי יוהכ"פ ויש לומר שני סיבות אחד מפני הולכי דרכים ופטור מן הסוכה וחד דעוסק במצוה ולפי"ז יהיה השאלה דאם שליח נחשב עוסק במצוה וע"ז יש לומר דאפ"ה יש מצוה דעכ"פ יש מצוה לשמוע דברי חכמים ואברהם שלח אותו ולכן נקרא עוסק במצוה עוד נראה לומר כגוף הענין דחז"ל אמור במס' ברכות (כו.) השתא דלא איתמר הלכתא דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וע' בפירוש הר"י על הריף וע' בכ"מ על הר"מ הל' תפילה פ"ג ובשו"ע ס' רל"ג ס"א והפשט הוא דיעשה כמו חד מינייהו אבל זהו דוקא הכא דסתרי הדדי לא עבדינן כחומרא דבי תרי אבל היכא דלא סתרי עבדינן ע' עירובין דף ז'

הוצאת התנונה או יש לסמוך על ר"ת בתוס' ביצה ל"ו ע"ב ד"ה והא מצוה שמפרש בגמרא דמי שאין לו אשה יש להתיר לקדש אשה וע' בכ"ח שו"ת החדשות ס' מ"ב ובגור אריה יהודה ס' י"ב תמוה על הטו"ז באו"ח ס' תקכ"ד שכתב שר"ת לא התיר אלא קידושין ולא נשואין ולפי"ז האיך קידש ביו"ט אליעזר את רבקה אבל באמת חשבתי דיש לומר דכל הגזירה שמא יכתוב שטר בשבת שייך דוקא בו אבל לא בשליחו ולכן שלח שלוחו אליעזר אע"פ שיש הידור לקיים בעצמו ע' קידושין מ"א ברש"י כתב הטעם בזה דכי עסיק גופו במצות מקבל שכר טפי.

ובאמת בדרכי תשובה פ' כ"ח מביא בשם יש"מ דאף דק"ל דמצוה בו יתור מ"מ בעושה מצוה ע"י שליח בשכר לא הוה מצוה בו יתור מתשלוחו רק הוי ממש כעושה מעצמו דמה שמכבזו ממונו ליתן להשליח הוי כמו טירחא דגופא ומביא ראיה מפסחים דף ד' ע"ב דיש רבותא יתור לעשות המצוה בחסרון כיס מלטרורח בעצמו ע"ש, ולא אכחד מה שראיתי באבני צדק יו"ד ס"ק נ"ג-ד' דבשחיטה שייך מצוה בו וידוע דהדעת קדשים היה שוחט עופות לעצמו וע"ז יהיה קצת קשה להח"ס או"ח ס' קנ"ט דמחדש במלוה דאפשר מצוה בשלוחיו יתור מכו דהא גדול העונה יותר מן המברך וע"י שמשלח שליח הרי הוא מל ועונה שניהם בידו ויש לחלק דכמילה האב ממנה אותו אבל כאן הוא לא ממנה אותו

ומפני זה היה לאליעזר קפיצת הדרך השיטות ולא כתבתי אלא לפלפולא. כדי להציל אותו שלא ולצאת כל

הרב המנוח ר' אברהם הכהן ווייכמאן ז"ל
מחשובי מתפללי בית מדרשנו
נפ' ד' אדר א' תשנ"ז, תנצב"ה

ד"ת על פ' ויקהל

ואומר ולא נתכוון אצלי כי לפי מדרש רבותינו באכין ורקין ימעט בשמירת שבת כי המיעוט אצלם בכל מקום ומעטו בדבר המצוה בו ואם תדרוש המיעוט בענין מלאכת המשכן יהי מותר לעשותם בשבת, אבל המיעוט הזה למילה או לפיקוח נפש וכיו"ב שהן דוחין שבת פי' שאם הי' ממעט מלאכת המשכן הי' צריך להיות המיעוט אצל מלאכת המשכן, וגם מסתבר שאפי' לפי שיטת רש"י אין זה עיקר כי בוודאי ידע מזה אלא ההקדם הוא העיקר דלימוד.

וגם יש להבין על מה שאמר רש"י (ד"ה ויקהל משה) למחתת יוה"כ כשירד מן ההר, מה הנפ"מ.

וי"ל שרש"י בא לגלות שהי' שני זמנים, שני תקופות - קודם חטא העגל ואחר חטא העגל, שציווי ה' למשה בפ' כי תשא הי' קודם חטא העגל ואז לא הי' המלאך המות שולט בהן

ויקהל משה את וגו' אשר צוה ה' לעשות אותם" (לה:א). לכאורה ק"ק דלעשות אותם הוא קום ועשה ומסיים בשמירת שבת שהוא בשב ואל תעשה [כל העושה בו מלאכה וגו' (שם:ב)] וא"כ מה הלשון של לעשות [ואפי' את"ל שהוא ליתן לא תעשה על עשה, היכא דאפשר למדרש דרשינן].

וגם יש להבין על מה דאמר רש"י (שם ד"ה ששת ימים) הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה שבת, וכן איתא ברמב"ן. ולכאורה קשה הא בפ' כי תשא הקדים ציווי מלאכת המשכן לאזהרת שבת, א"כ היא סתירה שתי הציווים, שהרי בציווי בפ' כי תשא מקדים מלאכת המשכן לאזהרת שבת ובפ' ויקהל מקדים אזהרת שבת למלאכת המשכן. ועיין מש"כ רש"י בפ' כי תשא (לא:יג ד"ה אך את שבתתי תשמורו) שאכין ורקין מיעוטין הן למעט שבת ממלאכת המשכן. אבל הרמב"ן חולק על זה

שבנין המשכן הי' דוחה שבת, ובפ' ויקהל הי' גם "אשר צוה ה' לעשות" הציווי כאמת לפני שחטאו הי' לעשות, אבל כיון שחטאו ונגזר להחרב אסרו להם בנין המשכן בשבת. וגם יש לתרץ כזה על שאמר רש"י ממחרת יוה"כ שלא תחשב שזה הי' לפני חטא העגל.

(כדאינא במס' ע"ז) וגם המשכן הי' קיים לעולם, וא"כ יכולים לומר שהוא כמו בנין הבית לעתיד דאמרינן בר"ה דדוחה יו"ט.

ובזה יש לתרץ גם הקושיא קמייתא, שבפ' כי תשא הי' לפני חטא העגל

הב' החתן חיים דוד קליין

בענין שואל ומתנה ע"מ להחזיר

ואם א"צ להחזיר לו כמתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא. או צריך לחזור וליתנו לו כמתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא. ואח"כ מביא הרא"ש שיטת רבינו ישעיה ז"ל דסובר דא"צ קנין כמתנה ע"מ להחזיר ויכול להתנות שיהא שלו עד אחר שיצא בו, ואח"כ תחזור לו ממילא, וז"ל הר"ר ישעיה ז"ל הקשה מה יש בין מתנה ע"מ להחזיר ושאל בשניהם הוא שלו עד שיטלנו ושניהם אין הגוף קני לו ותירץ דמתנה ע"מ להחזיר אינו חייב כאונסין ולהכי יהביה ליה כמתנה. מיהו כי איתיה בעיניה מחייב להדורי ליה וכיון דאינו חייב כאונסין קרינא ביה לכם אבל שאל שחייב כאונסין לא קרינא ביה לכם עכ"ל.

כמס' סוכה דף מ"א ע"כ לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא יד"ח כיו"ט הראשון של חג כלולכו של חבירו א"כ נתנו לו כמתנה ע"כ. ומשמע דאם נתנו לו כמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ויוצא בו. וכרא"ש מצינו מחלוקת בענין הנפק"מ בין שואל ומתנה ע"מ להחזיר. הרא"ש כתב וצריך שיתנהו לו כמתנה גמורה ע"מ שיחזיר, ואחר שיצא בו צריך לחזור וליתנה לו כמתנה בשעת חזרה אבל אם אמר לו יהא כמתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי ככתחילה, לא יצא בו דהוי כמו שאול. ותדע מדאמר לקמן (דף מ"ו ע"ב) לא ליקני אינש לולכא לינוקא ביומא טבא קמא, דינוקא מקני קני אבל אקנויי לא מקני.

הטעם דשואל ספר מצוה קעביד וא"כ אין כל הנאה שלו. דטעמא דשואל חייב באונסין דכל הנאה שלו משא"כ הכא שאף השואל נהנה בפרוטה דר' יוסף עכ"ל בקצוה"ח. ולכאורה לפ"ד הקצות קשה על שיטת ר' ישעיה דכיון דשואל אתרוג מצוה קעביד א"כ פטור באונסין, וא"כ מה הנפק"מ בין שואל ומתנה ע"מ להחזיר, הלא בשניהם פטור באונסין.

ובאמת יש נפק"מ אפילו יהיו שניהם פטורים מאונסין. דבשואל זה שפטור באונס היא משום שלא כל הנאה שלו, א"כ חסר מהלכם ומשו"ה אינו יוצא בשואל משא"כ במתנה ע"מ להחזיר זה שפטור מאוסין היא כמש"כ הר"י דכיון דנותנו לו במתנה, רוצה שיהא שלו כדי שיפטור מאונסין, א"כ הוא שלו לגמרי וקרינן ביה לכם ומשו"ה יוצא בו. אבל למעשה כתב הר"י דבשואל חייב באונסין וזה צריך ביאור לפ"ד הקצה"ח.

וי"ל דבספר שייך רק הלימוד משו"ה כיון שאין שייך בו שאר הנאות לא מיקרי כל הנאות שלו משא"כ באתרוג דשייך גם שאר הנאות כמו ריח וכדומה ולגבי הנאות אלו, שאינו חלק מהמצוה, נקרא כל הנאות שלו ומשו"ה חייב באונסין.

על הרא"ש הנ"ל הקשה הקרבן נתנאל דלפמש"כ הרא"ש בפרק כל הבשר סימן כ"ו בשואל טלית מצויצת אדעתא

וצ"ב למה אין הר"י מסכים לשיטת הרא"ש דהלא קשה ליה דלפי שיטתו למה לא ליקני אינש לולבו לינוקא ביו"ט ראשון הלא יכול להתנות שיהא שלו עד אחר שיצא בו ואח"כ תחזיר לו ממילא.

בתוס' הילך אתרוג זה במתנה ע"מ שתחזירהו לי וז"ל בשום מקום אין מדקדק הש"ס בלשונו להקדים תנא למעשה ותנאי כפול והן קודם ללאו אע"ג דבהכי מיירי אלא שמקצר לשונו לפי שלא על חידוש זה בא להשמיענו עכ"ל, משמע מתוס' שאם נותן אתרוג במתנה ע"מ להחזיר שצריך להתנות בתנאי כפול. והנה במס' קידושין דף ו' ע"ב בתוד"ה לא החזירו לא יצא וז"ל וא"ת אמאי לא יצא הא לא הוה תנאי כפול וי"ל דאיכא תנאי דלא בעי כפול כגון הכא שהיה דעתו שיכרך חבירו על אתרוג שלו עכ"ל, משמע דבאתרוג לא בעינן תנאי כפול וזה סותר למש"כ התוס' בסוכה הנ"ל וצ"ע.

בקצות החושן סימן ע"ב ס"ק ל"ד וז"ל ראובן תובע ללוי ספרים כתב הסמ"ע בסקכ"א בשם תשובת הר"ן על ראובן שהשאל ספר לשמעון ושמעון הניח בידו ספר אחר למשכון ובאו שוללים בבית שניהם ושוללו מהן אותן ספרים. לימים תחזירו לראובן אותו ספר שהיה ממושכן והשיב שחייב להחזיר לשמעון דאין שמעון חייב באונסו של ספר ראובן שהיה בידו עכ"ל. וכתב הש"ך דהר"ן בתשו' כתב

כיה וכדמוכח מאחריך לפלוני עכ"ל, בקיצור היצא מדבריו דיש קנין לשעה וקשה על הרא"ש דסובר אין קנין לשעה וצריך קנין גמור.

במס' ב"ב דף כ"ז ע"א בתוד"ה לא שש עשרה אמה בא"ד וא"ת קונה אילן אחד אמאי אינו מביא וקורא למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי ומ"ש ממוכר שדהו לפירות דמביא וקורא לדידה כדאמרינן בפרק השולח וליכא למימר דהאי תנא סבר דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי דהא ר"מ אית ליה דכקנין הגוף דמי בהשולח ובהחובל ואית ליה לקמן דף פ"א ע"א דקונה אילן אחד מביא ואינו קורא וי"ל וכו' א"נ י"ל דהתם קרקע קנוי לולכל דבר למשטח בה פירי ולמזרע בה סילקא וירקא אבל גבי אילן אין לו אלא יניקא לבדה עכ"ל, משמע דיש לחלק בענין קנין פירות כקנין הגוף אם הוא לכל דבר או כקנין הגוף ואם רק למקצת דברים או אמרינן קנין פירות לאו כקנין הגוף.

וע"פ תוס' הנ"ל י"ל דבב"ב דף קל"ז מיירי דיש לו קנין פירות לכ"ד, דהא מיירי דנותן לו לכל חייו [ואחריך לפלוני פירש"י לאחר מיתתך] ומשו"ה אמרינן התם דיש קנין לשעה ודי כקנין פירות דאינו נותן לו רק לקיים המצוה רק לכ"ד ומשו"ה אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי משא"כ במס' סוכה הנ"ל דנותן לו רק לקיים המצוה א"כ יש לו רק קנין פירות לקצת דברים,

דהכי השאילו לו שיכרך עליה ואם א"א לו לכרך א"כ תהיה שלו הוי כאילו נותנו לו במתנה ע"מ להחזיר וכו' וא"כ באתרוג נמי נימא הכי שהשאיל לו אדעתא לצאת בו אנן סהדי דגמר בלבו שאם לא יועיל בלשון שאלה תהיה בלשון מתנה ולכל הפחות תהיה כמתנה ע"מ להחזיר עכ"ל.

בקצה"ח סימן רמ"א סק"ד הקשה על הרא"ש דס"ל אין קנין לשעה ומשו"ה בעי קנין גמור, דבמס' ב"ב דף קל"ז אתרוג זה נותן לך במתנה ואחריך לפלוני ונטלו ראשון ויצא בו באנו למחלוקת רבי ורשב"ג ואמרינן אלא הכא אי מיפק לא נפיק למאי יהבא נהליה אלא מיפק לכ"ע נפיק אלא מוכרה או אוכלה באנו למחלוקת רבי ורשב"ג עיי"ש, ומבואר דגבי אתרוג לרשב"ג וודאי נפיק ביה כיון דס"ל דנתן לראשון הגוף א"כ שלו הוא לגמרי ואע"ג דאמר אחריך לפלוני לא הוי כמו שאול ומשום דשואל אין לו בזמן השאלה אלא לפירות אבל אחריך לפלוני הוי הגוף לראשון וא"כ מה לי אחריך לפלוני או אחריך לעצמי והרי אחר שעה לעצמי נמי קנה המקבל את הגוף עד הזמן ושלו ממש הוא והתנאי ע"מ שתחזירהו אינו אלא משום דאם היה אומר ואחר שעה לעצמי הו"ל דינ' דאחריך דאין לשני אלא מה ששייר וא"כ מוכרה או אוכלה לא יהיה לו שיור ולזה מתנה ע"מ שתחזירהו לי אבל גוף המתנה אינו אלא לזמן ונפיק

דכיון דחייב לברך דהנאת הגוף בהדי מצוה הוי הנאה וא"כ נותן לו לכל הנאות ומשום דכל הנאות שלו, חייב באונסין אבל הרא"ש יסבור כמ"ד דפטור לברך על ריח אתרוג של מצוה דלאו לריחא עביד א"כ כשנותן אדם לחבירו אתרוג סתם, הוא נותן לו רק לקיים המצוה ולא לשאר הנאות וכיון דיש לו בו רק קצת ק"פ אמרינן ק"פ לאו כקנין הגוף דמי ומשור"ה צריך קנין גמור דלא די בהקנין פירות דהוא רק למקצת דברים וכמ"ש לעיל דבאופן זה לא אמרינן ק"פ כקנין הגוף. ולפ"ז ניחא מאוד שיטת הרא"ש דסבר דצריך כמתנה ע"מ להחזיר קנין גמור. וגם אי אפשר לומר דלהרא"ש יהא הנפק"מ דבשואל חייב באונסין, דכיון דנותן לו רק לקיום מצות אתרוג א"כ לאו כל הנאות שלו ומשור"ה פטור באונסין, דלא חייב שואל באונסין אא"כ כל הנאות שלו.

ובזה מיושב סתירת התוס' שבין מס' סוכה למס' קידושין, בענין תנאי כפול בקוס' סוכה דמשמע דצריך תנאי כפול דסבר כהר"י דבסתם נותן לכל הנאות וא"כ אם רוצה ליתן לו באופן שרק יקיים המצוה צריך להתנות תנאי כפול משא"כ בקידושין דמשמע דלא צריך תנאי כפול נאמר דסבר כהרא"ש דבסתם נותן רק לקיים המצוה, וכן משמע שם בתוס' וז"ל דידוע שנותן לו רק לקיים המצוה. ומשור"ה א"צ תנאי כפול אם רוצה ליתן לו לקיים המצוה:

משור"ה אמרינן ק"פ לאו כקנין הגוף דמי וצריך קנין גמור, ולק"מ על הרא"ש.

וער"ז י"ל דלא תקשה קושית הקרבן נתנאל על הרא"ש, דבשואל טלית כיון דיש הנאת הגוף בהדי מצוה משור"ה יש לו קנין פירות בין לקיים המצוה וכן לשאר הנאת הלבישה משור"ה אמרינן ק"פ כקנין הגוף ונעשה מתנה ע"מ להחזיר משא"כ באתרוג דאין הנאת הגוף בהדי מצוה משור"ה אמרינן ק"פ לאו כקנין הגוף כיון שיש לו רק הנאת המצוה ומשור"ה לא נעשה מתנה ע"מ להחזיר ודו"ק.

בשור"ע סימן רט"ז סעיף י"ד וז"ל המריח באתרוג של מצוה מברך עליו וי"א שאינו מברך ע"כ. וי"ל סברת הפלוגתא דמ"ד מברך סבר הנאת הגוף בהדי מצוה הוי הנאה ומ"ד אינו מברך סבר כיון דלאו לריחא עביד כמ"ש שם המשנה ברורה אינו מברך. וי"ל דהר"י והרא"ש בהאי מחלוקת פליגי, הר"י סבר כמ"ד חייב לברך על אתרוג של מצוה דהנאת הגוף בהדי מצוה הוי הנאה א"כ כשנותן אדם לחבירו אתרוג סתם נותן לו לכל הנאות דשייך ביה, וכיון דיש לו בו כל הנאות א"כ אמרינן ק"פ כקנין הגוף דמי וא"כ א"צ קנין גמור דדי בקנין פירות ומשור"ה ניחא שיטת הר"י דסובר דא"צ קנין גמור כמתנה ע"מ להחזיר. וגם לפ"ד זה ניחא שיטתו דחייב באונסין גבי שואל,

הב' דוב יהושע שאהן

בענין חופה גומרת

עצם החופה הוי מעשה אישות ולא מעשה קנין. וברמב"ם פ"י מאישות הלכה ב' איתא דו"ל ומשתכנס לחופה נקראת נשואה אע"פ שלא נבעלה. והוא שתהי' ראויה לבעלה, אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא כארוסה עדיין עכ"ל. ומבואר מזה דלחופה צריך שתהי' ראוי' לביאה. אבל בכסף ושטר אפי' הוי נדה שפיר הוי קידושין וקונה. והיינו משום דכסף ושטר הוי קנין קידושין ולקנין שפיר מועיל וקונה אפילו לא הוי ראוי' לביאה משא"כ חופה דלא הוי בגדר קנין רק בגדר מעשה אישות שפיר אינה קונה דכיון דלא ראוי לביאה לא הוי מעשה אישות שעושה נישואין, דלעשות נישואין צריך חופה שתהי' ראוי' לביאה וכלשון הרמב"ם ומשתכנס לחופה נקראת נשואה אע"פ שלא נבעלה והיא שתהי' ראוי' לביאה. ולפ"ז אפילו בחופה לקנות צריך שתהי' ראוי' לביאה כיון דהוי אותה חופה שגומרת והבן.

ולפ"ז אפשר לפרש כאן ביאור הסוגיא דרבא אמר וכי גמרי חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין, דהיינו דא"א ללמוד חופה מכסף דכסף הוי

אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא שלש תנן ארבע לא תנן ועוד כלום חופה גורמת אלא ע"י קידושין וכי גמרי' חופה שלא ע"י קידושין מחופה שע"י קידושין. א"ל אביי הא דקאמרת ג' תנן וד" לא תנן תנא מילתא דכתיבא בהדיא קתני מילתא דלא כתיבא בהדיא לא קתני. ודקאמרת כלום חופה גורמת אלא ע"י קידושין רב הונא נמי ה"ק ומה כסף שאינו גומר אחר כסף קונה חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה (קידושין דף ה' ע"ב) ועיין ריטב"א שם.

ובתוס' ד"ה חופה הקשו דו"ל וא"ת לדידן דאמר דחופה אינה קונה נימא דכסף גומר אחר כסף מק"ו דחופה מה חופה שאינה קונה גומרת כסף שקונה אינו דין שייגמור וי"ל דלא מצי לאוכיחי שייגמור אלא אחר כסף כחופה ומאי אולמיה האי חופה מהאי חופה. דבחופה דקאמר שתקנה היינו שגומרת אף בתחלה. ולא צריך חופה נוספת דמפניה מיד נעשה נשיאה.

ונראה דחופה זו נשתנה מקנין כסף ושטר דחופה לא הוי קנין כמו כסף ושטר רק דחופה הוי מעשה אישות ורק דע"י חופה זו נגמר הקנין אבל

חופה הוי בגדר קנין ושפיר הוי ק"ו.

ולפי"ז אפשר לפרש המחלוקת הראשונים דהרמב"ם לא פסק כרב הונא ולפי הנ"ל אתי שפיר דאביי דמתרץ רב הונא סבר דחופה נמי הוי בגדר קנין ולכן סובר דגם בנדה מועיל חופה ולא צריך ראוי' לביאה ולפי"ז הרמב"ם דפסק דבנדה לא מועיל חופה דחופה הוי בגדר מעשה אישות ולכן שפיר לא פסק כרב הונא.

בגדר קנין וחופה הוי בגדר מעשה אישות ולכן אי אפשר ללמוד דלא גמרינן חופה שלא ע"י קידושין דלא הוי שם שום קנין, משא"כ כשחופה גומרת שם הוי חופה ע"י קידושין וכיון דהוי שם קנין קידושין אז יש מעשה אישות ע"י החופה שגומרת משא"כ חופה שלא ע"י קידושין דלא הוי שם שום קנין ולכן א"א ללמוד וע"ז מתרץ אביי רב הונא חדא תנא מילתיה בהדיא ודקאמרת רב הונא דגם

הננו משתתפים בצערם הגרול
של חברינו רבני וחכמי הכולל ה"ה

הרה"צ שהיו"ח כש"ת
רבי יחזקאל שרגא הורוויץ שליט"א
האדמו"ר מבייטש
בהלקח ממנו אביו כ"ק הרה"צ
רבי שלום בן הגה"צ רבי אברהם צבי זצללה"ה
נפ' כ"א אלול תשנ"ז

הרה"ג שהיו"ח כש"ת
רבי אהרן אליעזר ליפא הלוי זילבערמאנן שליט"א
הראש הכולל
בהלקח ממנו אמו החשובה הצרקנית
מרת פיגא ריזא בת הרב צ"ת יוסף צבי ע"ה
נפ' ו' כסלו תשנ"ז

הרה"ג שהיו"ח כש"ת
רבי זלמן ליב ראזענבערגער שליט"א
אבדק"ק ריערעש
בהלקח ממנו אביו כ"ק הגה"צ
רבי חיים בן הגה"צ רבי יקותיאל יהודה זצ"ל
נפ' ז' אדר תשנ"ז

ולהבחור החשוב בנש"ק
משה דייטש הי"ו
בהלקח ממנו אחיו הילד יניק וחכים
כמר שמואל ע"ה
נפ' ט' אדר תשנ"ז

המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיפו לדאבה עור אכיה"ד

מזלא טבא

לידידנו וחברנו היקר
הרב הגאון המפורסם, שלשלת היוחסין
נודע בשערים המצויינים בהלכה
סיני ועוקר הרים, חריף ובקי, משנתו קב ונקי
מגדולי בעלי הוראה, פאר מגו"ק
ה"ה הרב זלמן ליב ראזענבערגער שליט"א
אבדק"ק דיערעש
מגדולי רבני וחכמי התורה בכוללנו
וחבר הביד"צ דקהילתנו הקדושה
לרגל עלותו על כסא אביו הגדול
למלא את מקומו בבהמ"ד תורת יקותיאל
ובטוחים אנו שזכות אבותיו הקדושים
בוודאי יגן ויעמוד לו
שיוכל להמשיך בכתר הרבנות
לתפארת המשפחה הרוממה ולהעמיד הדת על תלה
ובימיו ובימינו תושע יהודה וירושלים אכיה"ר

ראשי הישיבה, רבני וחכמי הכולל, הנהגות הקהילה

בשורה טובה

לאוהבי ולומדי תורה
אך אשר יצא מבית הדפוס
שני חלקים נוספות

בשו"ת משנה הלכות

מהדורא תניינא חלקים ג' וד'

מכ"ק אדמו"ר מרן הרב מנשה קליין שליט"א
גאבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים

כן יש עוד להזמין

שו"ת משנה הלכות (סעט י"ד חלקים)

ספר מפתח כללי על שו"ת משנה"י חלקים

ספר חידושי משנה על מס' פסחים

ספר הלכות גדולות על סדר נשים עם פי' משנה"ה (סעט ג' חלקים)

ספר מצות המלך (על תרי"ג מצות)

ספר מגיד משנה עה"ת (בראשית)

ספר קהילות ישראל (חילופי מכתבים עם הגה"ק הסטייפלר זצ"ל)

ספר שנו חכמים בלשון משנה וקונטרס גט מעושה בערכאות

ספר בית רחל (הנהגות איש ואשתו לשלום בית)

ספר הקנינים (על מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם)

ספר אגרת התשובה לרבינו יונה עם פי' פתשגן הכתב

ספר אורחות חיים להרא"ש עם פי' דרך ישרה

ספר מל ולא פרע משנה הלכות

ספר ברכת המשנה עם קיצור נחלת שבעה (על שבע ברכות)

ספר ימי שמונה על חנוכה

הגדה של פסח עם פי' מגיד משנה

קונטרס אום אני חומה (הל' עירובין)

קונטרס שערי הלכות

ובגמר דברינו הננו בהודעה משמחת להקהל הרחב והציבור הקדוש

היות כי ב"ה הישיבה לצעירים עולה והצלחה והתלמידים עולים במעלת התורה יום יום בס"ד הננו בתודה על הראש ישיבה והמגידי שיעור יחד כולם על התמסרותם להתלמידים ובברכה שיזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, ולהרביץ תורה ברבים עדי יבא יגון ולו יקחת עמים.

ובזה הננו מודיעים שהננו פתוחים לרישום לשנה הבא ולזמן הבא בס"ד לכתה א' וכתה ב' לבחורים מצויינים וכל הקודם זכה.

הנהלת הישיבה

ג.ב. כמו כן הננו מן המודיעים שמקומות הפנימי' לעת עתה מוגבלות, ובחורים אשר יצטרכו לפנימי' יצטרכו להירשם קודם יו"ט שבועות.

